МУҺӘММӘД ЙҮСҮП

ҺАЛАЛ-ҺАРАМ

ИСЛАМ ДИНИДИКИ ЧӘКЛӘНГӘН ИШЛАР

(Қазақстан мұсылмандары діни басқармасының сараптау комиссиясы мақұлдаған)

ИЗДАТЕЛЬСКИЙ ДОМ МИР БАСПА ҮЙІ НӘШРИЯТИ

Алмута, 2015

УДК 297
ББК 86. 38
Й 98

Й 98 Йүсүп Муһәммәд / **Ислам динидики һалал-һарам мусулманлар үчүн чәкләнгән ишлар /** – Алмута: “МИР” нәшрияти, 2009 – 108 б.

ISBN 978-601-7013-74-5

Китапта баян қилинғанлар йемәк-ичмәклэрдики һалал-һарамларни, мусулманларниң қилиши чәкләнгән гуна-мәсийәтләрни вә ислам әхлақиға зит келидиған начар қилиқларни өз ичигә алғанлиғи үчүн бу китапни “Ислам динидики һалал-һарам, мусулманлар үчүн чәкләнгән ишлар” дәп аташни лайиқ көрдүм.

УДК 297
ББК 86. 38

Й $\frac{\textbf{0403000000}}{\textbf{00(05)09}}$

ISBN 978-601-7013-74-5
© Йүсүп Муһәммәд, 2009
© “МИР” нәшрияти, 2009

МУҚӘДДИМӘ

Наһайити шәпқәтлик вә меһриван
Аллаһниң нами билән башлаймән.

Барчә мәдһийә вә гөзәл махташлар аләмләрниң пәрвәрдигари вә мөмүнләрниң мәдәткари җанаби Алла таалаға хастур. Алла таалаға мәвҗудатниң саничә һәмду сана ейтимән. Һәқ динни инсанийәткә йәткүзүш арқилиқ уларни купри, залаләт вә азғунлуқниң қараңғулуқлиридин қутулдуруп, иман, һидайәт вә һәқиқәтниң нуриға йетәклигән сөйүмлүк пәйғәмбиримиз һәзрити Муһәммәд әләйһиссаламға, униң аилә-тавабиатлириға вә униң йолини давамлаштуруп бизгичә йәткүзгән саһабилиригә, шундақла та қиямәткичә һәқ йолда жүргән мөмүнләргә салам йоллаймән.

Инсан роһи дуниясини гөзәл әдәп-әхлақ билән зенәтлигәндила җәмийәттә иш-һәрикити гөзәл, сөз-ипадиси гөзәл, муһити гөзәл болалайду. Иппәт-һаялиқ, гөзәл ғайилиқ, қайтмас ирадилик, чидам- ғәйрәтлик, сәвир-тақәтлик, тиришчан, сәмимий-садақәтлик, кәмтар, ишчан, әпучан, мулайим, еғир-бесиқ, роһий дуниясимукәммәл адәм болалайду. Әксичә, әдәп-әхлақ тәрбийисигә сәл қаралса гөзәллик сәтликкә, яхшилиқ яманлиққа айлинип, өзгириду. Әхлақсиз адәм яман иш, яман хуй, яман илләтни адәткә айландурувалиду. Мундақлар иш -һәрикити әски, сөзлири қопал, беһая, пәскәш, номуссиз, виждансиз, рәһимсиз, сахтипәз, вапасиз, ялғанчи, алдамчи, ач көз, нәпсанийәтчи, мәнмәнчи, чеқимчи, бехил, җедәлхор .... қатарлиқ яман йолларға кирип қалиду. Нәтиҗидә, аилиниң хатирҗәмлиги, җәмийәтниң тәртиви бузулиду. Шуңа дунниядики барчә динлар әң авал кишиләрни гөзәл әхлақлар билән

зенәтлинишкә чақирип кәлгән. Мусулманларда болса, гөзәл әдәп-әхлақ ибадәттин санилиду. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бир һәдистә: "Мусулман адәм гөзәл әхлақи билән кечә ухлимай намаз оқуған вә күндүзи роза тутқанниң совавиға еришәләйду" дәп көрсәткән. Мусулманларниң улуқ дәстүри Қуръан Кәрим уларниң роһий дуниясини йорутуп туридиған илаһий мәшъәлдур.

Мәрһум устаз Муһәммәд ғазали "Мусулманниң әхлақи" намлиқ әсәридә мундақ дәп язиду: "Иман кишини пәсликтин сақлиғучи вә улуқлуққа қозғатқучи күчтур. Өзлирини диндарлардин санайдиған бир қисим кишиләр бәзи ибадәтләрни орунлап қойғини билән тәләп қилинған әхлақий ибадәтләрни ада қилишқа сәл қарайду. Буниң билән қилған ибадәтлиридин пайда алалмайду. Бир адәм Пәйғәмбәр әләйһиссаламниң йениға келип, униңға: "Я рәсуләллаһ! бир аял бар, у намаз оқуйду, роза тутиду вә сәдиқини көп қилиду. Лекин хошнисиға тили билән әзийәт беридекән" дегәндә, Пәйғәмбәр әләйһиссалам: "У дозаққа кириду" дегән. У адәм йәнә: "Йәнә бир аял бар, намаз, розиси аз, сәдиқиниму аз беридекән. Хошнисиға әзийәт бәрмәйдекән" дегәндә, Пәйғәмбәр әләйһиссалам: "У җәннәткә кириду" дегән. Бу җавапта есил әхлақниң қиммитигә алаһидә етивар берилгән. Йәнә бир һәдистә: "Гөзәл әхлақ худди су қируни ериткәндәк хаталиқларни еритиду. Начар әхлақ сиркә, һәсәлни бузғандәк һәммини бузиду" дәп көрситилгән.

Демәк, инсанниң вуҗудида рәзиллик чоңқурлишип, яманлиғи көпәйгәнсири, худди адәм кийимидин айрилғандәкла, дин-диянәттин айрилип қалиду. Ихчамлап ейтқанда, әхлақ һәр қандақ адәмниң дуния вә ахирәтлик ғәлибә яки мәғлубийитигә беваситә тәсир көрситидиған муһим амил.

Һөрмәтлик китапхан! Қолиңиздики бу китап Оттура Азиядики мусулман қериндашлиримниң тәливигә асасән йезилди. Әстә қалдурушқа оңай болуши үчүн соал-җаваплиқ, чоң-кичик, диний мәлумати бар яки йоқлар үчүн аммибаплиқ, чүшинишлик һәм ихчам қилип тәйярланди.

Китапни йезишта улуқ дәстүримиз Қуръан Кәрим билән Пәйғәмбәр әләйһиссаламниң әң ишәнчлик һәдисилиригә, ислам дуниясида тонулған вә бирдәк етирап қилинған мәшһур

өлүмаларниң пикирлиригә асасландим.

Китапта баян қилинғанлар йемәк-ичмәклəрдики һалал -һарамларни, мусулманларниң қилиши чәкләнгән гуна-мәсийәтләрни вә ислам әхлақиға зит келидиған начар қилиқларни өз ичигә алғанлиғи үчүн бу китапни “Ислам динидики һалал-һарам, мусулманлар үчүн чәкләнгән ишлар” дәп аташни лайиқ көрдүм.

Бу ишимниң Алла разилиғи үчүн болуп, қобул қилинишини рәббимдин тиләймән. Оқурмәнләрниң пеқирниму дуалирида яд етип қоюшини сораймән.

Ахирида, бу китапни көрүп чиқип, қиммәтлик пикрини бәргән вә бәзи мавзуларни киргүзүшимни тәвсийә қилған савақдишим – әзһәрий доктор Абдуләзиз Рәһмәтуллаға рәхмәт ейтимән. Бу китапни Қазақстанда йоруқ көрүши үчүн маддий ярдәмдә болған кишиләргә Аллаһ рази болсун.

Муһәммәд ЙҮСҮП.

ҺАЛАЛ-ҺАРАМ ВӘ УЛАРҒА МУНАСИВӘТЛИК МӘСИЛИЛӘР

1. Соал: Һалал дегән немә?

Җавап: Һалал – өзи пак, тән сақлиққа зийини болмиғанлиғи үчүн Ислам дини рухсәт қилған нәрсә демәктур. Мәсилән: пак вә тән сақлиққа зийини йоқ йемәклик вә ичмәкликләрни истимал қилғанға, һалал кәсип билән йоллуқ һалда тирикчилик қилғанға охшаш болуп, йоллуқ вә тоғра ишларни қилиш, һалал вә пак нәрсиләрни истимал қилиш чәкләнмәйду, шундақ қилған адәм совап тапиду.

2. Соал: Һарам дегән немә?

Җавап: Һарам – пак әмәслиги вә тән сақлиққа зиянлиғи вә башқа сәвәпләр түпәйли Ислам дини чәклигән нәрсә демәктур. Мәсилән: чошқа гөши вә һараққа охшаш паскина вә зиянлиқ нәрсиләрни истимал қилғанға, өсүм билән муамилә қилғанға охшаш болуп, һарамни истимал қилиш, чәкләнгән ишни қилиш өзини Алланиң азавиға тутқанлиқ вә еғир гунадур.

3. Соал: Һалал билән һарамни билишниң қандақ әһмийити бар?

Җавап: Һалал билән һарамниң пәрқини айриш, немиләрниң һалал вә немиләрниң һарам екәнлигини билиш һәр бир мусулман үчүн пәриз һәм қәриздур. Бу иккисиниң пәрқини билмигән адәмниң мусулманлиғи толуқланмайду. Чүнки һалал-һарам бәндиниң җәнните яки дозиғи болуп кетиши билән мунасивәтлик болуп, ибадәт вә дуаларниң қобул болуши яки рәт қилинишиға беваситә тәсир көрситиду.

4. Соал: Һалал-һарамниң пәрқини айримаслиқниң җазаси немә?

Җавап: Ислам пәйғәмбири Муһәммәд әләйһиссалам һарамни һалал орнида истимал қилғучиларни дозақ билән тәһдит қилип мундақ дегән: “Бәдинини һарам билән озуқландурған һәр қандақ адәм дозаққа әң һәқлиқтур”. Алла таала Қуръан Кәримдә: **“Ей мөмүнләр! Биз силәрни ризиқландурған һалал нәрсиләрдин йәңлар”** дәп көрсәткән (*Бәқәрә сүриси, 172-айәт*).

Бу һарамни һалал орнида қоллинишниң ахирəттики җазасидур. Бу дуниядики җазасиму еғир болуп, түрлүк кесəлликлəр, ачарчилиқлар, йəр тəврəш апəтлири, бəрикəтниң йоқилиши қатарлиқлар буниң мисалидур.

5. Соал: Қандақ қилғанда һарамдин сақланғили болиду?

Җавап: Йемəк-ичмəк вə башқа һəр қандақ бир нəрсидə һарам дейилгəн нəрсилəр вə һарам ишлардин чəклиниш, шундақла һалал яки һарамлиғи ениқ билинмигəн – шүбһилик нəрсилəрдин жирақ болуш арқилиқ һарамдин сақланғили болиду. Пəйғəмбəр əлəйһиссалам бир һəдистə: “Һалалму, һарамму ениқ айрилди. Амма бу иккисиниң оттурисида шүбһилик (йəни һалал яки һарамлиқ ениқ болмиған) нəрсилəр бар, көп адəмлəр буни билмəйду. Кимки шүбһилик нəрсилəрдин сақланса, һарамдин сақлинип қалалайду” дəп көрсəткəн.

6. Соал: Йемəк – ичмəклəрдə һалал-һарамниң өлчими немə?

Җавап: Ислам динида йемəк-ичмəклəр һалал вə һарам дəп икки түргə бөлүниду. Өзи пакиз, тəбиити пак, тəми, пуриғи нормал, инсан тəбиитигə яқидиған, озуқлиниш үчүн пайдилиқ, тəркивидə озуқлуқ қиммити бар, тəн-сақлиққа зийини болмайдиған, исламда чəклəнмигəн һəр қандақ йемəк-ичмəкни истимал қилиш һалал, əксичə, өзи паскина, тəбиити пак əмəс, адəмгə беарамлиқ елип келидиған, тəн-сақлиққа зиян йəткүзидиған, мəс қилидиған, əқилни булғайдиған, исламда чəклəнгəн һəр қандақ йемəк-ичмəкни истимал қилиш һарамдур.

7. Соал: Һалал нəрсилəрни истимал қилишниң қандақ пайдилири бар?

Җавап: Һалал нəрсилəрни истимал қилишниң дуния вə ахирəттə интайин көп пайдилири бар.

(1) Һалал вə пак нəрсилəрни истимал қилған вə пакизлиққа əһмийəт бəргəн адəмниң дили пак, көңли йоруқ, тени сақ, əқли өткүр, хатириси күчлүк вə һошияр болиду.

(2) Һалал вə пак нəрсилəрни истимал қилған адəм түрлүк кесəлликлəрдин сақлинип қалиду, күч-қувити аҗизлишип қалмайду.

(3) Һалал вə пак нəрсилəрни истимал қилған адəмниң қилған

ибадәтлири қобул болиду вә дуалири иҗавәт болиду. Чүнки ибадәтләрниң вә дуаларниң Алла тааланиң дәргаһида қобул болмаслиқниң сәвәплиридин бири һарам йейиштур.

(4) Һалал вә пак нәрсиләрни истимал қилған адәм Алла тааланиң һөрмитигә вә инсанларниң сөйгүсигә еришиду.

8. Соал: Мал боғузлашниң шәртлири вә әдәплири қайсилар?

Җавап: Мал боғузлиғанда төвәндикиләргә диққәт қилиш лазим:

(1) Мал боғузлиғучиниң әқил-һоши җайида, балағәткә йәткән, мусулман яки әһли китаб (йәһудий яки христиан) болуши шәрт. Әр киши болмиғанда, аял киши боғузлисиму болиду. Шуниңдәк, мусулман болмиғанда, йәһудий яки христиан динидики бири боғузлисиму болиду. Бирақ Аллаға ишәнмәйдиған динсизниң яки Аллаға шерик кәлтүридиған мушрикниң боғузлиған мели йейилмәйду. Чүнки улар боғузлиған мал мусулманға һарам болиду.

(2) Боғузлайдиған мални сийлап, сийпап, астирақ жиқитип, путлирини мәккәм бағлаш, мални бағлиғанда униң алдинқи икки пути арисиға арқа сол путини кириштүрүп бағлап, арқа оң путини бош қоюш керәк. Чүнки һайван җан талашқанда, у бош қалған пути билән қаттиқ тепиду. Қаттиқ силкиништин томурлиридики қан пакиз еқип чиқип кетиду.

(3) Мални қилвигә қаритип, иштик пичақ билән "бисмилла, Аллаһу әкбәр" дәп малниң гелидин боғузлаш, қийнимаслиққа әһмийәт бериш.

(4) Мални уруш, сөрәш, қаттиқ жиқитиш вә гал пичақ билән боғузлаштин сақлиниш. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бир һәдистә: "Кимки қушқачтәк кичик қушни боғузлаштиму рәһимдилликни көрсәтсә, Алла у кишигә қиямәт күнидә өзиниң шәпқитини көрситиду" дегән.

(5) Қечип турмиған һайванни боғузлаш қийин болғанда, униң берәр оргинини қан еқиталайдиған нәрсә билән яриландуруп, өлтүрүшкиму болиду.

(6) Кесәлликтин әмәс, бәлки егиздин жиқилған яки бир-бири билән үсүшкән яки урулған сәвәплик җан талишиватқан һайванни

тепичәклигичилик күчи бар болса, уни боғузлап гөшини йейиш һаләлдур.

9. Соал: Өзи өлүп қалған малниң гөши немә үчүн йейилмәйду?

Җавап: Гөши йейилидиған қой, кала вә өшкигә охшаш һайванлардин қайси бири сәвәп билән өзи өлүп қалған болса, униң гөшини йейиш қәтъий һарамдур. Буниң сәвәви шуки, өзи өлүп қалған һайван чоқум бирәр кесәллик яки җан алғучи зәрбигә учриғанлиқтин өлгән болиду. Мал кесәлликтин өлгән болса, кесәл микроблири униң тенини пүтүнләй қаплап кәткән болиду. Бундақ гөшни йегәндә гөштики кесәл микроблири адәм бәдинигә тарқап кетиду, һәтта зәһәрләп өлтүрүпму қойиду. Мал кесәлликтин әмәс, таяқ зәрбиси билән яки егиздин жиқилип өлгән болса, қан еқитилмиғанлиқтин униң бәдинигә тарқап кәткән болиду. Мундақ гөшни йегән адәм қанни йегән болиду. Қан пакиз әмәс, қан тәркивидики һәр хил микроблар вә бактерияләр адәм бәдинини зәһәрләйду. Шуниң үчүн қанни йейиш һарамдур.

10. Соал: Базарлардин гөш сетивалғанда немиләргә диққәт қилиш керәк?

Җавап: Базарлардин гөш сетивалғанда, у қандақ малниң гөши? Бу мални қандақ қассап сойған? Мусулман қассап боғузлиғанму – йоқму? Алди билән буларни ениқлап чиқип, қой, кала, өшкә, ат, төгә, тоху, өдәк қатарлиқларға охшаш һалал маллардин мусулман қассап сойғанлириниң гөшини елиш, қайси малниң екәнлиги яки кимниң сойғанлиғи ениқланмиған гөшләрни алмаслиқ лазим.

11. Соал: Қачиланған йемәкликләрни сетивалғанда немиләргә диққәт қилиш керәк?

Җавап: Қачиланған гөш вә һәр қандақ йемәкликни сетивалмақчи болғанда, униң “мусулманчә” дегән маркиси барму, йоқму? Нәдә ишләнгән? Мусулманлар ишлигәнму яки башқиларму? Қоллиниш вақти барму яки өтүп кәткәнму? Буларға алаһидә диққәт қилиш лазим. Чүнки пак вә һалал нәрсиләрни йейиш әмәл-ибадәтләрниң қобул болуши үчүн шәрт, тән сақлиқни сақлаш үчүн зөрүрдур.

12. Соал: Қайси диндикиләрниң тамақлирини йейишкә болиду?

Җавап: Әң пак йемәклик мусулманларниң йемәклиридур.

Дайим мусулманларниң йемәкликлирини издәп тепип йейиш керәк. Мусулманларниң тамиғи яки қачиланған гөш қатарлиқ тәйяр йемәкликлири тепилмиғанда, христиан вә йәһудий динидикиләрниң пак йемәклирини йейишкә болиду. Алла таала Қуръан Кәримдә мундақ дегән: **“Бүгүн силәргә пак нәрсиләр һалал қилинди, китап берилгәнләр (йәни йәһудийлар вә христианларниң) тамиғи силәргә һалалдур вә силәрниң тамиғиңлар уларға һалалдур”** *(Маидә сүриси, 5-айәт)*.

13. Соал: Қайси дөләтләрдин кәлгән тәйяр йемәкликләрни йейишкә болиду?

Җавап: Мусулман мәмликәтлиридә ишләнгән тәйяр тамақларни, қачиланған гөш вә башқа йемәкликләрни сетивелиш керәк. Буниңға һәр қандақ мусулман адәм әһмийәт бериши лазим. Навада мусулман мәмликәтлиридин кәлгән тәйяр тамақлар, қачиланған гөш вә башқа йемәкликләр тепилмиғанда, христианларниң яки йәһудийларниң мәмликәтлиридин кәлгән, үстигә “мусулманчә” яки “мусулманчилиқ қаидиси бойичә боғузланди” дегән хәт ениқ йезилған һәр қандақ тәйяр тамақ, қачиланған гөш вә башқа йемәкликләрни сетивелип йейишкә болиду.

Амма Аллаға ишәнмәйдиған коммунист дөләтлиридин, буддистларниң жутидин кәлгән гөш, тоху, тәйяр тамақ, қачиланған йемәклик қатарлиқларни йейишкә болмайду. Чүнки Аллаға ишәнмәйдиғанларниң йемәклири мусулманлар үчүн һалал әмәс, бәлки һарамдур!

14. Соал: Ашханиларға киргәндә немиләргә диққәт қилиш керәк?

Җавап: Өйдә тәйярлап йегән тамақ әң ләззәтлик, әң пакиз вә әң пайдилиқтур. Ашханилардин тамақ йейишкә тоғра кәлгәндә, чоқум мусулман, диндар кишиләр ачқан, пакиз ашханиларға кириш керәк. Чүнки тамақ инсанниң сақлиғиға беваситә тәсир көрситидиған нәрсә. Шуңа уни илғап пакиз, һалал, шәксиз болғанлирини йейиш керәк. Сәпәр үстидә болғанда ашханиға киришкә тоғра кәлсә, чоқум “мусулманлар ашханиси” дәп йезилған, ишәшлик ашханиларға кириш керәк.

15. Соал: Мусулман ашханиси тепилмиғанда немә қилиш керәк?

Җавап: Сәпәр үстидә йол маңғанда яки мусулман әмәс

мәмликәтләргә барғанда, мусулман ашханиси тепилмиса, христиан яки йәһудийларниң ашханисиға киришкә мәҗбур болуп қалғанда, уларниң нанлирини, қачиланған тәйяр тамақлиринила йейишкә болиду. Амма уларниң қазанлирида пиширилгән тамақлирини йейишкә болмайду. Чүнки улар чошқа гөшини йәйду. Чошқа гөшини қоруған қазанда башқа һалал гөшни қоруп бәргән тәғдирдиму, уни йейишкә болмайду. Һалал билән һарамни илғайдиған адәмләрниң гелидин мундақ тамақ өтмәйду. Мана бу, мусулманлиқниң вә сап тәбиәтниң аламитидур.

ЙЕМӘК-ИЧМӘКЛӘРДИН ЙЕЙИШ ҺАРАМ БОЛИДИҒАНЛИРИ

16. Соал: Йемәк-ичмәкләрдин йейиш һарам қилинип чәкләнгәнлири қайсилар?

Җавап: Йемәк-ичмәкләрдин йейиш һарам қилинип чәкләнгәнлири төвәндикиләр:

(1) Башқиларниң һәққини йейиш һарам. Бу һәктә Алла таала мундақ дегән: **“Ей мөмүнләр! Бир-бириңларниң маллирини (оғрилиқ, хиянәт, булаш, җазанихорлуқ, қимар ойнаш қатарлиқ) һәқсиз йол билән йәвалмаңлар”** *(Ниса сүриси, 29-айәт)*.

(2) Өзи өлүп қалған малниң гөшини йейиш һарам. Йәни гөши йейилидиған һайванлардин өзи өлүп қалған, боғуп өлтүрүлгән, уруп өлтүрүлгән, егиз җайдин жиқилип өлгән, үсүп өлтүрүлгән вә жирткучлар йерип өлтүрүвәткән һайванниң гөшини йейиш һарамдур.

(3) Қанниң һәр қандиғи һарамдур.

(4) Чошқа гөши, чошқиниң қени, мейи, териси вә һәр қандақ оргини һарамдур.

(5) Алладин башқа бириниң намини тилға елип туруп боғузланған һайванниң гөши һарам.

(6) Буддистларниң бутлириға, христианларниң чирковлириға, йәһудийларниң ибадәтханилириға яки мазарлириға атап өлтүрүлгән һайванниң гөшини йейиш һарамдур.

Жуқарқи алтә ишниң һарамлиғиниң дәлил-испати Алла

тааланиң мону сөзидур: **“Силәргә өзи өлүп қалған һайван, қан, чошқа гөши, Алладин башқисиниң намини тилға елип боғузланған һайван, жқилип өлгән һайван, үсүп өлтүрүлгән һайван, жиртқучлар йерип өлтүрүп йегән һайванниң гөшини йейиш һарам қилинди. Лекин (жуқарқи бәш түрлүк һайвандин жени чиқмиған чағда) боғузлиғанлириңлар һалалдур. Һәмдә бутларға елип берилип униң йенида боғузланған һайванлар һарам қилинди”** *(Маидә сүриси, 3-айәт).*

17. Соал: Әң паскина һайван қайси?

Жавап: Чошқа һайванлар ичидә әң паскина вә әң нижис мәхлуқ болуп, сағлам тәбиәтлик адәм униңдин, әлвәттә, жиркиниду. Чошқиниң әң яхши көридиған йеми тезәк вә башқа паскинилиқлардур. Дунияда чошқидин башқа өзиниң тәритини йәйдиған һайван болмиса керәк. Буниң өзила чошқиниң һәқиқәтән бәкму паскина һайван екәнлиги вә чошқа гөшиниңму худди шундақ паскина нәрсә екәнлиги ениқтур.

Илим-пән илгирилә п, тәрәққий қилиши нәтижисидә, тиббий мутәхәссисләр чошқа гөшиниң һәммә бәлвағларда, хусусән иссиқ бәлвағларда инсан саламәтлигигә интайин зиянлиқ екәнлигини испатлап чиқти. Илмий тәжрибиләр арқилиқ чошқа гөшидә адәмни өлтүридиған қурут вә әң хәтәрлик микробларниң барлиғини испатлиди. Ким билсун, бәлки тез тәрәққий қилип кетиватқан бу илим-пән келәчәктә бизгә чошқа гөши һәққидә биз билмәйдиған йеңи мәлуматларни испатлап бериши мүмкин.

Чошқидин қалса әң паскина һайван ишт болуп, ишт вә чошқиниң нижасәтлири бир қетим топрақ билән алтә қетим су билән җәми йәттә қетим жуюш арқилиқ паклиниду. Бу мәсилә Пәйғәмбәр әләйһиссаламниң һәдиси билән сабит болған. Пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән: “Бириңларниң қачисини ишт ялап қойған болса, уни йәттә қетим жуюңлар. Авалқи қетимини топрақ билән жуюңлар” (Бухарий вә Муслим ривайити).

Чүнки топрақ тәркивидә микробларни өлтүрүш күчигә егә мадда бар болғанлиқтин, қачини топрақ билән бир қетим сүртүш арқилиқ униңға иштниң шөлгийидин жуққан микроблар өлиду.

Су билән йәнә алтә қетим жуюш арқилиқ қачида микробниң тәсири қалмиған болиду. Пәйғәмбиримиз һәзрити Муһәммәд әләйһиссаламниң бу һәдистики һекмәт, техи әндила тиббий мутәхәссислири тәрипидин байқалған.

18. Соал: Зиянни тосуш нәтижисидин йейиш чәкләнгән нәрсиләр қайсилар?

Жавап: Зиянниң алдини елиш йүзисидин йейиш чәкләнгән нәрсиләр төвәндикиләр:

(1) Зәһәр вә адәмни зәһәрләйдиған һәр қандақ нәрсини истимал қилиш һарамдур, чүнки тән сақлиқни сақлаш зөрүр.

(2) Көңүл көтәрмәйдиған вә адәм сәскинидиған һашарәтләрни йейиш һарам, чүнки бундақ һашарәтләр кесәлликләргә сәвәп болуши еһтимал.

(3) Топа, лай, таш, көмүр қатарлиқ тәнгә зиянлиқ нәрсиләрни йейиш һарам.

19. Соал: Паскинилиқ нәтижисидин йейиш чәкләнгән нәрсиләр қайсилар?

Жавап: Паскинилиқ нәтижисидин йейиш чәкләнгән нәрсиләр төвәндикиләр:

(1) Паскина нәрсә арилишип қалған һәр қандақ йемәклик. Пәйғәмбәр әләйһиссалам майға чүшүп қалған чашқан тоғрисида: *“Тоңлитилған майға чашқан чүшсә униң әтрапини еливетип қалғинини йәңлар, чашқан еритилгән майға чүшкән болса, уни қәтъий йемәңлар” дәп көрсәткән* **[Әбудавуд ривайити]**.

(2) Инсанларниң тәрити вә һайванларниң тезигигә охшаш паскина нәрсиләрни истимал қилиш һарамдур. Қуръан Кәримдә: **“Алла уларға паскина нәрсиләрни һарам қилиду” дәп кәлгән** *(Әрәп сүриси, 157-айәт).*

Әскәртиш:

Ачлиқтин яки уссизлиқтин өлүм һалитигә келип қалған адәмниң зәһәрдин башқа истимал қилиш чәкләнгән һарам нәрсиләрдин өзиниң һаятини һалакәттин сақлап қалғидәк миқдарни йейиши яки ичиши һалал болиду. Бу һәқтә Алла Қуръан Кәримдә: ***“Кимки чарисизлиқтин, гунасини мәхсәт қилмиған һалда, (һарам қилинған нәрсиләрдин йесә гуна болмайду)” дәп көрситилгән.*** (Маидә сүриси, 3-айәт).

20. Соал: Суюқлуқлардин һарам қилинғанлири қайсилар?

Жавап: Суюқлуқлардин һарам қилинғанлири төвәндикиләр:

(1) Һарақ вә униң пүтүн түрлири қәтъий һарамдур. Алла таала Қуръан Кәримдә мундақ дегән: “Һарақ ичиш, қимар ойнаш, бутларға чоқунуш, пал оқлири билән пал селиш шәйтанниң иши, паскина қилиқлардур, бәхиткә еришиш үчүн шәйтанниң ишидин жирақ болуңлар”. Пәйғәмбәр әләйһиссалам һарақниң сәвәви билән 10 кишиниң ләнәткә учрайдиғанлиғини баян қилип, мундақ дегән: *“Алла һараққа, уни ичкүчигә, ичкүзгүчигә, көтәргүчигә, көтәргүзгүчигә, уни ишлигүчигә, ишләткүчигә, сатқучиға, сетивалғучиға вә һарақниң пулини йегүчигә ләнәт қилди”* **[Әбудавуд вә Һаким ривайити]**.

(2) Адәмни мәс қилидиған вә әқилни кәткүзидиған һәр қандақ ичимликләр вә суюқлуқлар һарамдур. Пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән: *“Адәмни мәс қилидиған һәр қандақ нәрсә (гәрчә башқа исимлар билән аталған болсиму) һарақтур, һарақниң һәр қандиғи һарамдур” дәп көрсәткән* **[Муслим ривайити]**.

(3) Инсанниң, һәр қандақ бир һайванниң сүйдүги, гөши йейил-мәйдиған һайванларниң сүти, гөши йейилидиған вә йейилмәйдиған җими қушларниң сүйдүги вә мейи һарамдур. Чүнки улар паскина нәрсиләрдур. Паскина нәрсиләрни истимал қилиш һарамдур.

Һайванларниң сүйдүклириниң һәммиси паскина болсиму, улар паскинилиқ җәһәттин һәммиси бир хил әмәс. Мәсилән: гөши йейилидиған һайванниң сүйдүги бәдәнниң яки кийимниң қайси бир йеригә жуқуп қалса, униң билән намаз оқуса болиду. Амма инсан яки гөши йейилмәйдиған һайванниң сүйдүги кийим яки бәдәнниң бир тәңгә миқдаридин көпирәк йеригә жуқуп қалғанда, кийим билән бәдәнниң жуқуп қалған йерини жуюп, пакизлап намаз оқуш лазим.

Шуниңдәк, ат, кала, ешәк, қечирға охшаш гөши йейилидиған вә гөши йейилмәйдиған һайванларниң тезиги, җими қушларниң мейи яки сүйдүги бәдәнниң яки кийимниң бир тәңгә миқдаридин көпирәк йеригә жуқуп қалса, у йәрни жуюп пакизлимай туруп, намаз оқуғили болмайду. Бу миқдарға йәтмигини кәчүрүм қилиниду.

(4) Спирт вә газға охшаш бәдәнгә зиянлиқ нәрсиләрни истимал қилиш һарамдур.

(5) Сперма паскинидур. Уни ичиш һарам. Сперма һөллүк һалитидә су билән жуюлиду. Қуруқ һалитидә угилаветип әсирини йоқитиш билән паклиниду. Аишә рәзийәллаһу әнһа мундақ дегән: *"Пәйғәмбәр әләйһиссаламниң кийимигә жуққан сперма әгәр қуруп қалған болса, уни угилап әсирини йоқ қилиш билән, һөл һалитидә болса жуюш билән тазилаттим"*. **[Дар қутни вә бәззаз ривайити]**.

(6) Тамака, кәндир, әпийүн, кокаин, морфинларға охшаш зәһәрлик нәрсиләрниң ис-түтәклирини пураш, шораш яки жиңнә билән бәдәнгә уруш һарамдур.

21. Соал: Һарақ дора болаламду?

Җавап: Һарақниң инсанийәтни бәхитсиз қилидиған амилларниң биринчиси болғанлиқтин, һарақни ичиш, һарақ сорунлирида олтириш, һарақ ясаш, һарақ содиси қилиш, һарақ соға қилиш, һарақни һәр қандақ бир йемәкликкә аз болсиму арилаштуруш қәтъий һарамдур. Һарақни дора орнида истимал қилиш яки дориға арилаштуруш қәтъий һарамдур. Бир адәм Пәйғәмбәр әләйһиссаламға һарақ тоғрилиқ сөзләп: *"Мән уни дора ясаш үчүн тәйярлаймән" дегәндә, Пәйғәмбәр әләйһиссалам униңға: "У дора әмәс, бәлки кесәлликтур" дегән. Пәйғәмбәр әләйһиссалам йәнә бир һәдистә: "Кесәлликни вә униң дорисини Алла чүшәрди. Һәр қандақ кесәлликкә дора яратти, давалиниңлар! Лекин һарам билән даваланмаңлар" дәп көрсәткән* **[Әбудавуд ривайити].**

Бу йәрдә чәкләнгини һарақни дора орнида ички қисимға қоллиниш, йәни истимал қилиштур. Амма һарақни бәдәнниң ташқи қисмиға дора орнида қоллинишқа болиду. Кейин бәдәнниң вә кийимниң һарақ тәккән йерини пакиз жуюш лазим келиду.

22. Соал: Қайси вақитта һарақ билән давалинишқа болиду?

Җавап: Һарақ билән давалинишқа болмайду. Навада һарақ бирәр хәтәрлик кесәлни сақайтидиған дора орнида болуп қалған тәғдирдиму, һараққа муһтаж болмастин башқа хил дорилар биләнму һарақниң орнини толтурғили болиду.

Әгәр һарақ яки һарақ арилаштурулған бир нәрсә бирәр

хәтәрлик кесәл үчүн дора болуп, муәййәнләшсә, униңға һарақ яки һарақ арилаштурулған доридин башқа һеч қандақ дора пайда қилмайдиған болса мундақ болушиму натайин, әлвәттә, униңға һарақ қошулған шу дорини ишлитишни мусулман, диндар, ишәшлик вә уста бир дохтур буйриған тәғдирдә, ислам дининиң "икки зиянниң йенигирәгини таллаш керәк" дәйдиған умумий шәрткә асасән, еһтияжға қарап интайин тар даиридә болуш шәрти билән истимал қилишқа рухсәт қилиниду (доктор Юсуф әл Қардавийниң "Исламда һалал вә һарам" намлиқ әсәридин).

ҺАЙВАН ВӘ ҚУШЛАРДИН ҺАЛАЛ ВӘ ҺАРАМЛАРНИҢ БАЯНИ

23. Соал: Һалал вә һарам пәрқи нәдин кәлгән?

Җавап: Алла таала мусулманларға өзи пак, тән сақлиғиға яки башқа тәрәпләргә зийини йоқ, озуқлуқ қувити бар вә пакиз нәрсиләрни йәп-ичишни буйруп, уларни һалал дәп атиған. Шуниңдәк өзи паскина, тән сақлиғиға яки башқа тәрәпләргә зиянлиқ болған нәрсиләрни йәп -ичишни мәнъий қилған вә мундақ нәрсиләрни һарам дәп атиған.

24. Соал: Һайванлар нәччә түргә бөлүниду?

Җавап: Қуруқлуқ һайванлири вә су һайванлири дәп иккигә айрилиду. Шундақла, қуруқлуқ һайванлириму өй һайванлири вә явайи һайванлар дәп иккигә бөлүниду.

25. Соал: Су һайванлиридин һәр қандиғини йейишкә боламду?

Җавап: Су һайванлириниң һәммиси һалал болуп, улардин һәр қандиғини йейишкә болиду. Пәйғәмбәр әләйһиссалам деңиз вә дәрия тоғрилиқ: "Униң сүйи пак, мәһсулати һалалдур" дәп көрсәткән. Бу һәдис белиқ вә һәр қандақ су һайванлириниң һалал екәнлигини көрситиду. Һәнәфий мәзһипидә су һайванлиридин белиқтин башқиси һалал дейилмигән болсиму, ислам өлүмалириниң мутлақ көп қисми һәммини һалал дәп қарайду.

26. Соал: Өй һайванлиридин қандақлирини йейишкә болиду?

Җавап: Өй һайванлиридин төгә, ат, кала, қой, өшкә, тоху,

тошқан, кәптәр, өдәк, ғаз вә башқиларниң гөшини өзиниң мүлки болуши яки башқисиниң болсиму йейишкә рухсәт қилған. Мусулманчә боғузланған шәрти билән йейиш һалалдур.

27. Соал: Өй һайванлиридин қандақлирини йейишкә болмайду?

Җавап: Өй һайванлиридин ешәк, қечир, чошқа, ишт, мөшүк, чашқан вә башқиму гөши йейилмәйдиған һайванларни, һашарәтләрни йейиш һарамдур. Шундақла, кала вә қойға охшаш гөши йейилидиған һайванлардинму өзи өлүп қалған яки Алладин башқисиниң нами тилға елинип боғузланған, боғулуп өлгән яки башқа һайванлар үсүп өлтүрүвәткән яки уруп өлтүрүлгән, егиздин жиқилип өлгән яки жиртқуч һайванлар йерип йәп қойған һайванларниң гөшини йейиш һарамдур.

28. Соал: Явайи һайванлардин қандақлирини йейишкә болиду?

Җавап: Орманлиқларда яшайдиған явайи һайванлардин бөкән, зебра, тағ текиси явайи тошқан, кейик, зирапә вә башқилар қатарлиқ жиртқуч болмиған һайванларни Алланиң намини атап вә қенини еқитип өлтүрүш шәрти билән уларниң гөшини йейиш һалалдур.

29. Соал: Явайи һайванлардин қандақлирини йейишкә болмайду?

Җавап: Явайи һайванлардин йолвас, шир, явайи чошқа, бөрә, пил, маймун, ейиқ, илпиз, чилбөрә қатарлиқ мәргән чиши бар жиртқуч һайванларни йейиш һарамдур.

30. Соал: Қушлардин қандақлирини йейишкә болиду?

Җавап: Қушлардин қушқач, қара қушқач, кәклик, бөдүнә қатарлиқ тирнақлири болмиған қушларни Алланиң намини атап вә қенини еқитип өлтүрүш шәрти билән уларниң гөшини йейиш һалалдур.

31. Соал: Қушлардин қандақлирини йейишкә болмайду?

Җавап: Қушлардин бүркүт, қурғуй, һувқуш, лачин, қарчиға қатарлиқ тирнақлири болған жиртқуч қушларниң гөшини йейиш һарамдур. Шуниңдәк, зәһәрлик илан, чаян, зәһәрлик өмчүк вә буларға охшаш һашарәтләрни йейишму һарамдур.

О ОЛАШҚА МУНАСИВӘТЛИК МӘСИЛИЛӘР

32. Соал: О дегән немә?

Җавап: О – қуруқлуқ яки деңиз һайванлирини қайси бир усул билән тутувелиш дегәнликтур.

33. Соал: Қандақ вақитта о олаш чәклиниду?

Җавап: Һәҗ яки өмригә еһрам бағлиған вақитта еһрамдин чиқип болмай туруп о овлаш чәклиниду. Мундин башқа қайси вақитта о олашқа болиду.

34. Соал: О олашниң шәртлири қайсилар?

Җавап: О олашниң шәртлири төвәндикиләр:

(1) Олиғучиниң әқил-һоши җайида, балағәткә йәткән, мусулман яки әһли китап болуши.

(2) Оқ атқанда яки олиғучи һайванни оға қоюватқандә, Алланиң исмини атап "бисмилла, Аллаһу әкбәр" дейиш.

(3) О олайдиған сайман болмиса, терини тешип өтидиған тиғлиқ нәрсә болуши шәрт. Әгәр о олашта ишләткән сайман һаса яки ташқа охшаш нәрсиләрдин болса, униң билән олиған малниң гөшини йейиш һалал әмәс. Чүнки у уруп өлтүрүлгәнгә охшаштур. Шундақтиму җени чиқип болмиған һалда өлтүрүвалған болса, униң гөшини йейишкә болиду.

(4) О олашта маһарәтлик очи ишт вә башқиму иштлар билән һәмкарлашмаслиғи лазим. Чүнки овни қайсисиниң тутқанлиғини, Алланиң исми қайсисиға аталғанлиғини билгили болмайду. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бир һәдистә: *"Әгәр иштиңниң йенида башқа бир иштни көргиниңдә, оланған һайван өлгән болса, уни йемә. Чүнки сән қайсисиниң өлтүргәнлигини билмәйсән" дәп көрсәткән* **[Бухари вә Муслим ривайити]**.

(5) Очи ишт олиған нәрсини йемигән болуши керәк. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бир һәдистә: "Очи ишт тутқан нәрсини йегән болса, уни сән йемә. Уни өзи үчүн тутқан болуши мүмкин" дәп көрсәткән. Чүнки Алла таала Қуръан Кәримдә, "о һайванлириниң силәр үчүн олиған нәрсилиридин йәңлар" дегән.

ЕТИҚАТ МӘСИЛИЛИРИДӘ ЧӘКЛӘНГӘН ИШЛАР

1. Алла кәчүрмәйдиған әң чоң гуна.

2. Аллаға шерик кәлтүрүш даирисигә киридиған ишлар.

3. Исламни яки қуръанни яки Пәйғәмбәрни мәсқирә қилиш.

4. Палчиларниң вә рәмчиләрниң сөзлиригә ишинишниң гунаси.

5. Шерик даирисигә киридиған тумар.

35. Соал: Алла кәчүрмәйдиған әң чоң гуна қайси?

Җавап: Алла кәчүрмәйдиған әң чоң гуна Аллаға шерик кәлтүрүштур. Қуръан Кәримдә Алла мундақ дегән: “Алла өзигә бирәр нәрсиниң шерик кәлтүрүлүшини (йәни мушриклик гунасини), әлвәттә, мәхпирәт қилмайду. Буниңдин башқисини (Алла өзи) халиған адәмгә мәхпирәт қилиду. Кимки Аллаға шерик кәлтүридекән, у һәқиқәтән қаттиқ азған болиду”.

Чүнки Алла таала йеганә илаһ, һәмминиң яратқучиси, һәмминиң егиси, һәммини башқурғучи вә ялғуз ғожайиндур. Алла һеч кимгә, һеч нәрсигә охшимайду. Алланиң сүпәтлириму һеч кимниң сүпитигә охшимайду. Әһвал мундақ екән, Алла яратқан бәндиләрни вә һәр қандақ бир мәхлуқатни Аллаға охшитиш әң чоң һәқсизлиқтур. Шуңа Қуръан Кәримдә: “Аллаға шерик кәлтүрүш һәқиқәтән чоң һәқсизлиқтур” дәп елан қилинған. Мундақ бир һәқсизлиқ үчүн Алланиң ғәзәпләнмәслиги, нәпрәтләнмәслиги вә бундақ һәқсизлиқни қилған адәмни җазалимаслиғи мүмкин әмәс. Дунияниң падишалири өзлириниң падишалиқ шәнигә лайиқ кәлмәйдиған сөз-чөчәкләрни вә иш-һәрикәтләрни яқтурмиған вә уларни садир қилғанлардин әң ечинишлиқ интиқам алған йәрдә, падишаларниң падишаси, каттиларниң каттили болған Алла униңға шерик кәлтүрүштин ибарәт өзиниң үстүн шәнигә, илаһлиқ мақамиға, улуғлуқ мәртивисигә лайиқ кәлмәйдиған бу чоң гунани кәчүрмәсликтә, әлвәттә, һәқлиқтур!

36. Соал: Аллаға шерик кәлтүрүш дегән немә?

Җавап: Аллаға шерик кәлтүрүш дегән, Алла яратқан

мәхлуқатлардин қайси бирини Аллаға яки Алланиң хас сүпәтлиригә охшитиш дегәнликтур. У етиқат, әмәл-ибадәтләр вә дуаларда Аллаға башқа бирсини шерик қилип қошуш билән әмәлгә ашидиған, Аллани әң қаттиқ ғәзәпләндүридиған яман иштур.

37. Соал: Аллаға шерик кәлтүргәнлик болидиған ишлар қайсилар?

Жавап: Аллаға шерик кәлтүргәнлик болидиған ишлар төвәндикиләрдин ибарәт:

(1) Дунияни вә дуниядики ишларни башқуруштa Алладин башқиму бәзи башқурғучилар бар, дәп етиқат қилиш. Мәсилән: әвлиялар, қутуплар, пирлар вә мазардики улуқлар дуниядики бәзи ишларни башқуралайду, дәп етиқат қилғанға охшаш. Бу хил шерик Алланиң тәсәррупатиға башқиларни шерик қиливалғанлиқтур.

(2) Өлүкләрни (мәйли улар пәйғәмбәр болуп кәтсун, мәйли әвлия болуп кәтсун) кишиләргә пайда-зиян йәткүзәләйду, һажәтләрни рава қилалайду, дәп етиқат қилиш.

(3) Аллаға вә Аллаға хас сүпәтләргә башқиларни охшитиш. Мәсилән: әвлия, қутуплар, палчилар вә рәмчиләр, сехиргәрләр Алладин башқилар билмәйдиған ишларни (ғайибни) билиду, дәп етиқат қилғанға охшаш. Бу хил шерик Алланиң өзигила хас болған сүпәтлиригә башқиларни шерик қиливалғанлиқтур. Чүнки ғайибларни билиш Аллаға хас сүпәт. **“Ғайибниң хәзинилири Алланиң дәргаһидидур. Уни пәқәт Алла билиду, қуруқлуқтики, деңиздики нәрсиләрниң һәммисини Алла билиду, дәрәқтин төкүлгән япрақтин Алла билмәйдиған бирәр нәрсиму йоқ, мәйли қараңғу йәр астидики бирәр данә уруқ болсун, мәйли һөл яки қуруқ нәрсиләр болсун, һәммиси Аллаға мәлум болуп, ләвһулмәһпузда йезиқлиқтур”** *(Инам сүриси, 59-айәт)*.

Пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дәйду: *“Кимки дехан, палчи, рәмчи вә каһинларниң ғайиптин сөзлигән сөзлиригә ишинидекән, у, маңа кәлгән динға капир болған болиду”* **[имам Әһмәд ривайити]**.

(4) Өлүкләрдин, дәрәқләрдин вә мазарлардин мәдәт тиләш вә улардин кесәлләргә шипалиқ сораш, пәрзәнт вә бәрикәт тиләш, шундақла мәйли тирик болсун, мәйли өлүк болсун, Алладин

башқа бирәвни тәбиий сәвәпләр вә тәбиий чариларниң сиртида кишиләргә ярдәм қилалайду, дәп етиқат қилиш. Бу хил шерик ибадәттә вә ярдәм сорашта Аллаға башқиларни шерик қилип қошувалғанлиқтур.

Әскәртиш: авам хәлиқниң еғизида көп тарқалған “я пирим!” яки “мәдәт я пирим!” дегән сөзләр шерик вә күпүрлүк сөзләрдур. Кишиләр дәватқан бу сөзиниң мәнасини билип, билмәй еғизлиридин чиқириду. “Мәдәт” сөзиниң әрәп тилидики мәнаси “ярдәм сораймән” дегәнликтур, “я пирим” дегән сөздики “я” әрәп тилида “мәдәт вә ярдәм сораймән” дегән жүмлиниң қисқартилмиси болуп, бирәвдин мәдәт сораватқанлиғини ипадиләйду. Шуңа бундақ күпүрлүк сөзни ейтиштин сақлиниш зөрүрдур. Буниң орниға “мәдәт я Алла” дейиш толиму тоғра мунажат вә есил дуадур.

(5) Алладин башқа бирсини рази қилиш үчүн курванлиқ қилиш, йәни әвлияларниң, пирларниң вә мазардики улуқларниң қоллишиға еришимиз, дегән етиқат билән, уларға атап қурванлиқ қилиш, нәзир- чирақ өткүзүш, һәтта мазарларға берип уларниң қәбирлиригә атап мал союш қәтъий һарамдур. Қурванлиқ – ибадәт болғанлиқ сүпити билән, у пәқәт Аллағила қилиниду. Алланиң һәққи болған бир ишни башқисиға аташ, әлвәттә, Алланиң қаттиқ ғәзивини қозғайду. Пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дәйду: *“Алланиң ғәйрий үчүн қурбанлиқ қилған кишигә Алла ләнәт қилсун!”* **[Имам Муслим ривайити]**.

(6) Алладин башқисиниң намини атап қәсәм қилиш дегән әң улуқ вә униң жазалишидин қорқидиған бирниң намини аташ арқилиқ, бирәр ишниң раст екәнлигини тәкитләш демәктур. Униң мәниси: *“Әгәр мән ялған ишқа қәсәм қилған болсам, нами аталған бу зат мени урсун” дегәнликтур. Шүбһисизки, улуқлуқниң йеганә егиси, қилмишларға йетәрлик жаза бәргүчи вә азавидин қорқулғучи зат Алладур. Алладин башқисиниң нами билән қәсәм қилған адәм Аллағила хас болған улуқлуқ вә қилмишларға жаза бериштәк алий сүпәтләргә башқиларни шерик қилип қошувалған болиду. Шуңа Пәйғәмбәр әләйһиссалам: “Кимки, Алладин башқисиниң нами билән қәсәм қилидекән, у, Аллаға шерик кәлтүргән болиду” дегән* **[Имам Әһмәд ривайити].**

Алладин башқисиниң нами билән қилинған қәсәм әмәлиятта қәсәм һесапланмайду. Чүнки қәсәм Алланиң мубарәк исимлиридин бирини тилға елиш биләнла қилиниду. Мәсилән: “Алланиң нами билән қәсәм қилимәнки....” дегәнгә яки “вәллаһи, бу иш мундақ” дәп қәсәм қилғанға охшаш. Шуниң үчүн кишиләрниң “мени нан урсун”, “андақ болуп кетәй, бундақ болуп кетәй” дегәнгә охшаш сөзлири қәсәмгә ятмайду.

Амма киши қәсәм қилдим дәп: “Мән капир болуп кетәй” дегәнгә охшаш сөзләрни қилған вә қәсимидә ялған ишқа қәсәм қилған болса, у өзиниң дегинидәк болуп кетиду. Пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дәйду: *“Кимки ислам миллитиниң гәйрий билән ялған ишқа қәсәм қилидекән, у өзиниң дегинидәк болуп кетиду”* **[Имам Бухарий вә Муслим ривайити]**.

(7)Өлүкләрниң васитиси билән Аллаға йеқинлишиш мәхситидә мазарларни тавап қилиш. Чүнки тавап қилиш пәқәт Бәйтулладики “кәбәгила” хастур. Бәйтулладин башқа жайни тавап қилған киши Аллаға шерик кәлтүргәнлик болиду, чүнки тавап ибадәттур. Ибадәтни Алладин башқиси үчүн қилишниң Аллаға шерик кәлтүргәнлик екәнлиги ениқтур.

Жуқуридики ишлардин бирәсини садир қилған адәм қаттиқ гунакар болиду, бурун қилған пүтүн әмәл-ибадәтлири бекар болуп кетиду.

38. Соал: Аллаға шерик кәлтүргәнлик болидиған ишларни қилғанлар қандақ қилиши керәк?

Жавап: Аллаға шерик кәлтүргәнлик болидиған ишларни қилған адәм үчүн униңдин қәтъий қол үзүп, қайта иман ейтиш вә гуналириға һәқиқий рәвиштә тәвбә қилиштин башқа йол йоқ. Шундақ қилғанларни Алла халиса кәчүриду вә гуналирини мәхпирәт қилиду.

39. Соал: Пал ечиш дегән немә?

Жавап: Пал ечиш – келәчәктә болидиған ишлар вә йоқап кәткән нәрсиләр һәққидә ялғандин хәвәр бериш дегәнлик. Пал билән шуғулланғучилар өзлириниң ғайипни билидиғанлиғини дава қилидиған каззаплар болуп, алиқанға, чинигә оқуш, карта ечиш қатарлиқ түрлүк һелә-микирлири билән кишиләрни ишәндүрүшкә тиришиду. Улар палчи, рәмчи вә дахан дегән түрлүк аталғулар билән атилиду.

40. Соал: Ғайип дегән немә?

Җавап: Ғайип — һиссий органлар билән билгили болмайдиған, метафизика алимигә аит ишлар. Ғайипларни Алла тааладин башқа һеч ким билмәйду. **“Алладин башқа һеч ким асман вә зиминдики ғайипни билмәйду”** *(Нәмл сүриси, 65-айәт)*.

41. Соал: Сехиргәр, рәмчи вә палчиларға ишинишниң гунаси немә?

Җавап: Рәмчиләрниң, палчиларниң, чинигә, алиқанға оқуйдиғанларниң, карта ачидиғанларниң вә буларға охшаш ғайипни билидиғанлиғини дава қилидиған һәр қандақ бир алдамчиниң сөз-лиригә ишиниш әң чоң гуна болуп, уларниң ғайиптин сөзлигәнлиригә ишәнгән адәм капир болиду. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бу мәсилини испатлап мундақ дегән: *“Кимки дахан, рәмчи вә палчиларға берип, уларниң сөзлиригә ишинидекән, у ислам диниға инкар қилған болиду” дегән* **[Әбудавуд ривайити]**.

Йәнә бир һәдистә: *“Кимки палчиниң йениға берип, униңдин бир нәрсә сорайдекән вә палчиниң бәргән җававиға ишинидекән, униң қириқ күнлүк намизи қобул қилинмайду.”* **[Имам Муслим ривайити]**.

Палчиларға ишәнгән адәм капир болған йәрдә, палчилиқни қилғанларниң капир болидиғанлиғида һеч шәк йоқ.

42. Соал: Динни мәсқирә қилиш дегән немә?

Җавап: Динни мәсқирә қилиш – ислам диниға вә униңдики муқәд-дәсләргә тил узитиш дегәнлик болуп, униң түрлири төвәндикичә:

(1) Ислам дининиң шәриәт қанунини һазирқи әсир билән маслишалмайду, дәп етиқат қилиш яки очуқ сөзләш.

(2) Қуръан Кәримни адәттики китапларға охшитиш яки униң һөкүмлирини көзгә илмаслиқ.

(3) Куффарларниң төһмәтлиригә ишинип Муһәммәд әләйһиссаламни әйипләш яки уни адәттики инсан қатарида көрүш.

(4) Ислам җаза қанунидики ибрәт қилиш көздә тутулған бәзи җазаларни мәсқирә қилиш яки әйипләш.

43. Соал: Алланиң динини мәсқирә қилғанниң җазаси немә?

Җавап: Алланиң динини мәсқирә қилғанлар шәксиз капир

болиду, ахирәттә мәңгүлүк азапқа дучар болиду. Алла таала мундақ дегән: **“Ей Муһәммәд! Әгәр сән уларниң (мәсқирә қилғанларни) сорисаң, улар: “Биз (растин әмәс), пәқәт ич пушуштин ойнишип дәп қойдуқ” дәйду. (Бу мунапиқларға) “Силәр Алланиң динини, Алланиң айәтлирини вә Алланиң пәйғәмбирини мәсқирә қилдиңларму?” дегин. Силәр (ялған қәсәм ичип) өзрә ейтмаңлар, силәр иман ейтқиниңлардин кейин, (пәйғәмбәрни мәсқирә қилиш билән) капир болдуңлар, силәрдин бир гуруһни (раст тәвбә қилғанлиғи үчүн) әпу қилсақ, йәнә бир гуруһни гунакар болғанлиғи үчүн жазалаймиз”** *(Тәвбә сүриси, 65-66-айәтләр)*.

44. Соал: Дәм селиш дурусму?

Жавап: Кесәлләргә, һәтта сақ кишиләргиму Қуръан Кәрим айәтлири яки Алланиң исим-сүпәтлирини оқуш билән дәм селишқа болиду. Ислам алимлири мону үч шәрт билән дәм селишни жаиз (дурус) дәп қарайду:

(1) Дәм селишта пәқәт қуръан айәтлири вә Алланиң исим-сүпәтлириниңла оқулуши

(2) Селинған дәмниң әрәп тилида болуп, мәнаси чүшинишлик болуши

(3) Дәм өзлүгидин тәсир қилмастин, бәлки Алланиң исми вә ирадиси биләнла тәсир қилиду, дәп етиқат қилиштин ибарәт.

АИЛӘ ҺАЯТИДА ЧӘКЛӘНГӘН ИШЛАР

1. Қиз-оғулларни улар халимиған бирси билән өйлинишкә зорлаш
2. Мусулман әрниң мусулман әмәс аялға өйлиниши
3. Мусулман қизларни мусулман әмәсләргә ятлиқ қилиш
4. Һамилдар болушниң алдини елиш
5. Қосақтики балини чүшириветиш
6. Айлиқ адити мәзгилидики аял билән жинсий алақә қилиш
7. Аялларниң арқа тәрипигә келиш
8. Әр-хотунниң сирлирини йейиш
9. Айлиқ адити мәзгилидики (һәйздар) аялни талақ қилиш

10. Балиниң атисиға тениши

11. Сүнъий уруқландуруш

12. Балиларниң өз атисини ташлап башқисиға мәнсүп болуве-лиши

13. Балилар арисида айримчилик қилиш

14. Ата-анини қахшитиш

45. Соал: Қиз-оғулларни өзлири халимиған бирси билән өйлинишкә зорлашқа боламду?

Җавап: Ислам дини қиз-оғулларни уларниң разилиғи болмиған бирси билән өйлинишкә зорлашни қәтъий рәт қилиду. Йәни уларниң райини вә ихтиярини неканиң авалқи шәртлиридин қилип бәкитти. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бу һәқтә мундақ дәйду: “Чоканни униң ихтиярисиз, қизни униң райисиз ятлиқ қилмаңлар” саһабиләр я рәсуләллаһ! Қизлар уятчан келиду, улар өз райини сөзлийәлмисә қандақ қилимиз? дәп сориғанда, Пәйғәмбәр әләйһиссалам: *“Қаршилиқ билдүрмәстин сүкүт қилип туруши уларниң ихтияр қилип рази болғанлиғидур” дәйду* **[Бухарий вә Муслим ривайити].**

Амма қиз болсун яки чокан болсун диянәтсиз, әхлақсиз биригә ятлиқ болимән дәп турувалса, шуниңдәк оғулму әхлақсиз, диянәтсиз бирини алимән дәп турувалса, бу вақитта ата-аниси униңға қарши чиқса вә бу ишни рәт қилса болиду. Әгәр қиз кичик болуп, өзиниң келәчигини яхши таллиялмайдиған яшта болса, ата-аниси яки туққанлири уни өзлири халиған йәргә ятлиқ қилиду.

46. Соал: Мусулман әрниң мусулман әмәс аялға өйлиниши дурусму?

Җавап: Мусулман әрләрниң динға ишәнмәйдиған коммунист, буддист яки самави (әсли Алладин кәлгән) бирәр динға мәнсүп болмиған аяллар билән өйлиниши дурус әмәс. Алла тaала бу һәқтә мундақ дәйду: **“(Ей мусулманлар) мушрик аяллар иман ейтмиғунчә уларни некасиңларға алмаңлар. (һәр) Мушрик аял (һөсни җамали вә мели билән) силәрни мәптун қилған тәғдирдиму, мөмүн дедәк, әлвәттә, униңдин артуқтур, мушрик әрләр иман ейтмиғунчә мөмин аялларни уларға**

ятлиқ қилмаңлар (һөр) Мушрик әр силәрни мәптун қилған тәғдирдиму мөмүн қул, әлвәттә, униңдин артуқтур” *(Бәқәрә сүриси, 221-айәт).*

Амма христиан яки йәһудий диниға имани бар аялларға өйлинишкә болиду. Алла таала мусулман әрләрниң әһли китаптин болған аяллар билән өйлинишиниң җаизлиғи тоғрисида мундақ дәйду: **“Мөмүнләрдин болған иппәтлик аялларниң, силәрдин илгири китап берилгән (йәһудийлар вә христианлардин) болған иппәтлик аялларниң мәһрини бәрсәңлар иппәтлик болғиниңлар вә ашкарә-йошурун паһишини көзлимигиниңлар һалда (уларни) алсаңлар), улар силәргә һалалдур”** *(Маидә сүриси, 5-айәт).*

Христиан яки йәһудий динидики аяллар билән өйлинишниң шәрти, уларниң өз динлирида мәккәм болуп, Аллаға һәқиқий ишинидиған болушидур.

47. Соал: Мусулман қизларни мусулман әмәсләргә ятлиқ қилишқа боламду?

Җавап: Мусулман қизларниң вә аялларниң мусулман әмәс әрләргә ятлиқ болуши қәтъий җаиз әмәс. Мәйли уларниң ятлиқ болмақчи болған кишилири христиан болсун, мәйли йәһудий болсун, мәйли атеист болсун, мәйли буддист яки мушрик болсун, буларниң һеч бири мусулман аялларға өйлинишкә лайиқ әмәс. Алла таала мусулман аяллар тоғрилиқ: **“Улар капирларға һалал әмәс. Капирларму уларға һалал әмәс”** дегән *(Мумтәһинә сүриси, 10-айәт).*

Өз миллитидин болсиму, Аллаға ишәнмәйдиған атеист биригә мусулман қизини ятлиқ қилишқа болмайду. Мундақ қилғучилар Алланиң жуқарқи айәттики һөкүмигә қарши чиққан болуп, җазасини еғир тартиду.

48. Соал: Һамилдар болушниң алдини елишқа боламду?

Җавап: Туғуш-туғмаслиқ мәсилиси әр-аял иккисиниң қарариға бағлиқ иштур. Аилидики мәлум сәвәпләр яки зөрүрийәтләр түпәйли әр-аял иккиси келишип туғушни вақитлиқ кечиктүрүш нийити билән һамилдарлиқниң алдини алидиған дора вә башқа һәр қандақ чарини қоллиниши дурустур. Бу дегәнлиримизниң тоғра екәнлигини күчләндүридиған һәдисләр көп.

Җабир рәзийәллаһу әнһу мундақ дегән: *“Қуръан Алладин назил болуватқан күнләрдиму биз әзлә қилаттуқ, Пәйғәмбәр әләйһиссалам уни билгән, амма униңдин тосмиған”* **[Имам Муслим ривайити].**

Әзлә қилиш – җинсий мунасивәт өткүзгәндә спермини аялниң ичигә төкмәстин сиртқа төкүветиш дегәнликтур.

49. Соал: Қосақтики балини чүшириветишкә боламду?

Җавап: Қосақтики балиға зиян йәткүзүш әң еғир қатиллиқ җинайитидин санилиду. Ислам җаза қануни бойичә, чүшириветилгән бала тирик чүшкән болса (йәни тирик чүшүп андин өлгән болса) уни чүширивәткүчиниң үстигә бир адәмниң дийити (йәни бир адәмни сәвәнлик билән өлтүрүвәткән кишигә келидиған маддий төләм) келиду. Әгәр у бала өлүк чүшкән болса, уни чүширивәткүчи униң анисиға алдинқисидин йенигирәк төләм төләйду. Бу анiниң қосиғидики бир җан егисини сәвәнлик билән өлтүрүвәткәнликниң бу дунiядики җазаси, бәс. Амма униң ахирәттики җазаси Алланиң илкидики иш болуп, Алла униң җинайәт ишлигән вақиттики нийитигә қарап халиса уни әпу қилиду, халиса җазалайду. Лекин аниниң қосиғида болуп, бу дунияға көз ачмиған болсиму бир бовақни қәстән өлтүргүчиниң җазаси Қуръан Кәримдә наһайити ениқтур. У болсиму, дозақтур!

50. Соал: Қандақ шараитта балини еливәтсә болиду?

Җавап: Аниниң қосиғидики балини еливәтмигәндә, аниниң чоқум өлидиғанлиғи һәқиқий ишәшлик дохтур тәрипидин пәрәз қилинған болса, бу һаләттә шәриәтниң: “Икки зиянниң йенигәригини тартиш керәк” дәйдиған умумий принципиға асасән, аниниң һаятини сақлап қелиш үчүн балисини еливетиш җаиз болупла қалмастин, бәлки зөрүрдур.

51. Соал: Айлиқ адити мәзгилидики аял билән җинсий алақә қилишниң қандақ зийини бар?

Җавап: Айлиқ адити вә туғутлуқ һалидики аялларниң қени тохтап, толуқ пакланмиғучилик, улар билән җинсий мунасивәт өткүзүш қәтъий һарамдур. Бу һәқтә Алла таала мундақ дәйду: **“Ей (Муһәммәд) улар сәндин адәт көргән аял (билән җинсий алақә қилишниң дуруслуғи яки дурус әмәслиги) тоғрилиқ сорайду, ейтқинки, у (әр-хотун һәр иккисигә) зиянлиқтур, адәт**

мәзгилидә аялиңлардин нери туруңлар (адәттин) пак болғучә аяллириңларға йеқинчилиқ қилмаңлар. Пак болғандин кейин уларға Алла буйруған җайдин йеқинлишиңлар” *(Бәқәрә сүриси, 222-айәт).*

Бу айәт туғутлуқ һалидики аял кишиниң мәсилисиниму өз ичигә алиду. Чүнки аял кишиниң җинсий мунасивәттин мәнъий қилинишиға сәвәп болған нәрсә һәр икки һаләттә униңдин кәлгән қандин ибарәттур.

Аял киши адәт көргән күнлиридә, униң бала ятқуси пүтүнләй ечилиш нәтиҗисидә, униң айлиқ қени еқип туриду. Тиббий тәрәптин мәлумки, қан микробларни йетиштүрүшниң әң мунасип муһитидур. Аял киши сақ вақтида униң җинсий органидин микробларни өлтүридиған бир хил су маддиси чиқип турғанлиқтин, өзи вә униңға йеқинлашқан киши микробниң зийинидин сақлинип қалалайду. Һалбуки, аял киши адәт көргән вақтида, униң микроблиништин мудапиәлиниш җаһазлири ишлимәй қалиду. Униң үстигә бала ятқудин кәлгән тохталсиз қан микробларниң тез көпийишигә пурсәт яритип бериду. Қан келиватқан вақитта микроблинишқа қарши җинсий органдин келидиған суму қан долқуни ичидә өз вәзиписини өтәлмәйду. Мәлумки, әр кишиниң җинсий оргинида көплигән микроблар болиду. У аяли сақ вақитта униңға йеқинлашқинида, аялиниң җинсий оргинидин келидиған микробқа қарши суюқ мадда әр тәрәптин киргән микробларни һаман өлтүрүп туриду. Амма аял киши адәт көргән вақитта, униң микроблардин мудапиәлиниш җаһазлири пүтүнләй иштин тохтиғачқа, әр кишиниң җинсий оргини пәқәт микроблар билән қапланған қан деңизиға шуңғуған болиду. Нәтиҗидә, микроблиниш әр-аял һәр иккисидә болиду. Униң зиянлирини биләмсиз? Униң зийини аял кишиниң маткиси билән бала ятқусида микробларниң йетишкәнлиги сәвәптин униң бу икки оргинида давалаш қийин болған, созулма характерлиқ ағриқни пәйда қилған, әр кишиниң җинсий оргинида микробларниң орун тутуши билән униң сүйдүк йоллирида узунға созулма характерлиқ ағриқни пәйда қилғанниң сиртида нурғунлиған кесәлликләрни кәлтүрүп чиқиду.

52. Соал: Аялларниң арқа тәрипигә келиш дегән немә?

Жавап: Аялларниң мәйли алди тәрипидин, мәйли кәйни тәрипидин, мәйли қайси бир тәрипидин болсун, уларниң жинсий оргиниға келиш мутлақ дурустур. Амма һарам болғини аялларниң арқисиға келиштур. Шуңа Пәйғәмбәр әләйһиссалам бу яман қилиқни қаттиқ әйипләп: "У кичик бәччивазлиқтур" дәп сөккән **[Имам Әһмәд, нәсаий ривайити]**.

53. Соал: Әр-хотунниң сирлирини йейишниң қандақ зийини бар?

Жавап: Әр-хотунниң сирлирини сиртқа тарқитиш толиму зиянлиқ, әхлақсизлиқ вә әдәпсизлик болуп, әр-аялниң муқәддәс риштисигә қилинған әң еғир жинайәттур. Шуңа Пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақларни агаһландуруп: "Қиямәт күнидә Алланиң нәзәридики әң яман киши әр-хотунниң сирлирини яйған кишидур" дегән **[Имам Муслим ривайити]**

Чүнки Алла таала Қуръан Кәримдә, әр билән аялни кийимгә охшитип: **"Улар силәр үчүн кийимдур, силәрму улар үчүн кийимсиләр"** дегән *(Бәқәрә сүриси, 178-айәт)*.

Бу айәтниң мәнаси, силәр әр-хотун биргә арилишип яшиғиниңлар үчүн бир-бириңларни иссиқ-соғдин қоғдап туридиған, әврәт органлириңларни йепип туридиған кийимгә охшайсиләр. Худди кийим бәдиниңларни япқандәк, силәрму бир-бириңларниң әйивини, сирини вә башқиларниң билишини халимайдиған һәммә ишни йепишиңлар лазим дегәнлиқтур.

54. Соал: Айлиқ адити мәзгилидики (һәйздар) аялни талақ қилишқа боламду?

Жавап: Айлиқ адити мәзгилидики аялни талақ қилишқа болмайду. Талақ (әр-хотунниң ажришиши) Аллаға әң яқмайдиған ишларниң биридур. Инсанларниң еһтияжи сәвәплик зөрүр тепилғанда талаққа рухсәт қилинған болсиму, һәр қандақ вақитта талақ қилиш чәкләнгән. Аллаға имани бар мусулман адәм аялини талақ қилмақчи болса, уни адәт көргән мәзгилидә әмәс, бәлки адәтниң кенидин пак вә сақ вақтида қилиду. Алла таала мундақ дәп буйруған: **"Ей пәйғәмбәр! ейтқинки, силәр аяллириңларни талақ қилмақчи болсаңлар, уларниң иддитигә (удуллап, пак һалитидә) талақ қилиңлар"** *(Талақ сүриси, 1-айәт)*.

55. Соал: Балилар арисида айримчилиқ қилишқа болам-

ду?

Җавап: Балилар оттурисида айримчилиқ қилип бирини йәнә биридин үстүн көрүш яки меһрини, яхшилиғини биригә алаһидә қилиш һәқсизлиқ болуп, Алла таала һәқсизлиқ қилғучиларни яқтурмайду. Балилар арисида айримчилиқ қилишниң дуния вә ахирәтниң зиянлири көптур. Дунияда балилар оттурисидики инақлиққа тәсир йәткүзиду, уларниң арисида бир-бирини көрәлмәслик, дүшмәнлик уруқлирини чачиду. Мундақ киши ахирәттә Алланиң азавиға дучар болиду.

56. Соал: Мираста балилар арисида айримчилиқ қилиш тоғриму?

Җавап: Мирас мәсилисини Алла таала Қуръан Кәримдә өзи бевиситә бөлгүләп, кимниң қанчилик алидиғанлиғини ениқ көрситип бәргән. Ата-аниларниң балилири оттурисида адаләтсизлик қилип, өзи яқтуридиған балилириға мирастин көпирәк бериши яки өзи яқтурмайдиған балилирини мирастин мәһрум қилиши яки шундақ қилишқа вәсийәт қилип қалдуруши Алла тосқан һарам ишни қилғанлиқ болупла қалмастин, Алланиң бөлгүлимисигә қарши чиқип өз бешимчилиқ қилғанлиқтур. Шуңа мундақ һәқсизлиқниң гунаси еғир болиду. Шуңа ислам қанунида, өлгүчиниң варислирини алидиған мираси һәққидә қалдурған вәсийити бекардур. Униңға әмәл қилинмайду. Амма варисларға зиян йәткүзмәйдиған шәкилдики башқа мавзудики вәсийәтлири болса жүргүзүлиду. Шуңа мирас қануни һәққидә Алла таала Қуръан Кәримдә мундақ дегән: **“Ата-анаңлар вә балилириңлардин қайсисиниң мәнпийәт җәһәттин өзәңларға әң йеқин екәнлигини билмәйсиләр, булар Алла тәрипидин бәкитилгән бөлгүлимидур. Алла һәқиқәтән һәммини билгүчидур, һекмәт билән иш қилғучидур”** *(Ниса сүриси, 11-айәт).*

НӘСӘБНИ ҚОҒДАШНИҢ ЗӨРҮРЛҮГИ

57. Соал: Нәсәбни қандақ сақлаш керәк?

Җавап: Бир адәмниң нәсәби униң кимлигидур. Шуңа ислам дини кишиләрниң нәсәбини қоғдашқа роз әһмийәт бериду.

Бу сәвәптин башқа бириниң балисини униң нәсәбини өзгәртип, намини өзигә қаритип беқивелишни мәнъий қилған. Амма бирәв бир балини беқивалмақчи болса, уни өз атисиниң нами вә нәсәби билән атиши шәрт қилиниду. Шуниңдәк, житим балиларни яки ташливетилгән егиси йоқ балиларни яки житимханилардики егисиз балиларни өз нәсәбигә қошувалмаслиқ шәрти билән беқивелип, тәрбийиләп, оқутуп қатарға қошса Алла таала униң мукапатини, әлвәттә, толуғи билән бериду. Пәйғәмбәр әләйһиссаламниң: *“Мән житимни баққан киши билән җәннәттә мошундақ” дәп көрсәткүч бармиғи билән оттура бармиғини айрип көрсәткәнлигиму әйнә әшу мукапатниң бешаритидур* **[Имам бухарий ривайәт қилған һәдис].**

58. Соал: Атиниң балисиға тениши дурусму?

Җавап: Бирәвниң өзиниң некасида болған аяли туққан балини “мениң балам әмәс” дәп тениши дурус әмәс. Испатсиз һалда, өз балисидин танған адәм Алланиң алдида қаттиқ гунакар адәмдур. Әгәр аялини “бу балини башқисидин тапқан” дәп қарилимақчи болуп, қарилашта дәлил-испати болмастин, қарилап жүргән болса, мәсилини сотқа суниду. Сотта исламдики “ләнәтлишиш” усули бойичә иш көрүлүп, әр-аял иккисини айриветиду вә балини анисиға буйруп бериду. “Ләнәтлишиш” усулини Қуръан Кәрим мундақ баян қилиду: **“Аяллирини зина билән қарилиған вә өзлиридин башқа гувачиси болмиғанлар сөзиниң раст екәнлигини дәлилләш үчүн, Алланиң нами билән төрт қетим қәсәм қилсун, бәшинчи қетимда: ‹Әгәр ялғанчи болсам маңа Алланиң ләнити болсун› десун, аялму ериниң ялғанчи екәнлигигә Алланиң нами билән төрт қетим қәсәм қилип, бәшинчи қетимда: ‹Әгәр ерим растчиллардин болса, маңа Алланиң ғәзиви болсун› десә, җазаға тартилмайду”** *(Нур сүриси, 6 – 9-айәтләр).*

Һазирқи заманда, тиббий техникиниң тәрәққий қилиши нәтиҗисидә, балиниң дадисиға тәвә яки әмәслигини испатлаш иши техиму асанлашти. Мәсилән: дада-бала һәр иккисидин анализ (денка тест) елиш арқилиқ балиниң униңға тәвә яки әмәслигини испатлиғили болиду.

59. Соал: Сүнъий уруқландуруш дегән немә?

Җавап: Сүнъий уруқландуруш өз ери болмиған бир әрниң спермисини елип, өзиниң рәһмигә (балияткусиға) йәрләштүрүш арқилиқ һамилдар болуш дегәнликтур.

60. Соал: Сүнъий уруқландурушқа боламду?

Җавап: Сүнъий уруқландуруш зинадин бала тепишниң тәрәққий қилған заманивий түри болуп, қәтъий һарамдур. Чүнки мәзмуни, нәтиҗиси охшаш болуп, өзиниң некалиқ ери болмиған ят әрдин бала тапқанлиқтин ташқири нәсилни бузуштур. Мисирниң катта өлүмалиридин Шәйх Шәлтут өз вақтида, сүнъий уруқландурушниң зинаға охшашла һарам екәнлигигә пәтива бәргән (“Шәйх Шәлтут пәтивалири”, 300-бәт).

61. Соал: Балиларниң өз атисини ташлап башқисиға мәнсүп болувелиши тоғриму?

Җавап: Балиларниң өз атисини билип туруп, башқа биригә өзини мәнсүп қиливелиши исламда чәкләнгән һарам ишларниң биридур. Шуңа Пәйғәмбәр әләйһиссалам өз атисидин тенишни Алла вә җими хәлиқниң ләнитигә һәқлиқ болған әң еғир гуналардин бири дәп тонуған вә мундақ дегән: *“Кимки өз атисидин үз өрүп, өз атиси әмәслигини билип туруп, башқисини атам дәвалидекән, җәннәт униңға һарам болиду”* **[Бухарий вә Муслим ривайити].**

62. Соал: Ата-анини қахшитиш дегән немә?

Җавап: Пәрзәнтләр тәрипидин ата-аниларниң көңлигә тегип қойидиған яки уларни рәнҗитип қойидиған һәр қандақ сөз-һәрикәтләрниң садир болуши ата-аниларни қахшатқанлиқтур. Ата -анисини қақшатқанлар зиян тартқучилардур.

63. Соал: Ата-анини қахшитишниң җазаси немә?

Җавап: Аллаға асийлиқ болмайдиған һәр қандақ ишта, уларниң сөзлирини аңлап, уларға итаәт қилиш интайин зөрүрдур. Киши қанчилик яхши болуп кетип, Аллаға шунчә садиқ болсиму, атисини яки анисини қахшитидекән, у, һәргиз Алла тааланиң рәһмитигә еришәлмәйду, йәни җәннәткә кирәлмәйду, чүнки Пәйғәмбәр әләйһиссалам: “Җәннәт аниларниң тапини астида” дегән.

Пәйғәмбәр әләйһиссалам йәнә мундақ дәйду: *“Алла таала пүтүн чоң гуналарниң җазасидин халиғинини қиямәт күнигичә*

кечиктү-риду, пәқәт ата-анисини қахшатқанниң җазасини өлүштин бурун, мошу дуниядила униңға көрситиду” **[Бәйһәқий ривайити].**

Ата-анисини қахшатқанниң гунаси тоғрилиқ һәдисләр наһайити көптур. Ислам нәзәридә әң кәчүрүлмәс, еғир гуна шерик болса, шериктин кейинла ата-анисини қахшитишниң гунаси келиду. Шуниң үчүн Алла таала Қуръан Кәримдә мундақ дәйду: “Пәрвәрдигариң пәқәт униң өзигила (йәни шерик кәлтүрмәстин) ибадәт қилишиңларни вә ата-анаңларға яхшилиқ қилишиңларни тәвсийә қилди” йәни имандин кейинла буйрулған әң авалқи иш – Аллаға шерик кәлтүрмәстин, уни бир билип ибадәт қилиш болса, униңдин кейинла буйрулған тәклип ата-аниға яхшилиқ қилиш дегәнликтур. Ата-аниға яхшилиқ қилиш нәқәдәр улуқ ибадәт саналса, ата-анини қахшитишму шунчилик еғир гунаси кәбиридур.

Пәйғәмбиримиз һәзрити Муһәммәд әләйһиссалам бир һәдистә: “Һалак қилғучи йәттә чоң гунадин қечиңлар. Улар: Аллаға шерик кәлтүрүш, сехиргәрлик қилиш, наһәқ адәм өлтүрүш, җазанихорлуқ қилиш, ғазаттин қечиш, ата-анини қахшитиш вә иппәтлик аялларға боһтан чаплаш” дәп көрсәткән.

УМУМИЙ ҺАЯТТА ЧӘКЛӘНГӘН ҺАРАМ ИШЛАР

Мулаһизә: умумий һаятта чәкләнгән ишларниң яки гуна–мәсийәтләрниң әң бешида, пәриз, важип әмәлләрни тәрк етиш вә һарамни һалал орнида қоллиниш туриду. Пүтүн гуналарға вә яманлиқларға сәвәп болидиған амил мана мошу иккисидур. Бу иккисигә риайә қилған адәм көплигән гуналардин сақлинип қалалайду.

Умумий һаятта чәкләнгән ишлар төвәндикиләр:

1 Кийиниш вә ясиништа чәкләнгән ишлар

2 Алланиң яратқинини өзгәртишниң гунаси

3 Әр-аял икки җинис оттурисида чәкләнгән ишлар

4 Өзини мусулман әмәс қәвмләргә охшитивелишниң гунаси вә түрлири

5 Ихтисадий мәсилиләрдә чәкләнгән ишлар

КИЙИНИШ ВӘ ЯСИНИШТА ЧӘКЛӘНГӘН ИШЛАР

64. Соал: Ислам дини гөзәл кийинишкә қандақ қарайду?

Җавап: Ислам дини пакизлиққа әһмийәт бәргәндәк, чирайлиқ, яришимлиқ, есил вә гөзәл кийинишкә бәкму әһмийәт бериду вә униңға тәшәббус қилиду. Мусулман адәмниң қияпити, кийими, жүрүш-туруши, худди униң қәлбигә охшаш, пакиз, есил, чирайлиқ болуши лазим. Гөзәллик пакизлиқтин келиду. Шуңа пакизлиқ мусулман үчүн ибадәтниң ачқучидур. Һәддидин артуқ бузуп чечип, исрап қилмастин вә бәкму аддий кийинмәстин нормал дәриҗидә кийиниш лазим. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бәкму аддий кийингән бир адәмгә: *“Алла саңа мал-мүлүк бәргән екән, Алланиң немити вә пәзли-кәрәми сәндә көрүнсун”* дегән **[Имам Нәсаий ривайити]**.

65. Соал: Турмушта қоллиниш үчүн һарам болған нәрсиләр қайсилар?

Җавап: Турмушта қоллиниш үчүн һарам болған нәрсиләр төвәндикиләрдур:

(1) Әрләр үчүн йипәк билән алтун һарамдур. Пәйғәмбәр әләйһиссалам оң қолиға йипәкни, сол қолиға алтунни елип туруп: “Бу иккиси үммитимниң әрлиригә һарам қилинди” дәп көрсәткән.

Алтун билән йипәкни әрләрниң қоллинишиниң һарам қилишини бу иккисиниң аял җинсиниң зеннәтлиниши үчүн техиму мувапиқлиғи вә ислам дининиң исрапчилиққа қарши туруш нәтиҗисидин болса керәк.

(2) Әр-аял, пүтүн мусулманлар үчүн алтун-күмүчтин ясалған қачиларни қоллиниш һарамдур. Пәйғәмбәр әләйһиссалам: *“Алтун-күмүч қачиларда йәп-ичкүчиләр җәһәннәм отини қосиғиға киргүзгән болиду”* дегән **[Имам Муслим ривайити]**.

(3) Мусулман адәмниң өйидә адәм вә башқа җанлиқларниң һәйкили яки рәсими тақалмаслиғи лазим. Чүнки ундақ қилиш капирларниң адитидур. Пәйғәмбәр әләйһиссалам Алланиң рәмити болған периштәләрниң мусулманниң өйигә киришидин тосилишини шу өйдә рәсим яки һәйкәл болғанлиғиға сәвәп қилип

көрсәткән. У мундақ дегән: *“Ичидә рәсим яки һәйкәл бар өйгә периштәләр кирмәйду”* **[Муслим ривайити]**.

66. Соал: Әрниң аялға, аялниң әргә охшавелиши дегән қандақ болиду?

Жавап: Әрниң аялчә, аялниң әрчә кийиниши әрниң аялға, аялниң әргә охшавалғанлиғидур. Пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақларға Алланиң ләнәт қилидиғанлиғини, уларниң гунакар болидиғанлиғини баян қилған. Әли ибни Әбу талип рәзийәллаһу әнһу: *“Пәйғәмбәр әләйһиссалам мени алтун үзүк тақаштин, йипәк вә аялчә боялған кийимләрни кийиштин тосқан” дегән* **[Муслим ривайити].**

АЛЛАНИҢ ЯРАТҚИНИНИ ӨЗГӘРТИШНИҢ ГУНАСИ

67. Соал: Алланиң яратқинини өзгәртиш дегән немә?

Жавап: Алланиң яратқинини өзгәртиш дегән зеннәтлиништә һәддидин ашуруветип шәкилни өзгәртиветиш дегәнлик болуп, мундақ қилишни Алла таала шәйтанниң әмәли дәп көрсәткән, чүнки шәйтан мундақ дегән: **“Уларни чоқум Алланиң яратқанлирини өзгәртиветишкә буйруймән”** *(Ниса сүриси, 119-айәт).*

Төвәндикиләр шулар жүмлисидин санилиду:

(1) Бәдәнгә гүл вә сүрәт чекиш, чишни инчикилитиш. *“Пәйғәмбәр әләйһиссалам гүл чәккән вә чәктүргән, чиш инчикиләттүргәнләргә ләнәт қилған”* **[Имам Муслим ривайити]**.

(2) Қашни инчикилитиш. *“Пәйғәмбәр әләйһиссалам қаш инчикиләткән аялларға ләнәт қилған”* **[Имам Муслим ривайити]**.

(3) Чач улаш. *“Пәйғәмбәр әләйһиссалам башқа бир чачни өзиниң чечиға улиған вә улатқан аялға ләнәт қилған”* **[Имам Бухарий ривайити].**

Әрләрниңму чач улиши вә улитиши, шундақла чач улайдиған сатрашханиларда ишлиши, әлвәттә, һарамдур. Чач улаш яки улитиштин тосашниң һекмити алдамчилиққа вә һейлә-микиргә йол қоймаслиқ принципидин кәлгән болуши еһтимал.

(4) Чач бояш. Пәйғәмбәр әләйһиссалам яшанған кишиләрни чечини қара боявелиштин тосқан. Чүнки бундақ қилиш

алдамчилиқниң бир түри болуп, қарши тәрәпкә өзини яш көрситиш үчүн шундақ қилиш әһваллири көп болиду. Һазирқи заман ислам өлүмалири өзи чечи ақириш йешиға йәтмәй туруп чечи ақирип кәткән кишиниң чечини қара боявелишиға болиду, дәп пәтива бәргән, чүнки бундақ қилиш алдамчилиқтин жирақтур.

ӘР-АЯЛ ИККИ ЖИНИС ОТТУРИСИДА ЧӘКЛӘНГӘН ИШЛАР

68. Соал: Бир-биригә ят әр-аял жинислар оттурисида чәкләнгән ишлар қайсилар?

Жавап: Бир-биригә ят әр-аял жинислар оттурисида чәкләнгән ишлар төвәндикиләр:

(1) Ят әр-аялларниң бир-биригә тикилип қариши. Бу шәһваний қараш болуп, зинаниң жүмлисидин санилиду. Пәйғәмбәр әләйһиссалам: *“Икки көзму зина қилиду, уларниң зинаси шәһваний қараштур”* дегән. **[Имам Бухарий ривайити]**.

(2) Аялларниң әврәт органлири көрүнүп қалидиған шәкилдә очуқ кийиниши вә тар, непиз, қисқа кийимләрни кийип сиртқа чиқиши һәққидә Алла таала мундақ дегән: **“Мөмүн аялларға ейтқинки, намәһрәмләргә тикилип қаримисун, әврәтлирини япсун, көрүнүп туридиған қисимдин башқа зеннәтлирини ашкарилимисун, лечәклири билән көкрәклирини япсун”** *(Нур сүриси, 31-айәт).*

69. Соал: Әврәт дегән немә?

Жавап: Әврәт – инсанниң ечилип қалса әйип санилидиған вә униңға қараштин һая қилинидиған органлири демәктур.

70. Соал: Аялларниң әврәт органлири қайсилар?

Жавап: Аял кишиниң әврәт органлири униң үзи, икки қоли вә икки путидин башқа органлиридур. Мусулман аялларниң кәң, азадә вә узун кийимләрни кийиши, үзи, икки қоли вә икки путидин башқа әзалирини йепип жүрүши тәләп қилиниду. Намаз әснасида уларниң әврәт органлиридин бирәрси ечилип қалса, намизи бузулиду, вақтида қайтилиши керәк болиду.

Амма техи адәт көрүш йешиға йәтмигән наресидә қизларниң

намазда болсун яки намаз сиртидики нормал вақитларда болсун, бәзи әврәт әзалири ечилип қалсиму, уларға гуна болмайду вә оқуған намазлириму бузулмайду.

71. Соал: Мәһрәм дегән кимләр?

Жавап: Мәһрәм мәйли әр болсун, мәйли аял болсун өзиниң җориси вә өзи билән некаси бағланмайдиған йеқин туққанлири демәктур. Намәһрәм – буларниң әкси, йәни ят кишиләрдур.

Аялларниң мәһрәмлири – униң ери вә өзи билән некаси бағланмайдиған әр туққанлиридур. Улар: шу аялниң атиси, бовилири, тағилири, оғуллири, қериндашлири, қериндашлириниң оғуллири, қейинатиси, өгәй дадиси, қизлириниң әрлири, ача-сиңиллириниң әрлири вә балағәткә йәтмигән балилар қатарлиқлардур.

Әр кишиниң мәһрәмлири – униң аяли вә өзи билән некаси бағланмайдиған аял туққанлиридур.

(3) Намәһрәм билән ялғуз қелиш. Әр яки аял һәр қандақ бир кишиниң өзиниң җориси яки некаси бағланмайдиған йеқин туққини болмиған ят бири билән хали йәрдә ялғуз қелиши исламда мәнъий қилинған һарам иштур. Пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән: *“Аллаға вә ахирәт күнигә ишәнгән адәм мәһрими йенида болмиған ят аял билән хали бир йәрдә ялғуз қалмисун, чүнки бу вақитта уларниң үчинчиси шәйтан болиду”* **[Имам Әһмәд ривайити]**.

(4) Бирәвниң әврәт җайлириға қараш. Мәйли әр болсун яки аял болсун бирәвниң башқа бириниң әвритигә қариши мутлақ һарамдур. Пәқәт әр-хотунларниң бир-бириниң әвритигә вә пүтүн органлириға қариши дурустур.

(5) Һаясиз фильмларни көрүш, әхлақсиз сүрәтләргә қараш, телевизор назаритини қолдин бериш. Намәһрәмләргә қараш һарам болған йәрдә, бәзи фильмлардики әхлақсиз қилиқларға қарап ләззәтлиниш, һаясиз рәсимләргә қарап тамашә қилиш, телевизор қаналлирини назарәттә тутуп, нормал фильмлардин башқиларни көрүштин өзи вә аилә әзалири чәкләнмәстин мутлақ қоюветиш, әлвәттә, чоң һарамлардин бири вә инсанниң қәлб көзини хирәләштүридиған гунадур. Аилә башлиғи болған ата билән ана балиларниң бу хилдики һарам ишларни садир қилип, гуна қилишини тосиши лазим. Шундақ қилмиғанда улар

өзлириниң гуналири билән бирликтә балилириниңму гуналирини үстигә елип җазасини көриду.

(6) Аяллар кесәлликлиригә мунасивәтлик ишларда, аял дохтурларға бериш имканийити бар болған шараитта, аялларниң әр дохтурға бериши лазим. Чүнки әр билән аял икки ят кишиниң ялғуз бир йәрдә болуши тоғра болмайду. Бу һәр қандақ адәм әһмийәт беришкә тегишлик иштур. Аял дохтур болмиғанда яки җиддий әһвал астида әр боламду, аял боламду қайси бир дохтурға беришқа болиду. Чүнки ислам қанунидики "зөрүрийәт чәкләнгән ишларға йол қойиду" дәйдиған умумий принцип бу ишқа йол қойиду.

(7) Аялларниң әр сатрашқа, әрләрниң аял сатрашқа берип чач кәстүрүши яки яситиши. Ят аялниң ят әргә, ят әрниң ят аялға тикилип қариши һарам болған йәрдә, өзиниң җориси болмиған бириниң бешини тутуп, чечини ясиши, әлвәттә, һарамдур. Буниңда зөрүрийәт яки өзүр болмайду. Чүнки аяллар үчүн аял сатраш, әрләр үчүн әр сатрашлар тепилмай қалмайду. Һәмдә чач яситиш яки кәстүрүш җиддий әһвалму әмәс, халиған вақитта, халиған җайда қилғили болиду.

(8) Аялларниң мәһрәмсиз һалда сәпәргә чиқиши. Мусулман аял сәпәргә чиқмақчи болса, ери яки мәһрәм туққанлири биләнла чиқиду. Чүнки Пәйғәмбәр әләйһиссалам: *"Аллаға вә ахирәт күнигә ишәнгән аял кишиниң бир кечә-күндүзлүк мусапигә мәһрәмсиз сәпәр қилип чиқиши һалал болмайду"* дегән **[Бухарий, Муслим вә Әбудавуд ривайити]**.

72. Соал: Мәһрими йоқ аял сәпәргә чиқмақчи болса қандақ қилиду?

Җавап: Ери яки мәһрәм болалайдиған йеқин туққини болмиған аялниң һәҗ, өмрә, сода-сетиқ, сәяһәт қатарлиқ йоллуқ сәпәрләргә чиқиш мәсилисидә өлүмалар оттурисида һәр хил қарашлар бар. Әң тоғра қараш шуки, мәһрими болмиған аял сәпәргә чиқмақчи болғанда, ишәшлик аялларниң һәмралиғида чиқса болиду.

Имам Шафиий, Имам Малик, ибни Сирин, Әвзаий қатарлиқ катта өлүмалар мәһрими йоқ аялниң пәриз һәҗ үчүн ишәшлик әр-аяллардин тәшкилләнгән мусулман топиниң һәмралиғида сәпәргә чиқса болиду дәп қариған болуп, һазирқи заман

өлүмалири пәриз һәж үчүн йол қоюлған екән, гуна ишләш мәхсәт қилинмиған барлиқ сәпәрләргә йол қоюшқа болиду, дегән пәтивани бәргән.

(9) **Зина қилиш.** Дуниядики барлиқ динларниң зинани һарам қилғанлиғиниң һекмити тәрәққий қиливатқан һазирқи әсирдә техиму рошән оттуриға чиқмақта. Чүнки зина диний, әхлақий, иҗтимаий вә ихтисадий җәһәтләрдин әң зиянлиқ бир апәт болғинидин сирт, сақаймайдиған ниҗис кесәлликләргә елип бариду. Шуңа Алла таала зинадин тосашта: **“Зинаға йеқинлашмаңлар, чүнки у қәбиһ иштур, яман йолдур”** дәп көрсәткән *(Исра сүриси, 32-айәт)*. (Зина тоғрилиқ өз орнида тәпсилий тохтилимиз).

ӨЗИНИ МУСУЛМАН ӘМӘС ҚӘВМЛӘРГӘ ОХШИТИВЕЛИШ ТҮРЛИРИ

73. Соал: Өзини мусулман әмәсләргә охшитивелиш дегән немә?

Җавап: Мәйли кийиништә болсун, мәйли иш-һәрикәтләрдә болсун, мәйли һәр қандақ бир ишта болсун мусулман әмәс милләтләрниң урпи-адәтлирини қобул қилип, уларни дораш өзини шуларға охшити-велиштур.

74. Соал: Мусулман әмәс милләтләрдин үгинишкә боламду?

Җавап: Пәйғәмбәр әләйһиссалам *“һекмәт мусулманниң җүтирип қойған нәрсисидур. Уни нәдин тапса елишқа әң һәқлиқтур”* дегән **[Ибни Маҗә вә Тирмизи ривайити].**

Әрәп тилидики “һекмәт” сөзи “тоғра иш, тоғра сөз вә пайдилиқ илим” дегән мәналарни билдүриду. Мусулманлар инсанийәткә пайдилиқ болған һәр қандақ илимни вә һүнәр-кәсипни нәдә болса тепип үгинишкә буйрулған. Буниңға асасән, һекмәт мусулман әмәс қәвмләрдә, һәтта мусулманларға дүшмәнлик қиливатқан явуз капирларда болсиму, уни елип үгиниш пәриздур, чүнки у мусулманниң һәққидур. Мусулман әмәс милләтләрниң пән-техникисини, илим -маһаритини, оқуш вә үгинишкә қизиқидиған роһини үгиниш зөрүрдур.

75. Соал: Мусулман әмәс милләтләрни қайси тәрәптин дораш чәклиниду?

Җавап: Мусулман әмәс милләтләрниң мусулманниң әқидисигә, мусулманчә урпи-адәтләргә уйғун кәлмәйдиған адәтлирини дораш чәкләнгән һарам ишларниң биридур. Пәйғәмбәр әләйһиссалам: “Кимки өзини башқа бир қәвмгә охшитивалидекән, у шу қәвмдин болуп кетиду”, “өзини башқиларға охшитивалғанлар биздин әмәс” дегән һәдислири арқилиқ мусулман әмәс қәвмләрни дорашниң яман ақивитидин агаһландурған (Алдинқи һәдисни Әбудавуд, кейинкисини Имам Әһмәд ривайәт қилған).

Жуқарқи һәдисләрдики “башқилар” вә “башқа бир қәвм” сөзлиридин мусулман әмәс қәвмләр мәхсәт қилинған. Заманимизда өзини мусулман әмәс қәвмләргә охшитивелиш еқими вә униң түрлири наһайити тез тәрәққий қилмақта. Улардин бәзилири төвәндикичә:

(1) Қәбирләрни қаттуруш, башқа диндикиләрниң қәбирлиригә охшитип қуруп чиқиш. Бундақ қилиш Пәйғәмбәр әләйһиссаламниң йолиға хилап келидиған яман иштур. Динимизниң көрсәтмиси бойичә, қәбрә пәқәт бир ғерич (тәхминән 22.5 сантиметр) егизликтә көтирилиду. Бу кишиләрниң униң қәбрә екәнлигини билиши вә тонуп дуа қилиши үчүндур, чүнки *“Пәйғәмбәр әләйһиссаламниң қәбриси бир ғерич миқдарида көтирилгән”* **[Дар қутни ривайити]**.

(2) Туғулған күнни хатириләш. Бу адәт көпинчә христианлардин бәзи мусулманлар арисиға һазирқи әсирдә жуқуп киргән адәт болуп, мусулманларда Муһәммәд әләйһиссаламниң дәвридин башлап бундақ адәт қобул қилинмиған. Гәрчә һазирқи замандики бәзи мусулманлар туғулған күнини хатириләш адитини қилсиму, уни ислам дини нормал адәт қатарида қобул қилмайду вә уни рәт қилиду. Бу адәт биз, уйғурларниң, миллий адитимизму әмәс. Шуниң үчүн бундақ ишни қилмаслиқ лазим. Мусулманлар башқа динларниң адәтлирини әмәс, мусулманчилиқ адәтлирини көпирәк үгинишкә муһтаждур.

(3) Саламни өзгәртиш. **“Әссаламуәләйкум”** дәп саламлишишниң орниға, башқа милләтләрни дорап “яхшимусиз?” дәп саламлишиш тоғра әмәс. Исламий саламлишиш биз уйғурларниң

миң жилдин көпирәк вақиттин бери адәтлинип кәлгән диний вә миллий есил әнъәнимиздур. Алла таала мусулманларни исламий саламлишишқа буйруп: **“Силәргә бирәв салам бәрсә, униңға техиму яхши салам билән җавап бериңлар яки униң салимини әйнән қайтуруңлар”** дәп әмир қилған *(Ниса сүриси, 86-айәт).*

Айәттики “техиму яхши салам билән җавап бериш” “Әссаламуәләйкум – силәргә Алланиң аманлиғи болсун” дәп салам бәргән кишигә: “Вә әләйкум әссалам вә рәһмәтуллаһи вә бәрәкатуһу – Алланиң аманлиғи, рәһмити вә бәрикити силәргә болсун” дәп җавап қайтуруш, “саламни әйнән қайтуруш” дегән “вә әләйкум әссалам – силәргиму Алланиң аманлиғи болсун” дәп җавап бериштур.

(4) Нәзир-чирақларни ресторанларда өткүзүш адити. Нәзир-чирақ пәқәтла кәмбәғәлләрниң, житимларниң вә шуниңға охшаш муһтаҗ кишиләрниң һәққидур, чүнки байларға вә турмуши нормал кишиләргә берилидиған таам зияпәт дәп атилиду. Амма һазирқи уйғур җәмийитидә, нәзир-чирақ дегән бу адәт байларға хошамәт қилиш, абройға егә болуш, башқилар билән бәслишиш вә башқа көплигән пәс ғәрәзләр вә яман нийәтләрни әмәлгә ашурушниң васитиси болуп қалмақта. Ресторанларда “нәзир” дәп берилгәнләр әмәлиятта нәзир әмәс, бәлки хошамәт вә исрапхорлуқниң гувачиси болған бир хил байлар зияпитидур. Кәмбәғәлләр, житимләр, ағриқчан кишиләр вә башқиму еһтияҗ егилири шу һәйвәтлик ресторанларниң йенидин әйминип аран өтсә, улар қандақму униңға кирәлисун? Кимму уларни чақириду?

“Өйимиз тар, меһман қобул қилалмаймиз” дегүчиләр нәзир-чирақ үчүн атиғанлирини кәмбәғәлләргә вә житим-йесирларға тарқитип бәрсә совап болмамду?!

(6) Аммивий сорунларда һәммә әр-аялларниң бир йәрдә олтириши. Ислам динимизниң көрсәтмиси вә бизниң миллий урпи-адитимиз бойичә, әрләр билән аяллар һәммә бирликтә бир сорунда олтармайду. Бәлки әрләр айрим бир залда, аяллар айрим бир залда олтириду. Шуңа уйғур миллий бенакарлиғида өйләрниң һоҗрилирида “меһманхана” вә “мәһрәмхана” дәйдиған икки зал болиду. Меһманханиға әрләрни, мәһрәмханиға аялларни башлайду. Мана бу миллий әнъәнә, исламий қаидә. Пәйғәмбәр

әләйһиссалам мусулманларға тәлим бериштин ибарәт әң муһим болған бир пәризни ада қилиштиму, аялларға айрим бир күн вә айрим бир җайни, әрләргә айрим бир күн вә айрим бир җайни бәлгүләп, шу бойичә тәлим бәрәтти.

ИХТИСАДИЙ МӘСИЛИЛӘРДӘ ЧӘКЛӘНГӘН ИШЛАР

76. Соал: Ихтисадий мәсилиләрдә чәкләнгән ишлар қайсилар?

Җавап: Ихтисадий мәсилиләрдә чәкләнгән ишлар төвәндикиләр:

(1) Һарам нами билән пул тепиш. Оғрилиқ, қарақчилиқ, алдамчилиқ, таразида алдаш вә исламда елип-сетиш чәкләнгән нәрсиләрни сетиш арқилиқ пул тепиш һарам, тапқан пулму шәксиз һарамдур. Һарамдин пул тепип, һарамдин озуқланған адәмниң дуаси иҗавәт болмайду, ибадәтлири қобул болмайду. Пәйғәмбәр әләйһиссаламниң тәбири бойичә, униң һарамдин озуқланған бәдини дозақниң отиға лайиқ болиду.

(2) Җазанихорлуқ қилиш. Өсүмгә қәриз елиш яки қәриз берип өсүм елиш һәр иккиси җазанихорлуқ муамилиси болуп, Алла таала сода-сетиқ қилишни һалал қилип, униңға йол қойған болсиму, җазанихорлуқни йәни өсүм билән муамилә қилишни кәскин чәклигән **“Алла сода-сетиқни һалал қилди, җазани һарам қилди”** *(Бәқәрә сүриси, 275-айәт).*

Һәтта җазанихорлуқтин қол үзмигәнләргә қарши Алла вә униң пәйғәмбири уруш ачидиғанлиғини елан қилған. **“Әгәр ундақ қилсаңлар (йәни җазанидин қол үзмисәңлар) билиңларки, Алла вә униң пәйғәмбири силәргә уруш елан қилиду”** *(Бәқәрә сүриси, 279-айәт).*

Мәлумки, Алла уруш ачқан кишини һалак қилмай қоймайду, чүн-ки Алланиң күчигә тәң келидиған күч йоқ! (бу мавзу “елим-сетим ишлирида чәкләнгән ишлар” дегән мавзуда тәпсилий сөзләнди).

(3) Житимниң мелини йәвелиш. Бу һарамларниң әң қаттиқ вә гуна җәһәттин әң еғири болуп, Алла таала житимниң ме-

лини йәвалғучиларни қорқунучлуқ ибариси билән тәһдит қилған. **“Зулум қилип житимларниң мал-мүлкини (наһәқ) йәвалидиғанлар, шүбһисизки, қосиғиға (қиямәт күни йенип туридиған) отни йәвалған болиду, улар йенип турған отқа (йәни дозаққа) кириду”** *(Ниса сүриси, 10-айәт)*.

Һәр қандақ кишиниң мал-мүлкини наһәқ йәвелиш һарам болсиму, житимниң мелини йәвелиш гуна җәһәттин толиму еғир болғанлиғи үчүн, у алаһидә тилға елинған.

(4) Закатни бәрмәслик. Пул-малниң әсли егиси Алла таала болуп, қолимиздикиси Алла тааланиң бизгә инам вә синақ териқисидә әта қилғинидур. Униңда пеқирларниң, житимларниң вә башқа муһтаж кишиләрниң, әлвәттә, муәййән һәққи бар. **“Уларниң (йәни мусулман пул егилириниң) пул-маллирида тиләйдиған пеқирға вә тилимәйдиған пеқирға беришкә тегишлик болған муәййән һәқ (йәни закат) бардур”** *(Мәариҗ сүриси, 24-25-айәтләр)*.

Закатни бәрмигәнләрни Алла таала қиямәтниң ечинишлиқ азап-оқубәтлири билән агаһландурған. “Алтун-күмүч жиғип, уни Алланиң йолида сәрип қилмайдиғанларға (дозақта болидиған) қаттиқ азап билән бешарәт бәргин. У күндә (йәни қиямәт күнидә) у алтун- күмүчләр җәһәннәмниң отида қизитилип, униң билән уларниң пешанилири, янлири вә дүмбилири дағлиниду. Уларға: **“Бу силәрниң өзәңлар үчүн жиққан алтун-күмүчүңлар (силәр бу дуниядики Алланиң еһтияҗлиқ бәндилиригә берилишкә тегишлик һәққини ада қилмидиңлар) жиққан алтун-күмүчүңларниң вабасини тетиңлар”** дейилиду” *(Тәвбә сүриси, 34-айәт)*.

Пәйғәмбәр әләйһиссалам закат бәрмигүчиләрниң ахирәттики җазасини тәсвирләп, мундақ дегән: “Алла таала әта қилған пул-малниң закатини бәрмигән кишигә қиямәт күни униң мал-дуниялири икки көзиниң үстидә қорқунучлуқ қара меңи болған һәйвәтлик бир иланға айлинип келип, униң бойниға йөгишиду вә униңға: *‹Мән сениң дунияда жиққан мал-дунияриң› дәйду”* **[Имам Бухарий ривайити]**.

(5) Исрапчилиқ. Бәзи мусулманлардики исрапхорлуқ мусулманчилиқ қаидисигә ят келидиған, Алла таала яқтурмайдиған

бир яман иштур, чүнки мусулман дегән Алла тааланиң: **“Йәңлар, ичиңлар, исрап қилмаңлар, Алла исрап қилғучиларни һәқиқәтән яқтурмайду”** дегән әмригә итаәт қилип, Алла әта қилған рисқини исрап қилмастин, бәкму чиң тутувалмастин нормал һалда ишлитиду *(Әрап сүриси, 31-айәт)*.

6) Пәриз һәжни ада қилип болған кишиниң пәриз болған ишни қайрип қоюп нәплә (ихтиярий) һәж үчүн пул сәрип қилиши. Пулға зор еһтияжлиқ шараитта қалған туққанлирини, достлирини, хошнилирини, житим-йесирларни, давалинишқа пул тапалмиған кесәлләрни, пулсизлиқтин оқушқа кирәлмигән балиларни көрүп туруп, уларға ярдәм қилишни қайрип қоюп нәплә һәж үчүн пул сәрип қилишниң тоғра әмәслигини мәшһур ислам өлүмалири һәммә бирдәк сөзлимәктә. Чүнки җәмийәттики пеқирларниң, житимләрниң һалидин хәвәр елиш шу җәмийәттики пулдарларниң үстидики пәриздур. Бу пәризни қайрип қоюп, нәплә ибадәт үчүн пул сәрип қилиш тоғра әмәс. Савап Алланиң қолида, Алла савапни кишиләрниң қилған әмәллиридики нийәтлиригә қарап бериду. Пул хәшләштә растинла савапқа еришишни нийәт қилған адәм, әлвәттә, савави чоң вә көп болидиған ишларни қилиду, чүнки пәризниң савави нәплиниңкидин чоң вә көп, әлвәттә.

(7) Лоторея билетини сетивелиш яки қандақла бир утуш-уттуруш күтүлидиған ишлар үчүн пул хәшләш. Чүнки мундақ қилиш қимар ойниғанға охшашла һарамдур. Шуниңдәк, лоторея вә қандақла бир оюндин утувалған пул меһнәтсиз кәлгәнлиги вә һалал кәсип арқилиқ кәлмигәнлиги сәвәплик һарамдур.

КИШИЛӘРГӘ ҚИЛИНИДИҒАН МУАМИЛИДӘ ЧӘКЛӘНГӘН ИШЛАР

77. Соал: Кишиләргә қилинидиған муамилидә чәкләнгән ишлар қайсилар?

Җавап: Кишиләргә қилинидиған муамилидә чәкләнгән ишлар төвәндикиләр:

(1) Мусулманларға қарши ирқий айримчилиқ қилиш

Мусулманлар қайси милләттин, қайси дөләттин вә қандақ рәңлик болушидин қәтъий нәзәр, улар өз ара диний қериндашлардур. Уларниң өз ара қериндашлиқ мунасивити

адәттики шәхсий мунасивәттин алқиған, тәқвалиқ, әхлақ-пәзиләт, өз ара һәмкарлиқ вә чекигә йәткән меһриванлиқни асас қилған әң мустәһкәм бир мунасивәт болуп, уларниң йимирилмас бир пүтүн гәвдә екәнлигини намайән қилиду. Қуръан Кәрим буни тәкитләп: “Мөмүнләр һәқиқәтән қериндашлардур” дәп елан қилған.

Бир мусулманниң йәнә бир мусулманға яманлиқ қилиши өзигә яманлиқ қилғанлиғидур, чүнки улар бир гәвдә. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бу һәқтә мундақ дегән: *“Бир-бириңларға көрәлмәслик қилмаңлар, бир-бириңларни алдимаңлар, бир-бириңларни яман көрмәңлар, бир-бириңларға дүшмән болмаңлар, бир-бириңларниң содисини бузмаңлар. Өз ара қериндашлардин болуп, Алланиң яхши бәндилиридин болуңлар. Мусулман мусулманниң қериндиши, униңға зулум қилмайду, хорлимайду. Тәқвалиқ қәлбтә, өзиниң мусулман қериндишини хар көргән адәмдинму яман адәм йоқ. Бир мусулманниң йәнә бир мусулманниң қенини төкүши, пул-мелини тартивелиши вә номусини төкүши қәтъий һарамдур”* **[Имам Муслим ривайити].**

(2) Мусулманларни пикир яки мәзһәп айримчилиғи сәвәплик чәткә қеқиш. Мусулманларниң бирлигини сақлаш пәрзи.

Чүнки бирлик, инақлиқ күч-қувәт тепишниң йоли. Мусулманлар һазирқи заманда күч-қувәткә башқа һәммә әсирләрдин көпирәк муһтаждур. Мусулманлардин бәзи кишиләрниң пикир яки мәзһәп айримчилиғи сәвәплик уларни чәткә қеқишқа, башқичә муамилә қилишқа болмайду. Һәтта бидәт (динда болмиған ишларни) садир қилидиған, гуна – мәсийәт ишләйдиған, амма етиқати дурус бир адәм намазға имам болсиму, униң арқисида туруп намаз оқуш керәк. Пәйғәмбәр әләйһиссалам: “*Һәр қандақ яхши вә гунакар адәмниң арқисида намаз оқуверiңлар”* дейиш арқилиқ мусулманларниң бирлигини, инақлиғини сақлашниң зөрүрлүгини баян қилған **[Әбу Давуд ривайити]**.

(3) Мусулман әмәс хәлиқләрни чәткә қеқиш

Мусулманларға мусулман әмәс кишиләргиму яхши, адаләтлик вә тоғра муамилә қилишқа буйрулған. Башқа диндики кишиләрни яки уларниң диний етиқатини камситиш, чәткә қеқиш вә хар көрүшкә болмайду. Барлиқ муамилә түрлиридә уларға айримчилиқ қилмастин, һәқсизлиқ қилмастин, тоғра вә адаләтлик муамилә қилиш, маддий вә мәнивий җәһәтләрдин қолдин келишичә уларға

инсаний ярдәм қилиш лазим. Алла таала бу һәқтә бизгә тәвсийә қилип мундақ дегән: **“Башқа диндикиләрдин силәр билән уруш қилмиған вә силәрни жутуңлардин һайдап чиқармиғанларға кәлсәк, Алла уларға яхшилиқ қилишиңлардин, уларға адил болушуңлардин силәрни тосмайду. Шүбһисизки, Алла адаләт билән иш қилғучиларни яқтуриду**” *(Мумтәһинә сүриси, 8-айәт)*.

78. Соал: Капирниң қийинчилиғини һәл қилип бәргән адәм совап тапамду?

Җавап: Әлвәттә, совап тапиду. Лекин униң бирла шәрти бар. У болсиму мәзкүр капирниң мусулманларға зулум қилидиған яки ислам диниға дүшмәнлик қилидиған капирлардин болмаслиғидур. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бир һәдистә: *“Җени барлиғи нәрсигә яхшилиқ қилған адәм совап тапиду”* дәп көрсәткән **[Имам Бухарий вә Муслим ривайити].**

Бу һәдистин инсанларға вә һайванларға яхшилиқ қилишниң совап екәнлиги чиқиду.

79. Соал: Мусулманлар кимләрни яман көрүши керәк?

Җавап: Мусулманлар өзлиригә яки өзлириниң диний етиқатиға зиянкәшлик қилғучиларни, диний сәвәптин улар билән уруш қилғанларни, мусулманларниң динини, Қуръан Кәримни, Муһәммәд әләйһиссаламни мәсқирә қилғучиларни дост тутмаслиғи, уларға қарши туруши вә уларни Алланиң дүшмәнлири дәп билиши лазим. Бу принципни Алла таала мундақ баян қилған: **“Алла дин үчүн силәр билән урушқан, силәрни жутуңлардин һайдап чиқарған вә силәрни һайдап чиқиришта ярдәмләшкәнләрни дост тутушуңлардин силәрни тосиду. Кимки уларни дост тутидекән, улар залимлардур”** *(Мумтәһинә сүриси, 9-айәт)*.

ҺАЙВАНЛАРҒА МУАМИЛӘ ҚИЛИШТА ЧӘКЛӘНГӘН ИШЛАР

80. Соал: Һайванларға муамилә қилишта чәкләнгән ишлар қайсилар?

Җавап: *Пәйғәмбәр әләйһиссалам уссизлиқтин қаттиқ қийнилип*

кетип, қудуқниң йенидики һөл топрақни йейишкә башлиған бир ишт-ни көргән бир адәмниң иштқа ичи ағритқанлиқтин, айиғини селип, униңға қудуқтин су толтуруп чиқип бу иштни суғирип қойғанлиғи сәвәплик пүтүн гуналири кәчүрүм қилинип, җәннәт әһли болуп кәткәнлиги, буниң әксичә, бир аялниң бир мөшүкни су яки нан бәрмәстин бағлап қоюп, униң өлүмигә сәвәп болғанлиғи үчүн дозақ әһлидин болуп кәткәнлиги тоғрисида қиссисини ейтип бериш арқилиқ һайванларға рәһим-шәпқәт қилишниң нәқәдәр чоң ибадәт вә диний һәм инсаний мәҗбурийәт екәнлигини очуқлиған **[Имам Бухарий вә Муслим ривайәт қилған].**

Һайванларға муамилә қилишта чәкләнгән ишлар төвән-дикиләр:

(1) Һайванларға көтирәлмәйдиған еғир жүкләрни артиш

(2) Һайванларни ач яки сусиз қоюш

(3) Һайванларға кесәл йәтсә яки бирәр оргини сунса вақтида давалатмаслиқ

(4) Һайванларни уруп қийнаш

(5) Һайванларни от билән көйдириш

(6) Һайванларни тирик турғузуп органлирини кесиш

(7) Һайванларни оқ етиш мәшиқлиридә қариға алмаслиқ

(8) Һайванларни бир-бири билән соқуштуруш

Мәсилән: ишт талаштуруш, ғораз чоқуштуруш, қошқар соқуштуруш қатарлиқ оюнлар һарамдур. Уни қилғучилар һайванларға зулум қилғанлиғи вә қийниғанлиғи сәвәплик Алла тааланиң алдида қаттиқ гунакар болиду.

(9) Һайванларни боғузлашта қаттиқ қоллуқ қилиш

Пәйғәмбәр әләйһиссалам бир һәдистә: *“Алла таала һәммә нәрсигә рәһим-шәпқәт қилишни пүтүвәтти. Мал боғузлиғанда яхши боғузлаңлар, пичақни иштик қилиңлар вә малниң җенини қийнимастин чиқириңлар”* дәп көрсәткән **[Имам Муслим ри-вайити]**.

Учар қушларғиму һайванларға охшаш, бәлки униңдинму силиқ вә рәһим-шәпқәтлик муамилә қилиш керәк. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бир һәдистә: “Кимки бирәр қушқачни боғузлаштиму рәһим-шәпқәтлик муамилә қилидекән, Алла униңға қиямәт күнидә өзиниң рәһим- шәпқитини көрситиду” дәп көрсәткән.

ЕЛИШ-СЕТИШ МУАМИЛИЛИРИ

81. Соал: Қандақ нәрсиләрни елиш вә сетишқа болиду?

Жавап: Инсанларниң тән сақлиғиға яки әхлақиға зиянлиқ болмиған, ислам динида чәкләнмигән, гуна – мәсийәтләргә сәвәп болмайдиған һәр қандақ нәрсини елиш яки сетишқа болиду. Чүнки шәйиләр әсли етивари билән һалал болуп, һарам қилинғанлиғиға аит диний дәлил болмиған нәрсиләрниң һәммиси һалалдур. Буниң үчүн уларни истимал қилиш, елиш-сетиш тижарәт қилиш мутлақ жаиздур. Пәқәт булардин айәт вә ишәшлик һәдисләр арқилиқ һарам екәнлиги кәскинләшкәнлирини истимал қилиш вә елиш-сетиш һарамдур. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бу принципни мундақ ениқлиған: *“Алла қуръанда һалал қилғини һалал, һарам қилғини һарамдур. Һалал яки һарам екәнлигигә һөкүм берилмигән нәрсиләр Алланиң кәчүрүмидур. Алланиң бу кәчүрмисини қобул қилиңлар. Алла һеч нәрисини унтуп қалмайду”* **[Һаким ривайәт қилған].**

82. Соал: Қандақ нәрсиләрни елип-сетишқа болмайду?

Жавап: Инсанларниң тән сақлиғиға зиянлиқ болған, ислам динида истимал қилиш һарам қилинған яки бирәр гуна иш үчүн қоллинилидиған нәрсиләрни елиш яки сетиш, униң билән тижарәт қилиш қәтъий чәклиниду. Бу шәриәт истималида һарам дейилиду. Мәсилән: чошқа, өзи өлгән мал, мәс қилғучи ичимлик вә чекимликләр, истимал қилиш һарам қилинған йемәк-ичмәкләр, бут-һәйкәл, крест бәлгүлири қатарлиқ нәрсиләрни елиш яки сетиш һарамдур. Чүнки бундақ нәрсиләрни елип-сетип тижарәт қилиш әшу гуна ишларни вә һарам нәрсиләрни тәшвиқ қилғанлиқ яки уларни кишиләргә йеқинлаштуруп бәргәнлик болуп, гунада шерик болғанлиқтур. У нәрсиләрни елиш яки сетиштин чәклиниш болса, у нәрсиләрниң намини өчирип, кишиләрни униңдин жирақлаштурғанлиқ болиду. Жуқуридики нәрсиләрни елип-сетип тижарәт қилиш гуна, униң пули һарамдур. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бу һәқтә мундақ дегән: *“Алла қандақла бир нәрсини һарам қилса, униң пулиниму һарам қилиду”* **[Имам Әһмәд вә Әбудавуд ривайити]**.

83. Соал: Елиш-сетиш ишлирини қандақ бәҗириш керәк?

Җавап: Елиш-сетиш ишлирини ислам принципи бойичә бәҗириш керәк.

ЕЛИШ-СЕТИШ ИШЛИРИДИКИ ИСЛАМ ПРИНЦИПИ

1. Һарам нәрсиләрни алмаслиқ вә сатмаслиқ
2. Гунаға сәвәп болидиған нәрсиләрни алмаслиқ вә сатмаслиқ
3. Растчил болуш
4. Намәлум нәрсиләрни сатмаслиқ
5. Җазанә қилмаслиқ (өсүм муамилиси қилмаслиқ)
6. Монополиячилик қилмаслиқ
7. Таразида вә өлчәмдә кам бәрмәслик
8. Оғриланған вә буланған нәрсиләрни сетивалмаслиқ
9. Бузуқ келишим вә шәртләрни қолланмаслиқ

84. Соал: Һарамлиғи сәвәплик елиш-сетиш чәкләнгән нәрсиләр қайсилар?

Җавап: Һарамлиғи сәвәплик елиш яки сетип тиҗарәт қилиш чәкләнгән нәрсиләр төвәндикиләр:

(1) Чошқа, униң гөши, териси, гөши йейилмәйдиған һайванларниң гөши, өзи өлүп қалған малниң гөши, зәһәрләнгән яки жуқумлуқ кесәлгә гириптар болған малниң гөши.

(2) Һарақтин башлап пивоғичә мәс қилиш характеридики ичимликләрниң пүтүн түрлириниң һәммиси.

(3) Ақ чекимлик, әпийүн, нәшә, тамака вә башқа зәһәрлик чекимлик түрлириниң һәммиси.

(3) Һәйкәл, крест вә һәр қандақ бир батил динниң диний бәлгүлириниң һәммә түри.

85. Соал: Гунаға сәвәп болидиғанлиғи сәвәплик елиш-сетиш мәнъий қилинған нәрсиләр қайсилар?

Җавап: Өзи һалал болсиму, униңдин һарам яки гунаға сәвәп болидиған нәрсиләрни ишләп чиқарғили болидиған шәйиләрни униңдин һарам яки инсанларни гуналарға елип келидиған нәрсиләрни ясайдиған орунларға билип туруп сетиш гунадур. Мәсилән: үзүм өзи һалал мевә болсиму, уни һарақ ишләп

чиқиридиған заводқа сетиш һарамдур, чүнки бу гуна ишқа һәмкарлашқанлиқтур. Пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән: “Кимки үзүмни һарақ ясайдиғанларға сетиш үчүн мол һосул вақтида сақлап ятидекән, өзини ахирәтниң отиға тутқан болиду”.

86. Соал: Содида растчил болуш дегәнниң мәнаси немә?

Җавап: Содида растчил болуш дегән елиш-сетиш ишлирида сахтипәзлик, алдамчилиқ вә ялғанчилиқтин жирақ болуп, сәмимий болуш дегәнлиқтур. Содида ялған сөзләш қаттиқ гуна вә һарамни йегәнлиқтур. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бу һәқтә бизгә тәлимат берип мундақ дегән: *“Айрилип кәтмигүчә алғучи билән сатқучи һәр иккилисиниң йенивелиш ихтияри бар, навада улар растчил болуп малда әйип болса, бу әйиптин хәвәрдар қилса, уларниң содисиға бәрикәт берилиду. Навада ялған ейтип малниң әйивини йошурса, содисиниң бәрикити йоқ қилиниду”* **[Бухарий ривайити]**.

87. Соал: Намәлум яки илкидә болмиған нәрсиләрни сатмаслиқ дегәнниң мәнаси вә сәвәви немә?

Җавап: Сетилған товарниң намәлум яки илкидә йоқ болуши алғучи вә сатқучи һәр икки тәрәп оттурисида җедәлгә сәвәп болидиғанлиғи яки бир тәрәпниң йәнә бир тәрәпни алдап кетишигә сәвәп болидиғанлиғи үчүн ислам дини намәлум товарни вә техи илкигә өтмигән нәрсини сетишни чәкләвәткән.

Шу сәвәптин, һайванниң қосиғидики балисини, асмандики қушни, судики белиқни, пишмиған мевини пишқанда тапшурувелиш шәрти билән сетиш вә һәр қандақ намәлум яки техи илкигә кирмигән нәрсини сетиш чәкләнгән.

88. Соал: Җазанә дегән немә?

Җавап: Җазанә парсчә сөз болуп, әрәпчиси “риба” йәни артуқ, зиядә дегән мәнани билдүриду. Амма ислам истималида башқиларниң һәққини бәдәлсиз еливелиш дегән мәнани ипадиләйду. Чүнки Алла таала сода йоли билән пул тепишқа йол қойған болсиму, кишиләрдин бәдәлсиз пайда көрүшни қәтъий һарам қилған. Қуръан Кәрим бу һәқтә мундақ дегән: **“Ей мөмүнләр! бир-бириңларниң маллирини наһәқ йол билән йәвалмаңлар, икки тәрәп рази болушуп қилишқан сода-сетиқ арқилиқ еришилгән нәрсиләр буниңдин мустәсна”** *(Ниса сүриси, 29-айәт)*.

Җазанә йәни өсүм билән муамилә қилишниң гунаси шунчилик

еғир болидуки, Алла таала өсүм билән муамилә қилғучиларға ләнәт қилған. Пәйғәмбәр әләйһиссалам буни мундақ дәп баян қилған: *“Алла таала өсүм йегүчигә, йегүзгүчигә, униңға гува болғучиға вә уни язғучиға ләнәт қилди”* **[Имам Әһмәд, Тирмизи, Әбудавуд вә Нәсаийлар ривайәт қилған].**

Җазанә, худди отқа охшаш, әтрапқа тутишидиған шундақ хәтәрлик бир гуна болуп, җазаниниң гунаси өсүм йегүчи биләнла чәклинип қалмастин, бәлки өсүмни бәргүчиму охшашла гунакар болғанниң сиртида, җазанә муамилисигә арилашқан вә ярдәмләшкәнләрниң һәммиси бу гунаға шерик болиду.

89. Соал: Җазанә муамилисини чәкләшниң һекмити немә?

Җавап: Ислам дини җазанә муамилисини қаттиқ чәкләштә пәқәт инсанийәтниң әхлақий, иҗтимаий вә ихтисадий мәнпийәтлирини көзлигән. Ислам өлүмалири җазанә муамилисиниң һарам қилинишиниң бир қанчә сәвәплирини баян қилған болуп, улар төвәндикичә:

(1) Җазанә башқиларниң мелини бәдәлсиз еливелишни тәқаза қилиду.

(2) Җазаниға тайиниш кишиләрни һәр хил һүнәр-кәсипләр билән тирикчилик қилиштин тосап, ишлимәстин үндирип йейишни яқтуридиған тәйяртаплардин қилип қойиду.

(3) Җазанә кишиләр оттурисида қәриз бериш арқилиқ бир-биригә ярдәм қилиш роһиниң йоқилишини кәлтүрүп чиқип, кишиләрниң мәнпийәт көрмисә ярдәм қилмайдиған мәнпийәтпәрәсләрдин болуп қелишиға сәвәп болиду.

(4) Көпинчә һалларда қәриз бәргүчи бай, қәрз алғучи кәмбәғәл болиду. Җазанә муамилисигә йол қоюш җәмийәттики рәһимсиз байларниң намратларни езиши үчүн пурсәт яритип бәргәнлик болиду.

90. Соал: Монополиячиликни чәкләшниң сәвәви немә?

Җавап: Ислам дини сода-сетиқта шәхсләрниң әркинлигигә капаләтлик қилған болсиму, һәр қандақ җәмийәттики бир қисим кишиләрниң шәхсийәтчилиги, тамахорлуғи вә пурсәтпәрәслиги түпәйли хәлиқниң озуқ-түлүги вә күндилик зөрүр еһтияҗлиқ нәрсилиридә башқиларниң һесавиға өзлирини бейитишқа урунушини қаттиқ чәклигән вә мундақларни қаттиқ тәләппузда

әйиплигән. Пәйғәмбәр әләйһиссалам монополчиликни қаттиқ чәкләп мундақ дегән: *“Кимки озуқ-түлүкни қириқ күн монопол қиливалидекән, у Алладин ада-җуда болуп кетиду, Алламу униңдин ада-җуда болиду”* **[Имам Әһмәд ривайити].**

Пәйғәмбәр әләйһиссалам монополиячиниң психикиси вә хүнүк шәхсийәтчилигини сөкүп мундақ дегән: “Монополиячи немәдегән осал адәм – һә, у баһа чүшкәнлигини аңлиса қайғуриду, қимматчилик хәвирини аңлиса хуш болиду”.

91. Соал: Таразида вә өлчәмдә кам беришниң гунаси қандақ?

Җавап: Ислам динида әң сәскинидиған алдамчилиқ түрлириниң бири таразида – өлчәмдә кам бериштур. Қуръан Кәримниң нурғунлиған айәтлиридә, тараза вә өлчәмдә кам бәрмәслик, адаләт вә һәққанийлиқ билән иш көрүш, кишиләрни алдимаслиқ һәққидики тәвсийиләр баян қилинған.

“Өлчәмни вә таразини тоғрилаңлар” *(Инам сүриси, 152-айәт)*

“Силәр башқиларға өлчәп бәргәндә, толуқ өлчәңлар вә тоғра таразида тартип бериңлар” *(Исра сүриси, 35-айәт).*

Өлчәм вә таразида кам бәргүчиләрни тәһдит қилип Қуръан Кәрим мундақ дегән: **“Өлчәмдә вә таразида кам бәргүчиләргә вай! Улар кишиләрдин өлчәп алғанда толуқ алиду, кишиләргә өлчәп яки тартип бәргәндә кам бериду, улар бүйүк бир күндә тирилидиғанлиғиға ишәнмәмду? У күндә инсанлар аләмләрниң пәрвәрдигарининиң һозурида тик туриду”** *(Мутәффифийн сүриси, 1–6-айәтләр).* Бу айәтләрдә, тараза вә өлчәмдә кам бәргүчиләр ахирәт күнигә ишәнмәйдиғанлар қатаридин саналған.

92. Соал: Оғриланған вә буланған нәрсини сетивелиш немә үчүн чәкләнгән?

Җавап: Қандақла бир нәрсини униң оғриланған яки буланғанлиғини билип туруп сетивелиш, булаңчиларниң яки оғриларниң бу җинайи қилмишлириға ярдәм бәргәнлик вә уларниң шундақ қилишқа тәшәббус қилғанлиқ болиду. Мусулман адәм җинайәткә қарши туруш вә һәқсизлиқниң алдини елиш үчүн болсиму, оғриланған яки буланған нәрсиләрниң нәрқиниң әрзәнлигигә алдинип сетивалмаслиғи лазим. Чүнки егиси рази болмиған нәрсә

уни алғучиға раваж қилмайду һәмдә сетивалғучисини гунаға шерик қилиду. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бу һәқтә мундақ дегән: *“Кимки оғриланған нәрсини, униң оғриланғанлиғини билип туруп сетивалидекән, униң гунасиға вә һар-номусиға шерик болған болиду”* **[Имам бәйһәқий ривайити]**.

Вақитниң узириши оғриланған яки буланған нәрсиниң сүпитини өзгәртәлмигәндәк, һарам нәрсини һалалликқа өзгәртәлмәйду. Шун-дақла конираш биләнму әсли егисиниң һәққини чүшириветәлмәйду. Тепивелинған нәрсиләрниму сетивалмастин, уни егисигә қайтурушқа ярдәм қилиш лазим.

93. Соал: Бузуқ шәрт қандақ болиду?

Җавап: Елиш-сетиштики бузуқ шәртләр һәр хил болуп, мундақ бузуқ шәртләр вә бузуқ келишимләр содиниң дурус болушиға тосқун болиду. Бу шәртләр сатқучиниң алғучиға “саңа буни сатсам сән маңа мундақ нәрсини сетип берисән яки қәриз берип турисән” дегәнгә яки “буни палани рази болса сатимән” дегәнгә охшаш шәрт қойғиниға охшаш. Шундақла келәчәктә әмәлгә ашидиған бир шәрткә бағлаштур. Бундақ сода дурус әмәс. Пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән: *“Алланиң китавида болмиған һәр қандақ шәрт батилдур, мәйли йүз шәрт болуп кәтсиму”* **[Бухарий вә Муслим ривайити]**.

ПАРИХОРЛУҚ ВӘ УНИҢ ГУНАСИ

94. Соал: Парихорлуқ дегән немә?

Җавап: Парихорлуқ – бирәвниң һәққини йәвелиш яки униң хизмәт орнини тартивелиш яки униңға кәлгән амәтни өзигә қаритивелиш гунасиз бирини қарилаш яки бирәр җинайәткарни ақлаш униң җинайитини йеникләтиш яки қандақла бир дава ишида қарши тәрәпниң һәққини өзигә қаритиштин ибарәт рәзил мәхсәтни әмәлгә ашуруш үчүн иш үстидикиләргә мәлум миқдарда пул яки пулға тохтайдиған бир нәрсә бериш дегәнлик болуп, парини бәргән вә алған һәр иккиси Алланиң алдида қаттиқ гунакар, инсанийәт алдида әйипкар болиду.

95. Соал: Пара бериш яки елишниң гунаси вә хатаси немә?

Җавап: Парихорлуқ әң яман хиянәтчилик болуп, һәқ -

һоқуқларниң зайә болушиға, адаләтсизлик вә тәңсизликкә, кишиләрниң мәнпийи-тигә намәртләрчә хирис қилишқа, уларниң һәқлиригә тәҗавуз қилишқа, төһмәтләрни артип уларниң абройини төкүшкә, җәмийәт тәртивини бузушқа, хатирҗәмлик, аманлиқ вә ишәнчиниң йоқилишиға сәвәп болидиған интайин қәбиһ вә рәзил қилмиш болғанлиғи үчүн пара бериш яки елиш ислам динидила әмәс, бәлки пүтүн динларда вә пүтүн қанунларда қәтъий һарамдур. Пәйғәмбәр әләйһиссалам: “Алла пара бәргүчигә, уни алғучиға вә униңға васитә болғучиға ләнәт қилди” дейиш арқилиқ парихорлуқ җинайитиниң җазасини баян қилған. Алланиң ләнитигә учриғанлиқ ахирәтлик несивидин пүтүнләй қуруқ қалғанлиқтур.

96. Соал: Соға-салам беришниң һәр қандиғи пара болуп һесаплинамду?

Җавап: Өз затида яхши нәрсә, яман ғәрәзниң арилишиши яман нәрсигә айлинип қалиду. Мәсилән: инсанлар арисида бир-биригә һәдийә, соға-салам бериш яхши иштур. Чүнки мундақ қилиш өз ара сөйгү-муһәббәтни, йеқинлиқни, достлуқни күчәйтиду. Шуңа Пәйғәмбәр әләйһиссалам бир һәдистә: “Бир-бириңларға соға-салам тәғдим қилишсаңлар араңлардики муһәббәт ашиду” дәп көрсәткән.

Амма соға-салам башқиларға зиян йәткүзүштин ибарәт, бирәр яман нийәтни көзләп яки һәққи болмиған бир нәрсигә еришиш үчүн берилсә, у вақитта, бу соға-салам әмәс, бәлки пара бәргәнлиқтур. Бундақ қилиш қәтъий һарам бәргүчи билән алғучи вә сайә қилип васитә болғучи һәммиси гунаға шерик болиду. Ривайәт қилинишичә, Пәйғәмбәр әләйһиссалам бир күни Абдуллаһ ибни Лутбийә исимлиқ бир саһабини сәлим қәбилисиниң закатлирини жиғип келишкә буйруған. Абдуллаһ Пәйғәмбәр әләйһиссаламниң алдиға елип кәлгән закат маллирини тапшуруш вақтида, “маву закатқа бәргәнлири, маву совғат” дәп чүшәндүргәндә, Пәйғәмбәр әләйһиссалам Абдуллаһқа: “Сән өйүңдә җим олтарған болсаңму саңа бу совғат келәтти?” дәп рәт қилған вә униму закат маллири билән биргә бәйтулмал (дөләт ғәзинисигә) қошувәткән.

97. Соал: Инсан өзиниң һәққини елиш үчүн пара беришкә мәҗбур болуп қалса немә қилиду?

Җавап: Инсан өзиниң һәққини елиш яки йоллуқ һоқуқини

қоғдаш үчүн пара беришкә мәҗбур болуп қалса, башқиларға зиян-зәхмәт йәткүзмәслик шәрти билән пара берип болсиму өз һәққини қутқузса гуна болмайду. Бу мундақ болиду:

(1) Рәһимсиз залимниң яки қатилниң қолиға чүшүп қелип, пара бериш арқилиқ өзини қутулдуруштин башқа чариси қалмиғанда, пара бәрсә болиду.

(2) Өзини, мал-мүлкини, аилисини, номусини, динини вә Вәтинини қоғдаш йолида пара беришкә мәҗбур болуп қалса, пара бәрсә болиду.

(3) Өзи яки аилә әзалиридин бири яки туққанлиридин бири дүшмәнләрниң қолиға чүшүп қелип, пара бериш билән қутулдурғили болса, пара берип қутулдуруш җаиздур.

(4) Өзиниң қанунлуқ һәққини елиш үчүн пара бериштин башқа чарә қалмиған шараитта, бирәвни зиян-зәхмәткә учратмаслиқ шәрти билән пара беришкә болиду. Амма башқиларниң һәққини өзигә қаритиш үчүн пара бериш қәтъий һарам. Мәсилән: башқа биригә тәхсим қилинған хизмәт орниға өзи орунлишиш үчүн яки өз меһнити билән алий мәктәпни қазанған бир балиниң орниға өзиниң балисини сәпләш үчүн пара бәргәнгә охшаш.

ИҖТИМАИЙ МУНАСИВӘТТӘ ЧӘКЛӘНГӘН ИШЛАР

Инсан иҗтимаий мәхлуқат болғанлиқтин, өзи ялғуз яшап өтәлмәйду. Бәлки җәмийәттики башқа инсанлар билән арилишип өтүшкә муһтаҗдур. Инсан тәбиити әслидә яхшилиқни сөйидиған, яманлиқтин нәпрәтлинидиған қилип яритилған болуп, гөзәл әхлақларға интилиду, начар әхлақ вә яман қилиқлардин нәпрәтлиниду. Һәр қандақ бир җәмийәт кишилириниң оттурисидики бәхит-саадәт, меһир-муһәббәт, достлуқ, инақлиқ вә бирликкә тосқун болидиған начар илләтләр бар. Бу илләтләр төвәндикичә:

1. Адәм өлтүрүш
2. Өзини өлтүрүвелиш
3. Оғрилиқ қилиш
4. Қара чаплаш
5. Ялған гувалиқ бериш

6. Зулум қилиш
7. Ялғанчилиқ
8. Сөзидә турмаслиқ
9. Ғевәт қилиш
10. Хиянәт
11. Кишиләрниң әйивини издәш
12. Кишиләрни мәсқирә қилиш
13. Көрәлмәслик
14. Гәп тошуш
15. Кишиләргә ләқәм қоюш
16. Һаясизлиқ
17. Гуманхорлуқ
18. Вапасизлиқ
19. Чеқимчилиқ
20. Өзини чоң тутуш
21. Исрапхорлуқ

98. Соал: Адәм өлтүрүшниң җазаси немә?

Җавап: Адәм өлтүрүш икки түрлүк болуп, бири қәстән адәм өлтүрүш, йәнә бири сәвәпликтин адәм өлтүрүштур. Һәр иккисиниң җазаси айримдур.

99. Соал: Қәстән адәм өлтүргән қатилниң дуниядики җазаси немә?

Җавап: Ислам җаза қануни бойичә, қәстән адәм өлтүргән қатилниң җазаси өлүмдур. **“Ей мөмүнләр! Өлтүрүлгәнләр үчүн қисас елиш силәргә пәриз қилинди, һәр адәм үчүн һәр адәмдин, қул үчүн қулдин, аял үчүн аялдин қисас елиниду”** *(Бәқәрә сүриси, 178-айәт)*.

Әгәр өлтүрүлгүчиниң тәвәлири қатилдин интиқам елишни кәчүрсә буму уларниң ихтияридур, әҗрини Алла бериду. **“Қатил үчүн (диний) қериндиши тәрипидин бир нәрсә кәчүрүм қилинса (йәни өлтүрүлгүчиниң егиси қатилдин дийәт елишқа рази болуп, қисас елиштин ваз кәчсә, у җинайәтчидин (дийәтни) чирайлиқчә тәләп қилиши (җинайәтчиму дийәтни) яхшилиқчә бериши лазим”** *(Бәқәрә сүриси, 178-айәт)*.

100. Соал: Қәстән адәм өлтүргән қатилниң ахирәттики җазаси немә?

Җавап: Қәстән адәм өлтүргән қатилниң ахирәттә дозақ оти-

да көйүштур. Ислам динида Аллаға тенишниң гунасидин қалса наһәқ адәм өлтүрүшниң гунаси еғирдур. Қуръан Кәримдә: **“Кимки наһәқ адәм өлтүрмигән яки йәр йүзидә бузғунчилиқ қилмиған бир адәмни өлтүридекән, у пүтүн инсанларни өлтүргәндәк болиду”** дейилиду *(Маидә сүриси, 32-айәт)*.

Чүнки пүтүн инсанлар Алланиң нәзәридә бир аилә кишилиригә охшаш болуп, униңдин бир жанға ишләнгән җинайәт һәммисигә ишләнгәнгә охшаштур.

Өлтүрүлгүчи мусулман болса, җинайәт дәрижиси техиму еғирлишиду. Алла таала Қуръан Кәримдә: **“Кимки бир мөмүнни қәстән өлтүридекән, униң җазаси дозақ болиду, у дозақта мәңгү қалиду, Алланиң ләнитигә учрайду, Алла униңға қаттиқ азап тәйярлиди”** дәйду *(Ниса сүриси, 93-айәт)*.

Пәйғәмбәр әләйһиссалам йәнә: *“Алланиң нәзәридә пүтүн дунияниң йоқ болуши бир мөмүн адәмни өлтүрүштин йенигирәктур” дәп көрсәткән* **[Муслим ривайити]**.

101. Соал: Сәвәнлик билән адәм өлтүргүчиниң җазаси немә?

Җавап: Сәвәнлик билән адәм өлтүргүчиниң җазаси өлтүрүлгүчиниң варислириға дийәт төләштур. **“Кимки берәр мөмүнни сәвәнлик билән өлтүрүп қойидекән, у бир мөмүн қулни азат қилиши вә өлтүрүлгүчиниң варислириға дийәт төлиши керәк”** *(Ниса сүриси, 92-айәт)*.

102. Соал: Дийәтниң миқдари қанчилик болиду?

Җавап: Бир адәмни сәвәнлик билән өлтүрүп салғанлиқниң җазаси үчүн өлтүрүлгүчиниң аилисигә өлтүргүчиниң төләйдиған дийәтниң миқдари барлиқ ислам өлүмалириниң бирдәк иттипақи билән 100 төгә яки униң хәлиқ пулидики қиммитидур. Чүнки Пәйғәмбәр әләйһиссаламниң бәлгүләп бәргини бу еди.

Төгиниң орниға 200 кала яки миң қой яки миң тилла алтун яки он миң дирһәм күмүч яки баштин-ахир бир жүрүш кийимдин 200ни төләшниң җаизлиғида ислам өлүмалири оттурисида ихтилап бар.

103. Соал: Өзини өлтүрүвелишниң җазаси немә?

Җавап: Җан Алланиң мүлкидур. Алла өзи бәргән бу жанни Алладин башқа бириниң елиши йоллуқ әмәс. Әһвал бундақ екән,

бирәв гәрчә өзини Алланиң йолида дәп етиқат қилған тәғдирдиму, өзини өлтүрүвелиши тоғра әмәс, чүнки мундақ қилиш Алланиң һакимийитигә қарши чиққанлиқ болуп, өзини өлтүрүвалғанниң җазаси дозақтур. Алла таала мундақ дегән: **“Силәр өзәңларни өлтүрмәңлар, Алла һәқиқәтән силәргә наһайити меһривандур. Кимки һәддидин ешип вә өз нәпсигә зулум қилип шундақ қилидекән, уни дозаққа киргүзимиз, бу Аллаға асандур”** *(Ниса сүриси, 29-30-айәтләр)*.

Пәйғәмбәр әләйһиссалам өзини өлтүрүвелишниң ечинишлиқ ақивити вә еғир җазасидин агаһландуруп мундақ дегән: *“Кимки тиғлиқ нәрсә билән өзини өлтүрүвалидекән, өзини өлтүрүвалған шу тиғлиқ нәрсини қосиғиға тиқиш билән дозақта мәңгүлүк азаплиниду. Кимки зәһәр ичип өзини өлтүрүвалидекән, зәһәр ичиш билән дозақта мәңгүлүк азаплиниду. Кимки өзини егиздин ташлап өлтүрүвалидекән, дозақта өзини ташлаш билән мәңгүлүк азаплиниду”* **[Муслим ривайити].**

104. Соал: Оғрилиқниң җазаси немә?

Җавап: Оғрилиқ қилғучиниң җазаси бу дунияда үч түрлүк болиду:

(1) Бирәв муһтаҗлиқтин өз һаятини сақлап қелиш үчүн башқисиниң тамиғини яки мевисини оғрилап шу орунда қарни тойғичә йегән болсиму униңға җаза кәлмәйду. Чүнки бу инсаний еһтияҗ йүзисидин мәҗбурий ишләнгән җинайәт.

(2) Оғриланған нәрсиниң қиммити 1.0625 грамм (чарәк тилла) сап алтун яки 3 грамм күмүчниң қимметигә йәтмисә, қоли кесилмәйду. Амма униң икки һәссиси төлитилиду.

(3) Оғриланған нәрсиниң қиммити 1.0625 грамм (чарәк тилла) сап алтун яки 3 грамм күмүчниң қиммитидин көп болса оғрилиғучиниң қоли кесилиду. **“Оғрилиқ қилғучи әрниң вә оғрилиқ қилғучи аялниң қилмишлирини җазалап, Алла тәрипидин ибрәт қилиш йүзисидин қоллирини кесиңлар. Алла (өз әмрини ишқа ашурушта) ғалиптур, һекмәт билән иш қилғучидур. Кимки, (оғрилиқ қилип кишиләргә зулум қилғандин кейин тәвбә қилса, (өзини) түзәтсә Алла униң тәвбисини қобул қилиду, Алла (тәвбә қилғучиларни) һемишәм мәғпирәт қилғучидур, (бәндилиригә) бәкму меһривандур”** *(Маидә сүриси, 39-айәт)*.

Ислам фиқһишунас алимлири мәһкимә алдида оғриниң тәвбиси қобул қилинип җазадин кәчүрүм қилиниши яки қилинмаслиғи һәққидә ихтилаплашқан. Күчлүк көрүшкә көрә, оғри әгәр өз гунасини тонуп тәвбә қилса, мәһкимә уни әпу қилиш яки қилмаслиқта әркиндур.

105. Соал: Оғрилиқниң ахирәттики җазаси немә?

Җавап: Бу дунияда җазасини алмиған оғри ахирәттә чоқум алиду, чүнки икки җаза бирләшмәйду, йәни бу дунияда җазасини чәккән оғри ахирәттә җазаланмайду, бу дунияда җазадин қутулуп қалғанлар ахирәттә Алланиң адаләтлик мәһкимисидин һәргиз қутулуп қалалмайду. Оғриниң ахирәттики җазаси чоқум дозақ болиду.

106. Соал: Бирәвгә қара чаплашниң қандақ яман ақивәтлири бар?

Җавап: Гунасиз кишиләрни қарилаш, уларни тирик турғузуп өлтүргәнгә охшаш болуп, бу қариланғучиларға ақивитини тәсәввур қилип болғусиз роһий азапни, чидиғусиз һәсрәт-надамәтни елип келиду. Қарам бир сахтипәз ейтқан бир қетимлиқ ялғандин келип чиқидиған зиянниң даириси кеңәйгәнсири униң Алланиң вә хәлиқниң нәзәридики җинайити һәссиләп ашиду. Әр-аялларға төһмәт чаплап, уларниң аилисини бузған төһмәтчи бу қилмишлири билән инсанийәткә қанчилик еғир зиян салған болса, уларниң җинайити вә җазасиму шунчилик еғир вә чоң болиду. Алла Қуръан Кәримдә мундақ дегән: **“Әр-аял мусулманларға қилмиған ишларни (чаплап) уларни рәнҗитидиғанлар (өзлири чаплиған шу) төһмәтни вә оп-очуқ гунани үстигә артивалған болиду”** *(Әһзаб сүриси, 58-айәт).*

Пәйғәмбәр әләйһиссалам мусулманларни кишиләргә төһмәт чаплашниң яман ақивитидин агаһландуруп: “Кимки башқиларға әйип қоюш үчүн йоқ ишни бар дәп униңға төһмәт чаплиған болса, шуниң һәқиқитини елип кәлмигүчә Алла уни дозақтин чиқармайду” дәп көрсәткән. Ялғандин чаплиған төһмәтниң һәқиқитини қандақму елип кәлгили болсун!

107. Соал: Ялған гувалиқ дегән немә?

Җавап: Ялған гувалиқ бирәвгә асассиз һалда, ялғандин төһмәт қилип, қилмиған ишни қилди, демигән гәпни деди, дәп қарилаштур.

Ялған гувалиқ бегуна кишиләрниң қенини аққузушқа, һәқ-һоқуқларниң зайә болуп кетишигә, гунасизларниң қарилинишиға, гунакарларниң җазасиз қелишиға сәвәп болидиған, Аллаға әң яман көрүлидиған, кәчүрүлгүсиз әң яман җинайәттур. Алла тала мундақ дегән: **“Силәр бутлардин ибарәт нижистин қечиңлар, ялған гувалиқ бериштин қечиңлар”** *(Һәж сүриси, 30-айәт)*.

108. Соал: Ялған гувалиқ беришниң қандақ яман ақивәтлири бар?

Җавап: Ялған гувалиқ беришниң сәвәвидин кишиләрниң мал -мүлки, йүз-абройи вә жениға зиян болидиған, һәқ-һоқуқлири дәпсәндә қилинидиған ечинишлиқ ақивәтләр келип чиқиду. Буниң яман ақивитини билип йәткән мөмүн адәм көзи көрмигән, қулиғи аңлимиған, өзи билмәйдиған ишқа ялғандин гувалиқ бәрмәйду. Алла мөмүнләрниң сүпитини баян қилип: “Улар ялған гувалиқ бәрмәйду” дегән.

Биринчи хәлипә һәзрити Әбу Бәкридин ривайәт қилинидуки, Пәйғәмбәр әләйһиссалам әң чоң гуналарни баян қилип бәрмәкчи болуп, саһабиләрдин: “Силәргә әң чоң гуналарни ейтип берәйму?” дәп сорайду. Саһабиләр: “*Әлвәттә, ейтип бериң ей Алланиң пәйғәмбири” дәйду, бу вақитта Пәйғәмбәр әләйһиссалам уларға: “Билиңларки, әң чоң гуналар: Мәхлуқатни Аллаға шерик қиливелиш, ата-анини қахшитиш” дәветип, йөлинип олтурған йеридин түзлинип олтирип җиддийлиқ билән “диққәт қилиңлар, ялған гувалиқ бериш әң чоң гунадур” дәп үч қетим тәкрарлайду* **[Бухарий вә Муслим ривайити].**

109. Соал: Ғевәт дегән немә?

Җавап: Пәйғәмбәр әләйһиссалам ғевәтни тонуштуруш, униңдин тосаш вә униң яманлиғини баян қилиш үчүн бир күни саһабиләрдин: “Ғевәт дегән немә биләмсиләр?” дәп сорайду. Саһабиләр: “Алла вә униң пәйғәмбири яхширақ билиду” дейишиду. Шу вақитта Пәйғәмбәр әләйһиссалам уларға: “Ғевәт дегән бирәв һәққидә яман көридиған сөзләрни қилиштур” дәйду. Саһабиләрдин бири орнидин туруп, “бирәв һәққидә ейтқанлирим раст болсичу?” дәп сорайду. Пәйғәмбәр әләйһиссалам униңға җавап берип: *“Униң һәққидә ейтқанлириң раст болса, униң ғевитини қилған болисән, навада униң һәққидә*

ейтқанлириң ялған болса, униңға қара чаплиған болисән” дәйду. **[Имам Муслим ривайити]**.

Алла таала **“бир-бириңларниң ғевитини қилмаңлар”** дегән *(Һужурат сүриси, 12-айәт)*.

Бирәвниң чирай-шәкли, қияпити, нәсәби, миллити, әхлақи, жүрүш-туруши вә униң өзигә мунасивәтлик болған һәр қандақ нәрсә һәққидә ейтилған яман сөзләр ғевәт қатариға кириду.

110. Соал: Ғевәтхорлуқниң яман ақивәтлири қайсилар?

Жавап: Сөз еғиздин чиқмаста адәм уни башқурған билән, еғиздин чиқип кәткән сөз адәмни башқуриду. Жүмлидин ғевәт, шикайәтму еғиз яки йезиқ арқилиқ тарайдиған бузғунчилиқ характердики сөз-чөчәк, иғва, питнә-пасат болуп, у инсанийәт дунияисини булғап, мәнавиятни зәһәрләйдиған алвасти маһийәтлик кесәлмәнивий рактур.

Алла таала Қуръан Кәримдә: “Бир-бириңларниң ғевитини қил-маңлар, силәрниң бириңлар өлгән қериндишиниң гөшини йейишни яқтурамду? Уни, әлвәттә, яман көрисиләр. Ундақта Алладин қорқуңлар” дәп тәвсийә қилған.

Бу айәттә ғевәт қилишниң гунасиниң еғирлиғи бирәвниң гөшини йегәнгә охшитилған. Әһвал бундақ екән, инсан пайдисиз гәп-сөздин, хусусән ғевәт-шикайәттин сақлиниши, сөз қилишта сәмимий, еһтиятчан болуп, еғизидин чиқиватқан һәр бир сөзниң әдәплик, илмий йосунда болушиға етивар бериши, қилсиму, қилмисиму болидиған артуқ сөзләрни қилмаслиғи лазим”.

Бир һәдистә: “Кимки бирәвниң әйивини ачидекән, Алла униң әйивини ачиду. Алла әйивини ачқан адәмни у адәмниң өйидила рәсва қилиду” дәп кәлгән.

111. Соал: Хиянәт дегән немә?

Жавап: Хиянәт-садақәтсизлик, сетилип кетиш яки сетиветиш характеридики номуссизлиқтур. Авам хәлиқ хиянәт қилиш дегәнни аманәт қойған нәрсини сақлимаслиқ дегән аддий мәнадила чүшиниду. Әмәлиятта, хиянәт қилиш дегәнниң мәнаси чоңқурдур. Хиянәт инсан тәбиитидики начар илләтләрниң бири. Буниң зийини шәхсләрдин һалқип, пүтүн жамаә вә дөләткичә болиду. Хаинлиқ кесили қайси милләттә давам қилса шу милләт, шу әл харап болиду. Шуңа Алла Қуръан Кәримдә хиянәтчилик қилиштин тосқан.

112. Соал: Хиянәт қилишниң қандақ яман ақивәтлири бар?

Жавап: Хиянәтчилик бир хил рәзил қилмиш. Уни мәнавияти булғанған, роһи кор, нәпсанийәтчилик идеяси күчлүк адәмләр садир қилиду. Хиянәтчилик ямрап кәткән әлдә адимийлик вә инсаний меһир-муһәббәт өлгән болиду. Хиянәтчилик маддий нәрсиләргә хиянәт қилиш вә мәнивий нәрсиләргә хиянәт қилиш дәп иккигә бөлүниду. Буниң ичидә мәнивий нәрсигә хиянәт қилишниң ақивити мөлчәрлигүсиз дәрижидә еғир болиду.

Хиянәт бәкму еғир җинайәт болуп, сатқунлуқ вә мунапиқлиққа охшаш рәзилликләрниң баш ролчисидур. Қандақла бир җәмийәттә инсанлар бир-биригә хиянәт қилидекән, бу җәмийәт кишилири оттурисида ишәнчә йоқилиду. Ишәнчә йоқалған йәрдә хатирҗәмлик болмайду. Адәмләр бир-биригә гуман билән қарайду, ушшақ-чүшәк зиддийәтләр түгимәйду.

Алла таала Қуръан Кәримдә мундақ дегән: **“Ей мөмүнләр! Аллаға, пәйғәмбәргә, силәргә қоюлған аманәтләргә билип туруп хиянәт қилмаңлар”** *(Әнфал сүриси 37-айәт)*.

Бу айәт хиянәтчиликниң мундақ үч қатламлиқ мәнасидин бешарәт бәргән:

(1) Хиянәтниң биринчи қатламдики мәнаси Аллаға хиянәт қилиш, йәни Алланиң бәндиниң пүтүн қилмишлирини көрүп туридиғанли-ғини әстин чиқириш. Бу барлиқ хиянәт түрлириниң әң яминидур. Чүнки қәлбидә худаси болмиған адәмниң пәс вә чакина һәвәслиригә толған нәпсидин башқа немиси болсун! Мундақ адәмләрдин тәсәввур қилип болғусиз яманлиқларни күтүшкә болиду. Җәмийәттә йүз бериватқан қатиллиқ, булаңчилиқ, сатқунлуқ, чериклик қатарлиқ җинайәтләр шундақ адәмләр тәрипидин садир болмақта.

(2) Хиянәтниң иккинчи қатламдики мәнаси Пәйғәмбәргә хиянәт қилиш болуп, Муса, Ийса вә Муһәммәд әләйһиссалам вә башқа җими пәйғәмбәрләр инсанларниң қәлбидә сөйгү билән әслитидиған, яхши ишларниң башламчиси болған, үлгилик кишиләрдур. Шуңа уларниң гөзәл әхлақиға зит келидиған қилиқларни қилғучилар уларға хиянәт қилған болиду.

(3) Хиянәтниң үчинчи қатламдики мәнаси кишиләрниң бир-

бириниң аманитигә хиянәт қилишидур. Бу хил хиянәт кишиләр оттурисидики алақиларда көп көрүлидиған рәзил қилмиш. Адәттә кишиләрниң бир-биригә еһтияҗи чүшүп туриду. Бир адәмниң йәнә бир адәмгә қойған аманити болиду. Бу аманәт бир еғиз сөз болушиму яки иқтисатқа вәкиллик қилидиған маддий нәрсә болушиму мүмкин. Һәр ким өз аманитиниң дәл вақтида тегишини үмүт қилиду. Мундақ бир аманәткә хиянәт қилиш толиму рәзил иштур. Шуңа Пәйғәмбәр әләйһиссалам: "Ялған ейтиш, аманәткә хиянәт қилиш, вәдисидә турмаслиқ мунапиқлиқниң үч аламитидур" дәп көрсәткән.

Заманимизда хаин сөзи Вәтән вә милләткә асийлиқ қилғучиларни өз ичигә алғанниң сиртида, мунапиқларни, чеқимчиларни, өз миллитиниң зийиниға чапидиған ғалчиларни, сатқунларни вә һәқиқәткә көз жумғучиларниму өз ичигә алиду.

113. Соал: Зулум қилиш дегән немә?

Җавап: Зулум қилиш – һәқсизлиқ қилиш, наһәқ иш қилиш дегәнликтур.

114. Соал: Зулум қилишниң қандақ яман ақивәтлири бар?

Җавап: Мусулман адәм башқиларға зулум қилип һәқсизлиқ қилмайду. Һәқсизлиқни қобул қилмайду. Алла таала зулум қилишни қаттиқ яман көриду. Шуңа Қуръан Кәримдә мундақ дегән: **"Силәргә кимки зулум қилидекән, униңға биз азавимизни тетитимиз"** *(Фурқан сүриси, 19-айәт)*.

Зулум йәни һәқсизлиқ һәр түрлүк болуп, башқиларға әзийәт бериш, зиянға учритиш, яманлиқ қилиш, һәққини йәвелиш вә башқиму җинайәтләрниң һәммини өз ичигә алиду. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бир һәдистә: *"Зулум қилиштин сақлиниңлар, чүнки зулум қиямәт күниниң зулмәтлиридиндур" дегән* **[Муслим ривайити].**

Йәнә бир һәдистә: *"Кимки башқиларниң йеридин бир ғерич йәрни наһәқ еливалидекән, қиямәт күнидә униң бойниға йәттә һәссиси есилиду" дәп көрсәткән* **[Бухарий вә Муслим ривайити]**.

115. Соал: Ялғанчилиқниң ақивити вә җазаси немә?

Җавап: Ялған сөзләш әң яман қилиқ, начар әхлақ вә иманға

зит келидиған чоң гунадур. Сахтипәзлик, алдамчилиқ, сөзидә турмаслиқ, аманәткә хиянәт қилиш, вәдигә хилаплиқ қилиш, ялған гувалиқ бериш, ялған қәсәм қилиш, гунасиз кишиләргә қара чаплаш, чеқимчилиқ, сатқунлуқ, гуманхорлуқ, тараза-өлчәмдә кам бериш қатарлиқ пүтүн яманлиқларниң вә еғир гуналарниң баш ролчиси ялғанчилиқтур. Бу ишларниң һәммиси ялғанчилиқниң жүмлисидин саналсиму, ялғанчилиқниң гунаси булардин чоң. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бир һәдистә мундақ дегән: "*Һемишәм растчил болуңлар! Чүнки растчиллиқ яхшилиққа башлайду, яхшилиқ жәннәткә башлайду. Кимки һемишәм раст гәп қиливәрсә, растчил болушни мәхсәт қиливәрсә, ахири у киши Алланиң алдида растчил бәндә болуп йезилиду; силәр һәр қандақ бир ялғанчилиқтин сақлиниңлар! Чүнки ялғанчилиқ кишини асийлиққа елип бариду, асийлиқ дозаққа елип бариду. Кимки һемишәм ялғанчилиқ қилса вә ялғанчилиқни мәхсәт қиливәрсә, ахири у Алланиң алдида ялғанчи болуп йезилиду*" **[Бухарий вә Муслим ривайити].**

116. Соал: Ялған ейтишниң йәнә қандақ зийини бар?

Жавап: Ялғанчилиқ пүтүн рәзилликләрниң мәнбәидур. Ялғанчилиқ түпәйлидин иттипақлиқ бузулуп, җәмийәт тәртиви қалаймиқан-лишип, инсанлар арисида һәл қилиш қийин болған зиддийәтләр, һадисиләр, зиянлар, адавәтләр вә дәп түгәткүсиз көңүлсизликләр келип чиқиду. Ялғанчи адәм хәлиқниң нәзәридин чүшиду. Униң сөзигә һеч ким ишәнмәс болиду. Ялғанчилиқ сәвәвидин ишлар оңушлуқ болмайду. Шуңа Қуръан Кәримдә: "Алла исрапхорни, ялғанчи адәмни тоғра йолға башлимайду" дәп көрситилгән. Алла тилни сөз қилишқа яратқан, бирақ қизил тилниң устихини йоқ. Немә десә сөзләвериду. Инсан тилини тәкшүрүш қилмиғанда өзигә зиянлиқ ишларға сәвәп болиду.

117. Соал: Һәқиқий мусулман адәм ялған сөзләмду?

Жавап: Һәқиқий мусулман адәм һәргиз ялған сөзлимәйду. *Пәйғәмбәр әләйһиссаламдин бир күни "мусулман адәмниң оғрилиқ қилиши мүмкинму?" дәп сориғинида, "һә-ә, мүмкин" дәп жавап бәргән. "Мусулман адәмниң зина қилиши мүмкинму?" дәп сориғинида, "һә-ә, мүмкин" дәп җавап бәргән. У йәнә "мусулман адәмниң ялған ейтиши мүмкинму?" дәп сориғинида, "яқ, мүмкин*

әмәс” дәп җавап бәргән” **[Ибни Җәрир, Ибни Әсакирләр ривайити]**.

118. Соал: Қандақ шараитта ялған сөзләшкә болиду?

Җавап: Ялған сөзләш қәтъий тоғра әмәс, пәқәт қисмән әһвалда ялған гәп қилишқа болиду.

Бу хил ялған сөзләш пәқәт зиддийәтни һәл қилиш, әр-хотунларниң арисини әпләштүрүп қоюш, адавәтлик кишиләрни яраштуруп қоюш үчүн роль ойнайдиған ялған сөз болуши шәрт. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бир һәдистә: “Кишиләрни әпләштүрүп қоюшқа тиришқан адәм ялғанчи әмәс” дәп көрсәткән.

Шундақла, җәңләрдә дүшмәнни қаймуқтуруш үчүн ялған ейтишқа болиду.

119. Соал: Сөзидә турмаслиқ дегән қандақ илләт?

Җавап: Сөзидә турмаслиқ, вәдисигә хилаплиқ қилиш дунияда һәммә адәм өч көридиған ялғанчилиқ болуп, бу илләт кимдә болса шу адәм яхшилиқ күтүшкә яримайдиған, ишәнгили болмайдиған, ярамсиз адәм һесаплиниду. Бундақ адәм өзигә вә башқиларға нурғун зиянларни кәлтүриду. Вәдигә вапа қилмаслиқ, ләвзи қилған ишқа егә болмаслиқ иманниң аҗизлиғидин дерәк беридиған мунапиқлиқ характериға егә ялғанчилиқтур. Пәйғәмбәр әләйһиссалам мунапиқлиқниң аламәтлирини баян қилип: “Мунапиқлиқниң бәлгүси үч болуп, улар: ялған сөзләш, вәдигә хилаплиқ қилиш, аманәткә хиянәт қилиш” дәп көрсәткән. Мана бу үч иш ишәшни йоқитишниң амилидур.

120. Соал: Сөзидә турмаслиқниң қандақ яман ақивәтлири бар?

Җавап: Инсан келишим түзсә келишимигә риайә қилиши, бирәр ишқа вәдә қилған болса униңға вапа қилиши лазим. Вәдигә вапа қилиш инсаний гөзәл әхлақ болса, вәдисигә хилаплиқ қилиш бәкму қаттиқ рәзилликтур. Шуниң үчүн Қуръан Кәримдә сахтилиқтин агаһландуруп, вападарлиққа үндәйдиған айәтләрниң көп болғанлиғи һәҗәплинәрлик әмәс. Қуръан Кәримниң Исра сүрисидә: “Әһдигә вапа қилиңлар (қиямәт күнидә) әһдә үстидә, әлвәттә, соал-сорақ қилинисиләр” дәп кәлгән.

121. Соал: Қандақ қилғанда вәдисигә вапа қилидиған адәм болғили болиду?

Җавап: Инсанниң арзу-үмүтлири һәр хил, қилидиған иш-

лири көп болғанлиғи сәвәплик бәзи ишлар инсанниң есидин көтирилип кетиду. Шуниң үчүн мейиниң сәгәк болуши вәдигә вапа қилиш үчүн толиму зөрүрдур. Чүнки вәдисини унтуп қалған адәм вәдисигә қандақму әмәл қилалисун! Инсан бәргән вәдисини есиға алғандин кейин вәдисигә вапа қилиши, ирадисигә келиши, қанчилик бәдәл төләшкә тоғра кәлсиму бу ишни әмәлгә ашуруш йолида күч сәрип қилиши керәк. Кишиләр вәдисигә вапа қилиш йолида охшимиған тәғдир-қисмәтләрни бешидин кәчүрүши мүмкин, чүнки төлинидиған бәдәл еғир болуши мүмкин. Өзидә сәгәк меңә билән улуғвар қәлбни мужәссәмләштүргән адәм чоқум вәдисигә вапа қилиду.

122. Соал: Өчлүк, адавәт сақлашниң қандақ яман ақивити бар?

Жавап: Өчлүк начар әхлақлардин болуп, һәқиқий мусулман адәм көңлидә бирәвгә қарши өч – адавәт сақлимайду. Бирәр кишиниң пайдиға еришкәнлигини көргинидә униңға сөйүниду. Берәр кишигә зиян йәткәнлигини көргинидә қайғуриду. Чүнки һәқиқий мусулман адәм пүтүн инсанийәткә яхшилиқ вә бәхит тиләйду. Инсанларниң һәммиси шундақ болидиған болса пүтүн дуния хәлқи бәхит- саадәттин ортақ һөзүр алған вә өз ара сөйгү-муһәббәт ортақлашқан болар еди.

Дунияда нурғунлиған пәс әхлақлар вә начар қилиқлар бар болуп, диққәт қилған адәм униң мәнбәини биләләйду. Уларниң ипадилиниши охшаш болмисиму сәвәви пәқәтла бирдур. У болсиму өчлүк вә адавәт сақлаштин ибарәт. Мәсилән: башқиларға төһмәт чаплаш қаттиқ өчлүктин келип чиқидиған бир жинайәт болуп, һәқиқәтни астин- үстүн қиливетиш, гунасиз кишиләргә азар бериштәк пассив тәсири зор болғачқа, у пүтүн инсанийәтниң луғитидә әң қәбиһ жинайәт санилиду. Мусулманларға нисбәтән әң еғир гунадур. Пәйғәмбәр әләйһиссалам: *“Бир мусулманниң йәнә бир мусулман билән үч күндин артуқташлишип кетиши тоғра әмәс”* дәп көрсәткән **[Бухарий вә Муслим ривайити]**.

Алла таала һәқиқий мөмүнләрни мәдһийиләп мундақ дегән: “Мәдиниликләрдин имани күчлүк болғанлар (йәни әнсарлар) йениға һижрәт қилип кәлгәнләрни (муһажирларни) дост тутиду, уларға берилгән нәрсиләр үчүн ичи тарлиқ қилмайду, улар

муһтаж туруқлуқ (муһажирларниң мәнпийитини) өзлириниң (мәнпийитидин) әла билиду, өз нәпсиниң бехиллиғидин сақланғанлар мәхсәткә еришкүчиләрдур. Улардин кейин кәлгәнләр: **“Пәрвәрдигаримиз! Бизгә вә биздин илгири иман ейтқан қериндашлиримизға мәхпирәт қилғин, диллиримизда мөмүнләргә қарши дүшмәнлик пәйда қилмиғин, пәрвәрдигаримиз! Сән наһайити мәхпирәт қилғучисән, меһривансән”** дәйду *(Һәшр сүриси, 9-10 - айәтләр)*.

123. Соал: Кишиләрниң әйивини издәшниң гунаси қандақ?

Җавап: Кишиләрниң әйивини издәш, мәхсәтлик һалда уларға әйип қоюш шу адәмниң вужудидики рәзиллик вә пәсликниң аламитидур. Алла таала Қуръан Кәримдә мундақ дәп көрсәткән: **“Бир-бириңларниң әйивини издәп жүрмәңлар”** *(Һуҗурат сүриси, 12-айәт)*.

Ислам дини кишиләрниң мәхпийәтлигини қоғдашқа наһайити зор әһмийәт бәргән. Пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән: *“Кимки бирәвниң өйиниң ичигә рухсәтсиз қариса, өй егиси униң көзини қуювәтсә болиду”* **[Бухарий вә Муслим ривайити]**.

Әксичә, кишиләрниң камчиликлирини вә әйиплирини йепиш гөзәл әхлақтин санилиду. Пәйғәмбәр әләйһиссалам: “Кимки бирәвниң әйивини билип туруп япса, қиямәт күнидә Алла униң әйивини япиду” дәп көрсәткән.

124. Соал: Кишиләрниң мәхпийәтлигини қандақ сақлаш керәк?

Җавап: Ислам дини кишиләрниң хусусий һаятидики мәхпийәтликни қоғдашни муқәддәс билиду. Шуңа Пәйғәмбәр әләйһиссалам башқиларниң әйивини йошурун тәкшүрүп жүрүштин тосап, мундақ дегән: “Башқиларниң әйивини йошурун тәкшүрүп жүрмәңлар, кочилап жүрмәңлар”. Йәнә башқиларниң өйиниң ичигә рухсәтсиз қарашни қаттиқ сөкүп мундақ дегән: *“Кимки бирәвниң өйиниң ичигә егисиниң рухситисиз қариса, өй игиси униң көзини қуювәтсиму җаза кәлмәйду”* **[Имам Бухарий вә Муслим ривайити]**.

Кишиләрниң мәхпий параңлирини оғриликчә тиңшаштин қаттиқ тосап мундақ дегән: *“Кимки башқиларниң париңини*

оғриликчә тиңшайдекән, қиямәт күни униң қулиғиға еритилгән қоғушун төкүлиду” **[Бухарий ривайити]**.

125. Соал: Мәсқирә дегән немә?

Җавап: Мәсқирә – кишиләрни заңлиқ қилиш, уларни көңүл ечиш вә күлкә пәйда қилиш мавзусиға айландурувелиш дегәнлик болуп, Алланиң вә инсанларниң нәзәридә әң қәбиһ әдәпсизликтур. Алла таала Қуръан Кәримдә кишиләрни мәсқирә қилиштин тосап мундақ дегән: **“Ей мөмүнләр! Бир қәвм йәнә бир қәвмни (йәни бир җамаә йәнә бир җамаәни, бир адәм йәнә бир адәмни) мәсқирә қилмисун, мәсқирә қилинған қәвм (Алланиң нәзәридә) мәсқирә қилғучи қәвмдин яхширақ болуши мүмкин, силәрниң араңлардики аялларму өз ара мәсқирә қилишмисун, мәсқирә қилинғучи аяллар (Алланиң дәргаһида) мәсқирә қилғучи аяллардин яхширақ болуши мүмкин”** *(Һуҗурат сүриси, 11-айәт)*.

126. Соал: Кишиләрни мәсқирә қилишниң әң чоң зийини қайси?

Җавап: Кишиләрни мәсқирә қилиш имансизларниң адити болуп, Алла таала капирларни сөкүп мундақ дегән: **“Капирлар һәқиқәтән мөмүнләрни мәсқирә қилип күләтти, мөмүнләр уларниң алдидин өткәндә, улар өз ара көз қисишатти”** *(Мутәффифийн сүриси, 29-30-айәтләр).*

Кишиләрни мәсқирә қилиш өз аридики достлуқни дүшмәнликкә, инақлиқни бөлүнүшкә, бирликни парчилинишқа елип келидиған рәзил хулуқ болуп, ниқапланған мәғрурлуқтур. Кишиләрни мәсқирә қилидиғанлар исламий гөзәл әхлақтин несиви болмиғанлардур.

127. Соал: Көрәлмәслик қандақ хулуқ?

Җавап: Көрәлмәслик өч – адавәттинму күчлүк болған қәбиһ роһий һаләт болуп, қәлбниң зәйипләшкәнлигиниң вә етиқатсизлиқниң ипадисидур. Көрәлмәслик өзи еришиш үчүн башқиларниң мал-мүлүк, һоқуқ-мәнсәп, илим-һекмәт қатарлиқ диний вә дуниявий немәтлириниң йоқилишини ойлап қизил көзлүк қилиштур. Җәмийәттики бәзи кишиләр бу дуниядин ибарәт қисқиғина һаятлиқ сәһнисидә билип -билмәй бу хил рәзиллик кесилигә гириптар болуп қалиду. Дост бурадәрлири, холум-хошни-

лири, һәтта қериндашлириниңму азғина мал-мүлкигә, кичиккинә һоқуқ-мәнсивигә көрәлмәслик қилиду. Мундақлар башқиларниң шатлиғидин ғәмкин болиду, әләм тартиду. Өзгиләрниң раһитидин зәхмәт чекиду.

Пәйғәмбәр әләйһиссалам бир һәдистә мундақ дегән: “Өз ара дүшмәнләшмәңлар! Бир-бириңларға көрәлмәслик қилишмаңлар! Үз өрүшмәңлар, силәр-рәһим қилишишни тәрк әтмәңлар, бәлки өз ара қериндашлардин болған һалда Алланиң яхши бәндилиридин болуңлар” дәп көрсәткән.

Пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән: *“Көрәлмәсликтин сақлиниңлар, худди от отун яки от-чөпни йегәндәк көрәлмәслик яхши әмәлләрни йәп кетиду”* **[Әбу Давуд ривайити]**.

128. Соал: Гәп тошуш дегән немә?

Җавап: Гәп тошуш – бирәвниң башқа бир киши һәққидә аңлиғанлирини, кишиләрниң оттурисида зиддийәт пәйда қилидиған вә мунасивәтни яманлаштуридиған шәкилдә шу кишигә йөткәш дегәнликтур.

129. Соал: Гәп тошушниң яман ақивәтлири қайсилар?

Җавап: Гәп тошуштин ибарәт бу рәзил хулуқ сәвәвидин достлар бир-биригә дүшмәнлишиду, бирлик бузулиду, инақ аилиләр парчилиниду, туққанлар бир-биридин жирақлишиду. Һәтта гәп тошуш сәвәплик кишиләр оттурисида беһөддә қан төкүлүш әһваллириму йүз бериду. Шуңа ислам динида, гәп тошиғучилар, питнә-иғва тарқатқучилар қаттиқ сөкүлгән вә уларниң Алланиң рәһмитидин мәһрум қалидиғанлиғи баян қилинған. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бир һәдистә мундақ дегән: *“Алланиң әң яман бәндилири гәп тошиғучилар, дост-бурадәрләрни бир-биридин айриғучилар вә гунасиз адәмләрни әйиплигүчиләрдур”* **[Имам Әһмәд ривайити]**.

Гәп тошушниң йәнә бир чоң зийини шуки, гәп тошиғучилар ахирәттә әң чоң зиян тартидиғанлардур. Чүнки улар инсанларға дүшмәнлик қилип туруп қанчилик көп ибадәт қилсиму, җәннәткә кирмәйду. Шуңа Пәйғәмбәр әләйһиссалам: *“Гәп тошиғучилар җәннәткә кирмәйду”* **[Бухарий вә Муслим ривайәт қилған]**.

130. Соал: Бирәв гәп тошуп кәлгәндә немә қилиш керәк?

Җавап: Гәп тошуп кәлгән кишиниң сөзини ениқлимастин

ишәнмәслик лазим. Алла таала Қуръан Кәримдә мундақ дәп тәлим бериду: **“Ей мөмүнләр! Әгәр силәргә бир пасиқ адәм бирәр хәвәр елип кәлсә, (ишниң һәқиқитини) билмәстин бирәр қәвмни рәнҗитип қоюп, қилмишиңларға пушайман қилип қалмаслиғиңлар үчүн, (у хәвәрни) ениқлап көрүңлар”** *(Һуҗурат сүриси, 6-айәт)*.

131. Соал: Кишиләргә ләқәм қоюшқа боламду?

Җавап: Кишиләргә қандақла бир ләқәмни қоюшқа болмайду, чүнки инсанларниң һөрмитини, йүз-абройини қоғдаш диний зөрүрийәттур.

Кишиләргә ләқәм қоюш яки уларни улар яман көридиған ләқәмләр билән чақириш, аташ әң яман әхлақсизлиқ болуп, мундақ қилиш кишиләр оттурисидики достлуқ, инақлиқ вә барчә йеқинлиқларни бузуп ташлайду. Шуңа Алла таала Қуръан Кәримдә бу қилиқтин алаһидә тосап мундақ дегән: **“Бир-бириңларни әйиплимәңлар, бир -бириңларни яман ләқәм билән чақирмаңлар”** *(Һуҗурат сүриси, 11-айәт)*.

132. Соал: Һаясизлиқ дегән немә?

Җавап: Һаясизлиқ — гуна, яман ишларни һеч кимдин тәп тартмастин яки хиҗил болмастин қилиш дегәнлик болуп, һаясизлиқ имансизлиқ билән баравәр яманлиқтур. Пәйғәмбиримиз һәзрити Муһәммәд әләйһиссалам: “Һая билән иман иккиси бир пүтүн нәрсә. Уларниң бири йоқалса, иккинчисиму йоқилиду” дегән. Әҗдатлиримизниң “Һаясизда иман йоқ” дегән сөзиму буниңға асасән ейтилған болуши мүмкин.

133. Соал: Һаялиқ болуш дегән немә?

Җавап: Һаялиқ болуш инсан тәбиитиниң маһийитини көрситип беридиған тоғра мизан. У бизгә шу кишиниң иманиниң вә әдәп- әхлақиниң қанчилик дәриҗидә екәнлигини йорутуп бериду. Сиз бир адәмниң тегишлик болмиған һәрикәттин өзини тартиватқанлиғи яки тегишлик болмиған ишни қилип қойған вақитта чирайиниң қизирип кәткәнлигини көрүп, униң қәлбиниң ойғақ, әслиниң пак, тәбиитиниң сап екәнлигини биливалалайсиз. Шундақла бирәрсиниң пәс, гуна ишларни һая қилмастин қилип жүргәнлигини, алған-қойғинининиң қандақ екәнлигигә пәрва қилмайватқанлиғини көргән вақтиңизда, униң қолидин яхши иш

кәлмәйдиған көңли қара, үзи қелин адәм екәнлигини биливалалайсиз.

134. Соал: Шәрм-һая вә номуслуқ болушниң қандақ әһмийити бар?

Җавап: Шәрм-һая вә номус — инсан әқлиниң һул теми. Қисқиси, иманниң пости шәрм-һая вә номустур. Пости союветилгән дәрәқ қуруп кәткәндәк шәрм-һая вә номустин айрилған инсанму иманий хисләттин айрилип қалиду. Виждан ички номустур. Бир һәдистә: "Адәм балилириниң вуҗудида төрт җәвһәр бар. Улар: әқил, дин, һая вә яхши әмәл. Бу төрт җәвһәрни йоқитидиған төрт нәрсә бар: әқилни ғәзәп йоқитиду. Динни көрәлмәслик йоқитиду. Һаяни тамаёхорлуқ йоқ қилиду. Яхши әмәлни ғевәт бекар қиливетиду" дәп кәлгән. Шәрм-һая билән номусчанлиқ һәр қандақ инсанниң инсаний қәдир-қиммитини бейитип, һөрмитини ашуридиған йошурун гөзәлликтур.

135. Соал: Һаясизлиқниң қандақ зиянлири бар?

Җавап: Иман бәндә билән пәрвәрдигари оттурисидики бүйүк алақә болуп, қәлбни паклаш, әхлақни тоғрилаш, һәрикәтни дуруслаш қатарлиқлар бу бүйүк алақиниң тәливи, бәлки униң тунҗа изнасидур. Қәлбниң сәзгүрлүгини ашуруп, хаталиқлар вә пәс ишлардин өзини тартмиғичә бу тәләйни әмәлгә ашурғили болмайду. Яман ишларни қилиштин тәптартмаслиқ тәдриҗий һалда гуналарни қилишқа қарап тәрәққий қилиду. Андин униңға әгишип иманниму йоқитиду. Ахирида өзини әң пәс вә төвән орунда көриду. Мана бу, һаясизлиқниң ахирқи нәтиҗисидур.

136. Соал: Гуманхорлуқ дегән немә?

Җавап: Гуманхорлуқ – кишиләрдин шәклиниш, улар һәққидә яман хиялларни ойлаш дегәнлик болуп, башқилардин сәвәпсиз ағринип, кейин болидиған ишлар һәққидә "мундақ болармекин, ундақ қилармекин, етәрмекин" дегәндәк қошумчилар билән гәп қилишму гуманхорлуқтур. Бу сөзни иккинчи бир киши раст қилип сөзләш арқилиқ пәйда болидиған ялғанчилиқму гуманхорлуқниң бир түридур. Шуңа Пәйғәмбәр әләйһиссалам: "Силәр гуманхорлуқтин сақлиниңлар, чүнки гуман билән қилинған сөз сөзниң әң ялғинидур" дәп көрсәткән.

Алла таала Қуръан Кәримдә: **"Ей мөмүнләр! Көп гуманлар-**

дин сақлиниңлар (йәни аилидикилириңларға вә кишиләргә гуманхорлуқ қилмаңлар), бәзи гуманлар һәқиқәтән гунадур" *(Һуҗурат сүриси, 12-айәт).*

137. Соал: Вапасизлиқ дегән немә?

Җавап: Вапасизлиқ ишәнчини йәрдә қоюш, күткән йәрдин чиқмаслиқ вә тузкорлуқ қилиштин ибарәт намәртлик болуп, виждансиз, имансиз вә әдәп-әхлақтин несивиси болмиған адәмләр қилидиған рәзил қилиқтур.

138. Соал: Вапасизлиқниң түрлири қайсилар?

Җавап: Вапасизлиқниң түрлири интайин көп болуп, жуқуридики Алланиң немәтлиригә вә инамлириға тузкорлуқ қилип, униңға шүкүр ада қилиштин баш тартиш, буйруғанлириға асийлиқ қилиштин башлап, өсүп йетилгән ана-Вәтининиң ғемини йемәслик, уни унтуп кетиш, ата-анисиниң яхшилиқлирини қайтурмаслиқ, уруқ-туққанларни ташлаветиш, мундин башқа қандақла бир яхшилиғини көргән кишиләрниң шу яхшилиғини қайтурмаслиқ қатарлиқларғичә берип йетиду.

Шундақла, бир адәмниң өткән күнлирини унтуп қелишиму вапасизлиқниң җүмлисидиндур. Мәсилән: илгири намрат болуп һазир Алла байлиқ бәргән болса, илгири кесәлчан болуп, һазир сақлиққа еришкән болса, худди һеч қачан намрат болмиғандәк, ағрип йетип бақмиғандәк мәғрурлиниши, намратларниң вә кесәлчанларниң һалиға йәтмәстин өзинила ойлап яшиши толиму яман вапасизлиқтур.

139. Соал: Вападарлиқ қилишта айримчилиқ қилишқа боламду?

Җавап: Вападарлиқ есил пәзиләт болуп, у барлиқ инсанларға уларниң дини, ирқи вә рәңгидин қәтъий нәзәр умумий болуши лазим. Чүнки пәзиләт дегән парчиланмайдиған бир пүтүн нәрсә, адәмниң бәзи кишиләргә вападар болуп, йәнә бәзи кишиләргә рәзил вә сөзидә турмайдиған болуши тоғра әмәс. Қилинған вәдә, түзүлгән келишим қандақла киши билән болсун, униңға риайә қилиш шәрттур. Һәқиқий диянәтлик тоғра адәм инсанларға муамилә қилишта, уларниң рәңги, дини вә ирқи сәвәплик айрим муамилидә болмайду. Бәлки һәммигә бир хил муамилә қилиду. Чүнки яхшилиқ кимгә қилинмисун, у һаман яхшилиқтур. Шундақла яманлиқ кимгә қилинмисун, у һаман яманлиқтур.

140. Соал: Чеқимчилиқ дегән немә?

Җавап: Чеқимчилиқ – бирәвни зиянға учритиш үчүн униң тоғрилиқ башқилардин аңлиған, бир-икки еғиз гәпни, ялған сөзләр билән көптирип қарши тәрәпкә аңлитиш ялғанчилиқ болуп, адәттики гәп тошуштин пәриқлиқ җинайәттур, чүнки гәп тошуш мәхсәтсизму әмәлгә ашиду. Амма чеқимчилиқ рәзил мәхсәтләр арқисида елип берилиду. Бундақ чеқимчилиқ шу инсанниң нийити бузуқ, роһи кесәл, бепәрва адәм екәнлигини билдүриду.

141. Соал: Чеқимчилиқниң җазаси немә?

Җавап: Бир қетимлиқ чеқимчилиқниң сәвәви билән достлар вә аилиләр оттурисида өчмәнлик пәйда болуп, бәхитниң асаси болған хатирҗәмлик, инақлиқ бузулиду. Чеқимчилиққа қарши турушниң үнүмлүк чариси чеқимчиниң сөзигә қулақ салмаслиқ яки ишәнмәсликтур. Чеқимчиниң яман ақивити тоғрилиқ Пәйғәмбәр әләйһиссалам: “Кимки кишиниң башқилар аңлап қелишини яқтурмайдиған сөзини аңлитип қойидекән, қиямәт күни униң икки қулиғиға қоғушун қуйилиду” дәп көрсәткән.

142. Соал: Кишиләргә ләқәм қоюшниң қандақ яман ақивәт-лири бар?

Җавап: Кишиләргә ләқәм қоюш яки уларни улар яман көридиған ләқәмләр билән чақириш, аташ әң яман әхлақсизлиқ болуп, мундақ қилиш кишиләр оттурисидики достлуқ, инақлиқ вә барчә йеқинлиқларни бузуп ташлайду. Шуңа Алла таала Қуръан Кәримдә бу қилиқтин алаһидә тосап мундақ дегән: **“Бир-бириңларни әйиплимәңлар, бир-бириңларни яман ләқәм билән чақирмаңлар”** *(Һуҗурат сүриси, 11-айәт)*.

143. Соал: Өзини чоң тутуш дегән немә?

Җавап: Өзини чоң тутуш – өзини алаһидә чағлиғанлиқтин, өзидә азду-тола бар болған артуқчилиқларни толиму жуқури көтирип, өзини қалтис чағлап, башқиларни төвән көрүш вә ғадийиш дегәнликтур.

144. Соал: Өзини чоң тутушниң зиянлири қайсилар?

Җавап: Чоңлуқ Аллағила хас бир сүпәт. Өзини чоң тутуш инсанларға ярашмайдиған бир қилиқтур. Өзини чоң тутуш роһий һалитигә егә кишиләр сағлам, нормал роһий һаләттин толиму чәтнәп кәткән кишиләр болуп, бир хил роһий кесәлликкә, психи-

ка аҗизлиғиға гириптар болған кишиләрдур. Бу хил роһий һаләт һаман уларниң җисманий сағламлиғиға, шундақла роһий психика сағламлиғиға зор дәриҗидә сәлбий тәсир көрсәткәнликтин, уларда җәмийәткә маслишалмаслиқ яки башқиларниң әйиплишигә учраш, көплигән кишиләреришкән хошаллиқ, роһий азадиликкә еришәлмәслик, сиқилиш ичидә яшаш, җисманий җәһәттин балдур зәйиплишиш әһвали көрүлиду.

Бирәвдә өзини чоң тутуш роһий һалитиниң болғанлиғи униң әхлақий җәһәттинму сағлам әмәслигини ипадиләйду. Шуңа Қуръан Кәрим бу хил начар илләттин мәнъий қилип, Лоқман һакимниң оғлиға қилған мону вәсийитини баян қилған: “Кишиләрдин мәңситмәслик билән үз өрүмигин, зиминда ғадийип маңмиғин, Алла һәқиқәтән һакавур, өзини чоң тутқучиларни дост тутмайду”.

Өзини чоң тутуштин ибарәт бу иплас роһий һаләт инсанийәткә роһий-психика, әхлақий вә җисманий җәһәтләрдин көптәрәплимилик зиянларни елип келиду.

Пәйғәмбәр әләйһиссалам бир күни саһабиләргә тәлим берип: “Қәлбидә зәрричилик кибир (өзини чоң тутуш роһийити) болған адәм җәннәткә кирәлмәйду” дегәндә, саһабиләрдин бири қорқуп кетип: “Әй Алланиң пәйғәмбири! Адәм кийиминиң чирайлиқ, айиғиниң чирайлиқ болушини яқтуриду, буму кибирдин санирамду?” дегәндә, Пәйғәмбәр әләйһиссалам у кишигә җавап берип: “Алла гөзәлдур, гөзәлликни яқтуриду. Кибир дегән көрәңләш вә башқиларни көзгә илмаслиқтур” дегән. Бу һәдискә асасән, чирайлиқ кийиниш, есил, гөзәл жүрүш өзини чоң тутқанлиқтин саналмайду, бәлки тәләп қилинған ишлардур.

145. Соал: Исрап дегән немә?

Җавап: Исрап – бир нәрсини һәддидин артуқ бузуп-чечиш дегәнлик болуп, исрапчилиқни вә исрапхорларни дунияда һеч қандақ дин яки қанун қоллимайду. Чүнки исрап қилип бузуп-чачқан нәрсиләрдин һеч ким пайдилиналмайду.

146. Соал: Исрап қилишниң қандақ зиянлири бар?

Җавап: Һәр қандақ бир нәрсини исрап қилиш һарамдур. Әксичә, һәр нәрсини нормал һалда қаидә-йосун бойичә ишлитиш пүтүн инсанлар тәрипидин қарши елинидиған, Алла таалани мәмнун қилидиған яхши усулдур. Қуръан Кәримдә: “Йәңлар,

ичиңлар, исрап қилмаңлар, Алла исрап қилғучиларни һәқиқәтән яқтурмайду” дәп көрситилгән. Алла мошу айәт арқилиқ бизгә ризиқ қилип берилгән назу-немәтләрни кәң-таша йейишкә, ичишкә тәрғип қилиду, лекин исрапхорлуқ қилишимизни қаттиқ чәкләйду.

Алла таала исрап қилғучиларни сөкүп мундақ дәйду: **“Бузуп чачмиғин, бузуп чачқучилар һәқиқәтән шәйтанларниң қериндашлиридур”** *(Исра сүриси, 26-27-айәтләр)*.

Ихтисатчиллиқ кәмбәғәл болуп қалмаслиқниң капалитидур. Бузуп-чечиш вә исрап қилиш болса, кәмбәғәлликниң башланғучидур. Исрапхорлар чоқум бир күни униң дәрдини тартмай қалмайду. Тарих вә тәҗрибиләрму буни испатлимақта. Шуңа бир һәдистә: “Итисатчиллиқ билән иш көргән адәм кәмбәғәллишип қалмайду” дәп кәлгән.

ЗИЙИНИ ӘҢ ЧОҢ БОЛҒАН ҺАЛАКӘТЛИК ГУНАЛАР

1. Тамака вә униң зийини.
2. Һарақ вә униң зийини.
3. Зәһәрлик чекимликләрниң зийини.
4. Қимар вә униң зийини.
5. Зина вә униң зийини.
6. Зинадин чоң икки зина-ләват вә сиһақ.
7. Алдамчилиқ вә униң хәтири.
8. Сеһир қилиш вә қилдурушниң гунаси.
9. Сеһирдин сақлиниш вә униңдин шипа тепиш усули.
10. Көздин сақлиниш вә униңдин шипа тепиш усули.

ТАМАКА ВӘ УНИҢ ЗИЙИНИ

147. Соал: Тамака дегән немә?

Җавап: Тамака – чәйзә аилисиниң бир түри болған, япрақлири сериқ келидиған, һиди сесиқ бир хил өсүмлүкниң нами болуп, у никотин, путас, некотяне, коллидий қатарлиқ зәһәрлик маддилар билән тәркиплинип, һидроген билән оксиген қошулуп ясилидиған чекимликтур.

148. Соал: Тамака чекиш адити қачан вә нәдин пәйда болған?

Җавап: “Тамака” сөзиниң әслиси һинд тилидики “tobaco” сөзидин келип чиққан дегән тәхмин бар. Йәнә бәзиләр “tobaco” сөзи Мексика қолтуғидики бир аралниң нами болуп, тамакиниң шу җайда тепилип, кейинчә Испаниягә елип келингәнлиги үчүн шу аралниң нами билән атилип қалған, дәп қарайду. Тамакиниң келип чиқиш тарихи мәлум әмәс. Бирақ униң Америка қитъәсидә мәлум болғанлиғи ениқтур. Коломбо өзиниң испаниялик һәмралири билән Америка қитъәсини кәшип қилиш үчүн 1492-жили тунҗа қетим барғинида, улар тамака маддиси билән тонушқан вә шундин бери тамака маддиси барчә Европа қитъәсигә тарқалған екән.

149. Соал: Тамака тәркивидики әң зәһәрлик маддилар қайсилар?

Җавап: Тамака көплигән зәһәрлик химиявий маддилар билән ясилиду. Буларниң ичидики әң зәһәрлик мадда икки түрлүк болуп, уларниң бири никотин, йәнә бири қәтирандур.

150. Соал: Никотин дегән қандақ мадда?

Җавап: Никотин – зәһәрлик химиявий мадда болуп, зәһәрләш күчи шунчилик жуқурики, тиббий мутәхәссисләрниң испатлишичә, бир тал тамакида болған никотинни шпирис билән тени сақ, өзи қавул бир адәмниң бәдинигә салғанда шу заман у адәм өлидекән.

151. Соал: Қәтиран дегән немә?

Җавап: Қәтиран – тамака чәккән вақитта униң исидин филтирда пәйда болидиған, худди йолларға бесилидиған қара майға охшайдиған аққучи характерлик мадда болуп, һөл отунларни көйдүргәндә униң көйгән йериниң астидин ақидиған қара суға охшайдиған ислиқ маддидур.

152. Соал: Тамака чекишкә адәтлинип келишниң асаслиқ сәвәплири қайсилар?

Җавап: Тамака чекишкә адәтлинип келишниң сәвәплири төвәндикичә:

(1) Балиларниң ата-анилирини дориши вә атиларниң уларни әскәртмәслиги.

(2) Бәңги достлар билән арилишиш, хусусән балилар жигитлик яшлирида бәңгиләр билән дост болуши.

(3) Балиларниң өзиниң әрлигини көрситиш дәйдиған қилиқлириға ишинип зориға тамака чекишкә адәтлинивелиши.

(4) Бәзиләрниң ғәм-қайғу, әндишиләрдин қайси бир йол арқилиқ өзлирини қачуруш мәхсити билән тамакиға үгиниши.

(5) Тамакиниң тән сақлиғиға чоң зиянлиқ екәнлигини билмәслик яки униң хәтәрлигини аддий санаш.

(6) Ирадиниң ажизлиғи вә сәвир-тақәтниң йоқлуғи.

153. Соал: Немә үчүн тамака яман йолға меңишниң муқәддимиси дейилиду?

Жавап: Тамака чекиш һарақ вә ақ чекимликкә берилишниң алдинқи амили вә униң муқәддимисидур, чүнки һәр қандақ бәңги ақ чәкмәйду, амма һәр қандақ ақ чәккүчи бәңгидур! Бир тал тамакини чекишниң өзиму һарам. Бу һарамға давам қилиш һарам үстигә – һарамни садир қилғанлиқ болуп, гуна көләми ашқансири, униң аздуруш даириси кәңийиду, уни чәккүчиниң өпкисини сесиқ түтүн билән қарайтқандәк, униң қәлбиниму шундақ қарайтиду. Адәмни гуна ишләштин қорқмайдиған, һарамдин һәзәр қилмайдиған қилип қойиду.

154. Соал: Тамакиниң кичик балиларға қандақ зиянлиқ тәсири бар?

Жавап: Тамакиниң балиларға болған зиянлиқ тәсири көп, улардин:

(1) Ата-анисидин бирәрси тамака чекидиған балилар тамака арқилиқ гуна – мәсийәт ишларни ишләйдиған болуп йетишиду.

(2) Тамака чекидиғанларға арилашқан балилар тәдрижий тамака чекишкә үгинип қалиду.

(3) Ата-аниси тәрипидин тәкшүрүш қилинип турмиған балилар тамака чекиш вә башқиму яман адәтләргә тезла киришип қалиду.

155. Соал: Тамакиниң наресидә балиларға тән-сақлиғи жәһәттин қандақ зийини бар?

Жавап: Тамакиниң наресидә балиларға тән-сақлиғи жәһәттин беридиған яман тәсири төвәндикичә:

(1) Ата-ана яки уларниң тамака чекидиған балилирида өпкә яллуғи кесилигә гириптар болуш еһтимали күчлүк.

(2) Балилардики паңлиқ һалитиниң үчтин бири ата-анисиниң тамака чекишигә мунасивәтлик болуп, бәңги ата һәр қетим тамака чекип болғандин кейин, қан һәрикитиниң төвәнлиши балиниң аңлаш қувитиниң ажизлишишиға сәвәп болиду.

(3) Ата-ана яки уларниң тамака чекидиған балилирида нәпәс сиқилиш, бурун вә канәй йоли, ангина қатарлиқ кесәлликләрниң пәйда болушиға елип келиду.

(4) Ата-ана яки тамака чекидиған балиларниң жисманий вә әқлий җәһәттин тәрәққий қилиш нисбити аз болиду. Ата-аниси тамака чекидиған балилар билән ата-аниси тамака чәкмәйдиған балилар оттурисида елип берилған илмий-тәтқиқатлар буни испатлиған.

156. Соал: Тамака чекишниң тән сақлиққа болған зиянлири қайсилар?

Җавап: мәлумки, тән-сақлиғи әң чоң немәт болуп, дунияниң ләззити вә саадити, турмушниң һалавити шу тән сақлиғиға бағлиқтур. Дунияда һеч қандақ немәт тән-сақлиққа йәтмәйду. Тамакиниң тән-сақлиққа зиянлиқ тәрәплири наһайити көп болуп, тиббий мутәхәссисләр тамакиниң жүрәк еғиши, өпкә кесили, қизил томурниң қетип қелиши, боғма үчәй яллуғи, ангина, ашқазан кесили, җинсий ажизлиқ вә башқиму кесәлликләргә сәвәп болидиғанлиғини тәкитләйду.

ТАМАКИНИҢ НӘПӘС ЕЛИШ ЙОЛЛИРИҒА БОЛҒАН ЗИЙИНИ

Тамакини шораш арқилиқ нәпәс елиш йоллирида қалған түтүн қалдуқлири бәлғәм вә қаттиқ йөтәл пәйда қилғандин башқа, тәдрижий һалда рак кесилини пәйда қилиши мүмкин.

ТАМАКИНИҢ ӨПКИГӘ БОЛҒАН ЗИЙИНИ

Инсандики өпкә тәнгә пайдилиқ болған нәрсиләрни елип келип, зиянлиқ нәрсиләрни чиқирип ташлайдиған наһайити муһим орган. Өпкә сап һавадин нәпәс елиш арқилиқ оксигенни қобул қилип, зиянлиқ болған карбон оксидини чиқирип ташлаш вәзиписини атқуриду. Өпкигә тамакиниң түтүни киргәндә,

униңдики никотинниң зәһири өпкидә сәлбий әһвалларни туғдуриду. Нәпәсниң сиқилиши, өпкини түтүнниң қалдуғи болған қара ләшниң қаплап кетиши вә ахирида тәдрижий һалда рак ағриғини пәйда қилиши қатарлиқ зиянларни кәлтүрүп чиқиду.

ТАМАКИНИҢ АШҚАЗАНҒА БОЛҒАН ЗИЙИНИ

Тамакидики никотин дегән зәһәр еғизға жиғилған суға арилишип ашқазанға кетиду, ашқазанда сәлбий тәсирләрни қозғап иштиһәниң азийиши, умумий бәдәнниң ажизлишиши қатарлиқларға сәвәп болиду.

157. Соал: Тамака чекишниң диний җәһәттики зийини қайсилар?

Җавап: Барлиқ ислам қануншунас алимлири вә башқа саһа алимлириниң бирдәк иттипақи билән тамака чекиш, тамака содиси билән шуғуллиниш қәтъий һарамдур дәп етирап қилинди. Тамака содиси билән тапқан пулму һарамдур.

Тамака өзи һарам нәрсә, у тән сақлиққа зиянлиқ болғинидин башқа, иҗтимаий, ихтисадий вә әхлақий тәрәпләрдинму наһайити зиянлиқтур.

Алла таала Қуръан Кәримдә, инсанларни өзлириниң тән сақлиғиға зиянлиқ болған нәрсиләрни истимал қилиштин мәнъий қилип мундақ дегән: “Өзәңларни өлтүрмәңлар”, “Өзәңларни һалакәткә иштәрмәң-лар” бу мавзуда буниңдин башқа айәт вә һәдисләр көптур.

158. Соал: Тамакиниң йәнә қандақ зийини бар?

Җавап: Тамакиниң тән сақлиқ, диний, әхлақий, иҗтимаий вә ихтисадий җәһәтләрдин кәлтүридиған һесапсиз зийинидин башқа, адәмни тәңпуңлуғини йоқитиштәк әһвалларға елип келиду. Мәсилән: бәңгиниң хумари тутқан вақитта, униң тәңпуңлуғи бузулиду, кишиләргә қилидиған муамилисиму яхши болмайду. Бу һаләттә у тамака чекип хумаридин чиқмиғичә қоли ишқа бармайду. Бу сағлам пикиргә тосқунлуқ дегәнлик.

159. Соал: Немә үчүн тамакиға үгинип қелиштин сақлиниш шунчә зөрүр?

Җавап: Тамака чекишкә үгинип қелиш дегәнлик қутулуш әң

қийин болған хәтәрлик бир йолни таллавалғанлиқтур. Чүнки тамака тәркивидики никотин маддисиниң тамака чәккүчиләр бәдинидә қозғаш күчиниң зорлуғи вә бәдәнниң тәләплиридин биригә айлинип қалғанлиғи сәвәплик, тамака чекишкә адәтлинип қалған кишиләр уни ташлаш йолида көп азапланмақта. Зиянлиқ маддилар ичидә тамака инсан сақлиғиниң әң әшәддий дүшмини. Шуңа хәлиқарадики нурғун дөләтләр кишиләрниң үсти йепиқ җайларда, хусусән, иш орунлирида тамака чекишни қәтъий түрдә мәнъий қилип кәлмәктә.

Тамакиниң зийини вә аваричилиқлири шундақ көпки, уни чекишни үгинип қелиштин қаттиқ һәзәр қилиш әң яхшидур. “Сақлиниш давалиништин әвзәл” дегән һекмәт наһайити тоғра ейтилған.

160. Соал: Немә үчүн тамака чекиш өзини өлтүрүш дейилиду?

Җавап: Тиббий мутәхәссисләр тамака чекишниң өз разилиғи билән өзини өлтүрүш екәнлигини ейтиду. Чүнки тамака сәвәплик өлүп кетиватқанларниң сани һәр қандақ тәбиий апәт яки урушларда өлгәнләрниң санидинму көп болмақта.

Дуния сәһийә тәшкилатиниң рәсмий мәлуматида мундақ дәп қәйт қилинған: “Дунияда жилиға тамака чекиш сәвәвидин икки йерим миллион адәм өлиду. Бу сан 1945-жили иккинчи дуния урушиниң ахирқи мәзгиллиридә Америка Қошма Штатлири, Японияниң Хиросима вә Нагасаки шәһәрлиригә атом бомбиси ташлиғанда өлгән адәм санидин тәхминән 10 һәссә ешип кәткән. Чүнки у вақитта атом зәрбиси билән өлгәнләрниң сани 250 миң адәм еди. Дунияда әйдиз кесили тарқалғандин кейин 1981-жилидин 1992-жилиниң ахириғичилик болған 12 жилға йеқин вақит мабайнида, әйдиз кесили билән өлгәнләрниң сани дуния бойичә 250 миңдин ашиду. Буниңдин мәлумки, дунияда тамака сәвәвидин бир жил ичидә өлидиған адәм сани Японияга ташланған атомда өлгән, әйдиз кесили сәвәплик 12 жил ичидә өлгән адәм санидин нәччә һәссә көп болмақта”.

Дуния сәһийә тәшкилатиниң 2002-жили 31-май күнидики мәлуматида: “Һазир һәр жили дунияда тамака сәвәплик өлидиғанларниң сани ваба, ич сүрүш, жуқумлиниш, зәһәрлиниш, колира,

тифос вә башқа һәр қандақ кесәл сәвәплик өлидиғанларниң санидин ешип кәтмәктә. Тамака чекидиғанлардин һәр он кишидин үчи тамакидин тәдрижий зәһәрлиниш билән өлиду. Қалғанларниң көпи тамакиға мунасивәтлик һәр хил кесәлликләр билән қийнилиду. Тамака чекидиғанлардин 90% кишиниң өпкиси рак кесилигә гириптар болиду. Уларниң қизил қан томуриниң қетип қелиши айрим бир мүшкилә” дәп қәйт қилинған.

Дуния сәһийә тәшкилатиниң мәзкүр мәлуматида йәнә мундақ дәп қәйт қилинған: “Тамака дунияда әң көп өлүмгә сәвәп болидиған нәрсиләрниң бири һесаплиниду. Дунияда бир миллиард бир йерим миллион адәм тамака чекиду, улардин 800 миллиони үчинчи дуния әллирини тәшкил қилиду. Әһвал мошу бойичә кетиверсә, дунияда тамака сәвәвидин өлидиғанларниң сани 2020-жилиға йәткәндә һәр жилиға 4 миллионға йетидиғанлиғи, 2030-жилиға барғанда дунияда жилиға тамака чекиш сәвәви билән өлидиғанларниң саниниң 10 миллионға йетидиғанлиғи көзләнмәктә”.

161. Соал: Немә үчүн тамака чекиш һазирқи әсирниң әң палакәтлик апити дейилиду?

Жавап: Пән-техникиниң тәрәққиятиға әгишип тамакиниң инсан сақлиғиға кәлтүридиған зийини вә хәтәрлири илгәрки вақитларға қариғанда техиму ениқ вә кәскин испатланған. Бир жил ичидә тени сақ кишиләрдин икки йерим миллион кишиниң пәқәт тамака сәвәвидинла дуниядин кетиши һәқиқәтән чоң пажиә болуп, һазирқи әсирниң әң чоң палакәтлик апити болуп санилиду.

162. Соал: Қандақ қилғанда тамака чекишни үгинип қелиштин сақланғили болиду?

Жавап: Тиббий мутәхәссисләрниң испатлишичә, адәттә тамакиға хумар болуп қелиш һарақҗа хумар болуп қелиштин тез вә асан болиду. 100 адәм һарақ ичсә, уларниң 10% яки 15%и һарақҗа хумар болиду.Әнди 100 адәм тамака чәксә, уларниң 85%и тамакиға хумар болуши қалиду. Шуңа тамака чекишни үгинип қелиштин қаттиқ һәзәр қилиш керәк. Төвәндики чарә-тәдбирләр тамака чекишни үгинип қелиштин сақлинишқа ярдәмчи болуши мүмкин:

(1) Тамака чекидиғанлар билән имкан қәдәр арилашмаслиқ.

Иш мунасивити билән чарисиз арилишишқа мәҗбур болған тәғдирдиму, тамакиға сәлбий нәзәр билән қараш, уни бир хәтәрлик апәт дәп билиш вә шундақ муамилә қилиш.

(2) Үгинип қалмаймән дегән ишәнчә билән бир қетим, икки қетим чекип көрүштин қаттиқ һәзәр қилиш.

(3) Тамакиға зорлиғучиларға қәтъий бой бәрмәслик вә шундақ әһвалға муптила болуп қалмасниң чарисини қилиш.

(4) Тамака чекидиғанлар бар сорунлардин мүмкин қәдәр өзини қачуруш. Амалсиз қатнишип қалғандиму, бәңгиләрдин жирағирақ олтириш лазим.

(5) Сизгә тамака сунған киши сизниң йеқин кишиңиз болған тәғдирдиму, униң хатирисини қилмастин қәтъий рәт қилиң.

163. Соал: Қандақ қилғанда балиларниң тамака чекишни үгинип қелишиниң алдини алғили болиду?

Җавап: Балиларниң тамака чекишни үгинип қелишиниң алдини елишта, ата-аниларниң роли наһайити чоңдур. Улар балилири тоғрилиқ төвәндикиләрдин мәсъул вә җавапкәрдур:

(1) Аилидә диний тәрбийини күчәйтиши, һалал-һарам, яхши-яман вә тоғра-хаталарниң һәммисини балиларға тоғра йолда билдүрүши вә қанаәтлинәрлик һалда чүшәндүрүши.

(2) Тәқвадарлиқ, нәпсини жиғиш вә есил әхлақларда балилириға үлгә болуши.

(3) Балилириниң жүрүш-турушлирини тәкшүрүп туруши. Уларниң янчуқлирини вә сумкилирини пат-пат тәкшүрүп туруши.

(4) Балилириниң арилишидиған достлири, савақдашлири вә хошнилирини ениқ билиши вә балилирини әхлақсиз, яман, бәңги балиларға қәтъий арилаштурмаслиғи.

(5) Балилириниң мәктәптики әһвалини муәллимлиридин вә яхши савақдашлиридин һемишәм билип туруши.

(6) Тамака чекидиғанлар бар сорунларға балилирини елип бармас-лиғи вә уларниң ялғуз беришиниму тосиши (йәни мәнъий қилиши).

(7) Ата-анилар өзлири балилириниң йенида тамака чәкмәслиги, өйдә тамака сақлимаслиғи керәк.

(8) Балилириниң берәр қетим тамака чәккәнлигини яки бәңги

балиларға арилашқанлиғини аңлиған ата-анилар балилирини қанаәт-линәрлик усул билән агаһландуруши вә улардин қайта қилмаслиққа вәдә елиши.

(9) Балилириниң яман адәтләргә көнүп қалмаслиғи, гөзәл әхлақлиқ пәрзәнт болуши үчүн Аллаға сиғинип һәр дайим дуа қилиши.

(10) Тамака, һарақ, ақ чекимлик вә башқиму зиянлиқ нәрсиләрниң хәтиридин балилирини һемишәм агаһландуруп туруши.

164. Соал: Қандақ қилғанда тамакини ташлиғили болиду?

Жавап: Дунияда һәр қандақ бир мүшкүлдин чиқиш йоли болиду. Тамакини ташлаш иши шунчилик қийин көрүнсиму, уни ташлаш мүмкиндур. Төвәндикиләр тамакини ташлаш үчүн ярдәмчи болалайду:

(1) Алла таалаға сиғинип дуа қилиш вә бу ниҗистин қутулуш үчүн Алла таалаға итаәт. Алла таала Қуръан Кәримдә: “Маңа дуа қилиңлар, мән дуайиңларни иҗавәт қилимән” дәп очуқ жакалиди. Жүрәктин қилинған дуаларниң иҗавәт болушида шәк йоқ. Амма дуаниң иҗавәт болуши үчүн бәзи шәртләрму бар. Мәсилән: йемәк -ичмәкниң һалалдин болуши, дуаниң иҗавәт болушиға чин ишәнчә билән қилиш, дуада растчил, сәмимий болуш, Алланиң дуани иҗавәт қилидиғанлиғиға чин ишиниш, иҗавәт болмайватиду, дәп дуадин зерикмәслик вә башқилар.

(2) Алла таала ға тәқвалиқ қилиш, йәни Алла таалаға сиғинип униң ғәзивигә учрайдиған ишлардин қечиш вә униң разилиғиға еришиш үчүн тиришчанлиқ көрситиш арқилиқ униң һимайисигә егә болуш. Алла таала өзиниң һимайисигә алған кишини һеч вақит зиянға учратмайду. Алла таала Қуръан Кәримдә: “Кимки Аллаға тәқвалиқ қилидекән, Алла униң ишини асан қилиду” вә “кимки Алла таалаға тәқвалиқ қилидекән, Алла униңға чиқиш йолини бериду”, дәп көрсәткән.

(3) **Тамакини дәрһал ташлаш.** Уни дәрһал ташлаш чин ирадә тәләп қилидиған иш. Лекин у бәзиләр ойлиғандәк қийин ишму әмәс. Уни қийин көргән киши рамзан күнлиридики һалини әскә алса болиду. Рамзан күнлиридиму йемәк-ичмәк, тамака чекиш вә

башқиму ишлардин мәжбурий өзини қачуриду. Бүгүн ташлаймән, әтә ташлаймән дәп кәйнигә созуш шәйтанниң қаримиғиға илғанлиқ болуп, шәйтаний нәпис уни ташлашқа пурсәт бәрмәсликкә тиришиду. Әң үнүмлүк чарә, тамакини ташлаш қарариға кәлгән униңдин дәрһал қол үзүш демәктур.

165. Соал: Тамакини ташлиғандин кейин қайта чәкмәслик үчүн немә қилиш керәк?

Жавап: Тамакиға қайта үгинип қалмаслиқ үчүн монуларни қилиш керәк:

(1) Тамакини ташлиғандин кейин, уни қәтъий есиға кәлтүрмәслик, көрүп қалған яки есиға чүшүп қалған әһвалларда хиялини башқа яққа бураш керәк.

(2) Тамака чекидиған достлардин мәңгүлүк айрилиш вә арилаш-маслиқ.

(3) Тамака чекиш әснасида истимал қилип кәлгән шәйиләрни истимал қилишни тәрк етиш.

(4) Гимнастика һәрикәтлири билән көпирәк шуғуллиниш.

(5) Мевә вә көктатларни көпирәк истимал қилиш.

(6) Тамака хумари тутқан бир қанчә минутлуқ қийинчиликқа сәвир билән тақабил туруш. Хумар тутқан шу бир қанчә минутқа чидиған адәм уни чоқум ташлап кетәләйду.

(7) Тамака хумари тутқан вақитта өзини тутувелиш, хиялини башқа яққа бураш, башқа ишлар билән мәшғул болуш.

166. Соал: тамакини ташлашниң башқа чарилириму барму?

Жавап: Тәлим-тәрбийә мутәхәссислири тамакини ташлаш үчүн төвәндикиләрни тәвсийә қилиду:

(1) Тамака орниға никотин маддисидин ясалған мәхсус живачкиларни чайнаш тамакиға болған иштиһәни пәсәйтиду, чүнки кишиләрни тамака чекишкә адәтләндүрүп қойған нәрсә, униңдики никотин маддисидур. Мисвак қоллинишму тамакини ташлашқа ярдәмчи болиду. Хумар қаттиқ тутқан ләһзиләрдә мисвакни еғизидин чиқармай туруш яхши усулдур.

(2) Тамакини тәдрижий ташлашқиму болиду. Бу күндилик чекидиған тамака нисбитини азайтиш арқилиқ болиду. Мәсилән: күнигә бир пачка чекидиған киши уни бир яки икки талға чүшириши, имкан қәдәр аз чекишкә тиришиш арқилиқ болиду.

Лекин әң яхши вә үнүмлүк чарә жуқурида ейтилғандәк дәрһал ташлаштин ибарәттур.

(3) Тамака чәкмәйдиған һәмралар билән биллә көпирәк сәйлигә вә сәпәрләргә чиқиш. Шу арқилиқ тамака чәкмәсликкә өзини көндириш мүмкин. Лекин бу әснада вақитни бекар өткүзмәслик һәтта өзигә тамака һәққидә хиял сүрүшкиму пурсәт бәрмәслик керәк.

(4) Тамакиға қарши туридиған мәхсус тиббий мәркәзлири болиду. Улар хитай жиңнилири вә бәзи дорилар арқилиқ тамакини ташлимақчи болғанларни давалайду. Бу орунларға муражиәт қилишму алаһидә ярдәмчи болиду.

(5) Тамака чекидиған достлардин айрилип, уларниң сорунлирини тәрк етип, тамака чәкмәйдиғанлар билән көп арилишиш.

(6) Бир яки икки қетим мәғлуп болуш билән үмүтсизләнмәслик керәк. Адәттә тамакини ташлимақчи болғанлардин 60% киши ирадисидин йеңилип йәнә тамака чекиш адитигә қайтиду. Лекин тамакини ташлимақчи болған адәм бир яки икки қетим йеңилғандин кейин, өзиниң ажиз нуқтисини биливелип, барчә һиммити вә күчини шу ажизлиқ тәрипини йеңиш йолиға сәрип қилидекән, у тамакини ташлаш жәңидә ахири чоқум ғәлибә қилалайду. Ирадилик адәм өзиниң хаталиғини вә ажизлиқ нуқтисини тонуйду вә униңда йеңилмәслик үчүн күрәш қилиду. Мәлумки, һармай күрәш қилғанлар ахири чоқум ғәлибә қазиниду.

(7) Өз-өзигә сөз бериш усули биләнму тамакини ташлаш жәңидә ғәлибә қилғили болиду. Чүнки инсан қанчилик сөзидә турмайдиған болуп кәткән тәғдирдиму, у өзини алдимаслиғи керәк. Униң өзи билән виждани оттурисида сәмимийәт болуши лазим. Тамакини қәтъий ташлаш үчүн өзигә чин вәдә бәргән адәм һәр вақит хумари келип, вәдисини бузушқа мәжбур һаләткә чүшүп қалғандиму өз-өзигә бәргән вәдисини вә өзини алдимаслиғи керәклигини ойлап вәдисини бузуштин яниду.

(8) Жуқуридики усуллар биләнму тамакини ташлаш жәңидә ғәлибә қилалмиғанлар үчүн, йәнә бир чарә бар. У болсиму, тамака чәкмәсликкә қәсәм қилиш. Әгәр қәсимидә туралмай гунакар болуп қелиштин қорқса, вақитлиқ қәсәм қилишқа болиду. Мәсилән: бир жиллиқ, үч айлиқ, бир айлиқ. Бу усул билән тамака чекишни ташлиғанларму көп.

##ҺАРАҚ ВӘ УНИҢ ЗИЙИНИ

167. Соал: Мәс қилидиған һәр қандақ нәрсә һарақ һесаплинамду?

Җавап: Ислам динида, адәмни мәс қилидиған нәрсиләрниң һәр қандиғи һарақниң түригә кириду. Буниңға бенаән, ақ һарақ, қизил һарақ, пива, шампан вә адәмни мәс қилидиған һәр қандақ ичимлик һарақ һесаплиниду. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бу һәқтә мундақ дегән: "Мәс қилғучи нәрсиниң һәр қандиғи һарақтур, мәс қилғучи нәрсиниң һәммиси һарамдур".

168. Соал: Һарақтин мәс қилмиғучилик миқдарда ичишму һарамму?

Җавап: Һарақ яки һарақ нами билән аталмиған болсиму тәркивидә адәмни мәс қилиш хусусийити болған һәр қандақ ичимликтин бир жутум ичишму қәтъий һарамдур. Бу мәсилидә пүтүн ислам өлүмалири бирдәк иттипақтур. Алдинқи һәдисму бу мәнани толуқ ипадиләйду. Көп истимал қилса мәс қилидиған нәрсиниң азиму, көпиму охшашла һарамдур. Чүнки мәзкүр нәрсиләр аз истимал қилиш билән мәс қилмиған билән ички әзаға зиян йәткүзүп һәр түрлүк кесәлликләрни пәйда қилишта аз билән көпниң пәрқи йоқтур. Униң үстигә аз ичиш көп ичишкә елип бариду.

169. Соал: Немә үчүн һарақ пүтүн яманлиқларниң башламчиси дейилиду?

Җавап: Пәйғәмбәр әләйһиссалам һарақни сөкүп: "Һарақ – пүтүн паскинилиқларниң анисидур" дәп көрсәткән. Чүнки қатиллиқ, оғрилиқ, хиянәтчилик, алдамчилиқ, ата-анисини қахшитиш, балилирини житим қалдуруш, номусини йоқитиш, пәскәшлик вә башқа һәр қандақ бир җинайәт яки әхлақсизлиқниң арқисида чоқум һарақ туриду. Һарақ ичкән адәм һәр қандақ гунани яки җинайәтни һеч иккиләнмәстин қилидиған болуп қалиду. Чүнки һарақкәштә шәрм – һая, виждан, һар-номус дәйдиған нәрсә аллиқачан өлгән болиду. Шуңа һарақ пүтүн яманлиқларниң башламчиси дейилиду. Бу пикирдә һәр қандақ дин, һәр қандақ пәлсәпә вә һәр қандақ қанун бирдәктур.

170. Соал: Һарақниң һарам қилинишидики асаслиқ сәвәп немә?

Җавап: Алла таала инсанни башқа мәхлуқатлардин артуқ

қилип, униңға әқил әта қилған. Әқил инсанни барлиқ мәхлуқлардин алаһидә айрип туридиған әң қиммәтлик нәрсидур. Униңсиз инсанниң һеч қандақ қәдир-қиммити болмайду. Шуңлашқа ислам динида әқилни қоғдаш чоң бәш пәризниң бири. Бирәр инсанниң әқлини кәткүзгәнлик уни өлтүргән билән баравәрдур. Мәс болуш әқилни йоқатқанлиқтур. Әқлини йоқатқан адәм ислам ибадәтлирини орунлашқа салаһийәтлик болалмайду. Мундин башқа, әқли жайида болмиған адәм өзиниң немә қиливатқинини билмигәнликтин, әдәп-әхлаққа зит келидиған сөз-һәрикәтләрни вә түрлүк сәлбий ишларни қилиш, һәтта һаятиға хәтәрлик ишларни садир қилиштин өкүнмәйду. Қатиллиқ жинайәтлириниң көпинчиси һарақниң сәвәвидин болмақта. Һарақ инсанни яхши ишлардин вә Алланиң зикридин тосайду. Шу сәвәптин Алла таала һарақниң барлиқ түрлирини аталғулирини һарам қилған. Алла таала һарақниң һарамлиғини җакалап мундақ дегән: **“Ей мөмүнләр! Һарақ ичиш, қимар ойнаш, бутларға чоқунуш, пал оқлири билән пал селиш шәйтанниң иши, паскина қилиқлардур, бәхиткә еришиш үчүн шәйтанниң ишидин жирақ болуңлар. Шәйтан һарақ, қимар арқилиқ араңларда дүшмәнлик, адавәт туғдурмақчи, силәрни намаздин вә Аллани яд етиштин тосимақчи болиду, силәр әнди (һарақтин, қимардин) янмамсиләр?”** *(Маидә сүриси, 90-91-айәтләр).*

171. Соал: Һарақниң асаслиқ зиянлири қайсилар?

Җавап: Тиббий мутәхәссисләр һарақни тәтқиқ қилип, униң 14 түрлүк зийинини елан қилған:

(1) Һарақ инсанниң жуқарқи әсәб системисини зәһәрләп, һарақ ичкүчини вақитлиқ сараң қилиду. Шуниң билән у қалаймиқан сөзләп кишиләргә әзийәт бериду.

(2) Жүрәкни қаттиқ қозғитип, арқидин аҗизлаштуриду.

(3) Инсанниң кесәлликкә қарши күчини аҗизлаштуриду. Инсандики жуқумлуқ кесәлгә қарши туридиған ақ қан айлинишини ишлимәс һалға кәлтүрүп қойиду.

(4) Һарақ ичишкә адәтләнгән адәм сил кесилигә гириптар болиду. Әгәр у үчәй яллуғи кесили болуп қалса, қутулуш имкани болмайду.

(5) Һараққа адәтләнгән адәмниң операциядин қутулуш им-

канийити интайин аз болиду. Шуңлашқа суғурта ширкәтлири һарақкәшләрниң һаятини суғуртиға алмайду.

(6) Дунияниң барлиқ җайлиридики дохтурханиларда наһайити чоңқур тәкшүрүшләрдин кейин, сараңлар дохтурханисиға чүшкән кесәлләрниң 50% дин көпирәги һарақ ичидиған адәмләрниң балилири екәнлиги испатланди.

(7) Һарақ җүрәк билән җигәрни кардин чиқириду.

(8) Қан бесими, шекәр сийиш вә җүрәк кесили бар адәм һарақ ичидиған болса, өзини өзи өлтүргән билән охшаш болиду.

(9) Һарақ бәзиләрниң гуман қилғинидәк тамақ сиңдүрүшкә ярдәм қилмайду, бәлки у тамақ сиңдүрүш органлириниң паалийитигә тосалғу болиду вә аҗизлитиду.

(10) Һарақниң һеч қандақ ғиза қиммити йоқ. Шуни билиш купайә қилидуки, бир бодулка һарақниң бир қошуқ гүрүччиликму ғиза қувити йоқтур.

(11) Һарақкәш намратлиққа гириптар болиду, чүнки у барлиқ пулини һараққа сәрипләйду. У һарақ үчүн аялини вә балилирини ач қойиду. Шуниң билән аилә әзалири яхши ғизаланмаслиқтин һалак қилғуч кесәлликләргә дучар болиду.

(12) Тиббий статистикиларниң көрситишичә, җинсий кесәлликкә дучар болғанларниң көпинчиси һарақниң сәвәви билән болған.

(13) Һарақкәшләрдин күчлүк әвлат чиқарған адәм йоқ, чүнки һарақ қосақтики балиниң органлириниң начар өсүшигә сәвәп болиду.

(14) Қатнаш вәқәсиниң 40%дин көпирәги һарақ сәвәви билән йүз келиду. Чүнки һарақ хәтәрни һис қилиш органлирини аҗизлаш-турғанлиғи үчүн, бир секунд ичидә машинини тохтитиш керәк болған чағда һарақ ичкән адәм икки секундтин кейин тохтиталайду. Бу чағда болидиған иш болуп болған болиду.

172. Соал: Һарақ ичишниң җазаси немә?

Җавап: Һарақ ичкән адәмниң бу дуниядики җазаси 80 қамча урулуш болуп, бу ислам қануни йолға қоюлуватқан мәмликәтләрдә иҗра қилиниду. Амма һарақкәшниң ахирәттики җазаси җәннәттин мәһрум қилиш вә дозаққа кириштур. Пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән: “Үч хил киши җәннәткә кирмәйду. Улар: һарақкәш, ата-анисини қахшатқучи вә аилисини күнлимәйдиған дөйүз.”

Пәйғәмбәр әләйһиссалам мусулманларни һарақ ичишниң яман ақивитидин агаһландуруп мундақ дегән: “Аллаға вә қиямәт күнигә иман кәлтүргән киши һарақ ичмисун, Аллаға вә қиямәт күнигә иман кәлтүргән киши һарақ ичилидиған дәстиханда олтармисун”.

ЗӘҺӘРЛИК ЧЕКИМЛИКЛӘРНИҢ ЗИЙИНИ

173. Соал: Зәһәрлик чекимлик дегән немә?

Җавап: Зәһәрлик чекимлик – адәмни мәс қилидиған, хумар туткузидиған әпийүн, хероин, морфин, нәшә, кокаин қатарлиқ зәһәрлик нәрсиләр болуп, буларда көп миқдарда зәһәрлик маддилар бар. Буларниң келиш мәнбәлири, ишләп чиқириш усуллири һәр хил болуп, пүтүн дуния хәлқиниң ләнитигә учриғанлиқтин, көпинчә йошурун һалда, қара нийәтлик кишиләр тәрипидин ишләп чиқирилиду вә тарқитилиду.

174. Соал: Зәһәрлик чекимликниң әң хәтәрлик зийини қайси?

Җавап: Зәһәрлик чекимликләр уни истимал қилғучиларни пүтүнләй кардин чиқирип, өлүм билән түгәштүргәндин ташқири, инсанийәткә зор балаю-апәтләрни елип келидиған, хусусән милләтниң келәчиги болған яшларни зәһәрләп набут қилидиған рәһимсиз алвастидур. Зәһәрлик чекимликләрниң инсанларға кәлтүридиған зийини мөлчәрлигүсиз еғир болуп, тән сақлиғи, ихтисат, аилә, психика тәрәплиридин көп зийини бар. Көплигән дөләтләрниң җинайи ишлар қанунида зәһәрлик чекимлик содигәрлиригә өлүм җазаси беришму бу зәһәрниң балаю-апитиниң чоңлуғини испатлашқа йетәрликтур.

175. Соал: Зәһәрлик чекимликниң инсан психикисиға қандақ зийини бар?

Җавап: Зәһәрлик чекимликкә көнүп қалған адәм өз нәпсиниң әсиригә айлинип қалиду. Чүнки у шу әрзимәс хумарини қандуруш йолида нәпси-хаһиши уни немигә буйруса, шуни қилиду, әгәр нәпси шәйтан уни адәм өлтүрүшкә иштәрсә, кирпик қақмастин адәм өлтүриду. Әқлини қоллинишқа күчи йәтмәй қалиду. У тәңпуңлуғи йоқалған, ирадиси аҗиз, қорқанчақ, иш беҗирәлмәйдиған, һорун, ғәйрәтсиз бир адәмгә айлинип қалиду.

176. Соал: Зәһәрлик чекимликниң тән сақлиғиға болған зийини қайси?

Җавап: Зәһәрлик чекимликләрниң тән сақлиққа кәлтүридиған зийини һәқиқәтән чоң. Тиббий мутәхәссисләрниң ейтишичә, зәһәрлик чекимлик чекидиғанларда тамаққа болған иштиһәниң йоқилиши билән кесәллик башлинип, тәнниң аҗизлишиши, чирайниң сарғийиши, кесәлликкә қарши күчниң зәйиплиниши, мүҗәзидики тәңпуңлуқниң бузулуши, җинсий күчниң өлүши, җигәрниң, ашқазанниң кардин чиқиши, җүрәкниң ағриши, қан бесиминиң көтирилиши, ахирида қизил қан томуриниң йерилиши арқилиқ туюқсиз өлүш билән ахирилишиду.

177. Соал: Зәһәрлик чекимликниң ихтисатқа болған зийини қайси?

Җавап: Зәһәрлик чекимликниң ихтисатқа болған сәлбий тәсири интайин чоң болуп, бу әһвал аилидин дөләт ихтисадиға қәдәр бир туташ ихтисадий кризисни кәлтүрүп чиқириду. Зәһәрлик чекимликкә хумар болуп қалған адәм шу хумарини қандуруп арам тепиш йолида немиси болса сатиду. Қолидики түгисә, оғрилиқ боламду, булаңчилиқ боламду яки номусини сетиш боламду, қандақ йолдин болмисун пул тепип хумарини қандуридиған шу зәһәрни сетивалиду. Бу йолда әң виждансиз ишларни, пәскәш қилиқларни қилишқа, ата-анисини қахшитиш, балилирини вәйран қилиш, пулға ярайдиған һәр қандақ нәрсини нәдә болмисун оғрилашқа рази болиду. Ахири аилисидин, туққанлиридин вә җәмийәттики кишиләрдин айрилип ялғуз өлүмини күтиду. Зәһәрлик чекимликкә көнүп қалған адәм ахири пулдин, өйдин вә аилидин, шундақла һәммидин айрилип қалиду. Чүнки у қанчилик чоң бай болмисун, униң байлиғи униң хумарини тәминләш үчүн ахириғичә йәтмәйду.

178. Соал: Кишиләр немә үчүн зәһәрлик чекимликләргә көнүп қалиду?

Җавап: Инсанлар тәрипидин “ақ алвасти” дәп аталған зәһәрлик чекимликләрниң нәқәдәр хәтәрлик балаю-апәт екәнлигини һәммә яхши чүшәнмәктә вә нәпрәтләнмәктә. Умумән, кишиләр уни өз ихтияри билән истимал қилмайду вә униңға көнүп қелишниму халимайду. Пәқәт бәзи кишиләр адәмий шәйтанларниң, өзлириниң әрзимәс шәхсий мәнпийити вә вақитлиқ кирими бәдилигә пүтүн

инсанийәтни зәһәрләшни көз алдиға қойған рәзил адәмләрниң түрлүк тузақлириға чүшүп қалғанлиқ сәвәплик бу зәһәрләргә хумар болуп қалғандин кейин, билип туруп истимал қилишқа өтиду. Бу аилә тәрбийисиниң камлиғи, зәһәрниң хәтирини аддий чағлаш, яман, бузуқ достларға әгишиш, муһитниң начарлиғи, әхлақ тәрбийисидин несивә алмаслиқ қатарлиқ бир қанчә сәвәпләргә бағлиниду.

179. Соал: Қандақ қилғанда зәһәрлик чекимликләрдин сақланғили болиду?

Жавап: Зәһәрлик чекимликләрдин сақлинишниң бәзи бир тәдбир-лири төвәндикиләр:

(1) Иман, етиқатни сағлам тутуп, гуна – мәсийәтләрдин жирақ туруш, һәр ишта тәқвалиқни өлчәм қилиш.

(2) Тамака, һарақ, пиво, шампан вә башқа һәр қандақ хумар тутқу-зидиған, кәйип беридиған нәрсиләрни бирәр қетим болсиму истимал қилиштин қәтъий жирақ туруш.

(3) Зәһәрлик чекимликләрни әң шәпқәтсиз алвасти яки жиртқуч һайван дәп тонуп, униңдин нәпрәтлиниш вә шу нәрсиләргә нәпрәт көзи билән беқиш.

(4) Диянәтсиз, әхлақсиз кишиләр билән дост болмаслиқ вә улардин өзини қачуруш.

(5) Зәһәрлик чекимликләрни “бир қетим ичип бақай”, “бир синап бақай” дегәнгә охшаш шәйтаний нәйрәңләргә қәтъий алданмаслиқ.

ҚИМАР ВӘ УНИҢҒА МУНАСИВӘТЛИК МӘСИЛИЛӘР

180 . Соал: Қимар дегән немә?

Жавап: Утуш яки уттуруш билән ойнилидиған һәр қандақ оюн түри қимар дәп атилиду. Буниңға бенаән, утуш яки уттуруш билән ойнилидиған карта оюни, ошуқ оюни, ишт талаштуруш, ғораз соқуштуруш оюнлири вә лоторея билетини сетивелиш қатарлиқларниң һәммиси қимар һесаплиниду.

181. Соал: Қимар ойнашниң һөкүми немә вә қимардин тапқан пул һалалму?

Жавап: Қимар ойнаш, худди һарақ ичкәнгә охшаш, һарамдур.

Шуңа Алла таала Қуръан Кәримни қимарниң һарамлиғини һарақ ичишниң, будқа чоқунушниң вә пал ечишниң һарамлиғи билән биргә баян қилған. **“Ей мөмүнләр! Һарақ ичиш, қимар ойнаш, будларға чоқунуш, пал оқлири билән пал ечиш шәйтанниң иши, паскина қилиқлардур, бәхиткә еришиш үчүн шәйтанниң ишидин жирақ болуңлар”** *(Маидә сүриси, 89-айәт)*.

Қимар арқилиқ тапқан пул қәтъий һарамдур. Уни хәшләш, худди җазанә қилип тапқан пулни хәшлигәнгә охшаш, һарамдур. Чүнки у бәдәлсиз кәлгән пулдур.

182. Соал: Қимарниң һарам қилинишиниң һекмити немә?

Җавап: Қимарниң һарам қилинишиниң бәзи һекмәтлири төвән-дикичә:

(1) Алла таала инсанларни ишләш арқилиқ йәр йүзини гүллән-дүрүшкә вә өзиниң рисқини һалал әмгәк арқилиқ тепишқа буйруған. Һалбуки, қимар Алла буйруған қанунийәт билән зитлишидиған, қарши тәрәпни зиянға учритишниң сиртида, җапа тартмастин, ишлимәстин пул тепиш тәйяртаплиқтур.

(2) Қимар түригә киридиған пүтүн оюнлар инсанларни ишләшкә, һалал әмгәк үчүн тәр төкүшкә әмәс, әксичә тәләй синашқа, тәсадипилиқ вә қуруқ арзуларға тайинидиған қилип қойиду.

(3) Қимар ойнап бирәвниң пулини утувелиш униң пулини һәқсиз еливалғанға охшашла һарамдур. Чүнки ислам қануни бойичә, бирәвниң пул-мели йәнә бирсигә пәқәт сода-сетиқ йоли билән яки өз көңлидин соға қилиши билән яки сәдиқә қилиш биләнла һалал болиду.

(4) Қимар ойниғучилар уттурувәткәндә, ағзи билән разилиғини ипадилигән билән чин көңлидә утувалған кишигә өчмәнлик билән адавәт туғулиду. Зиян аччиқ болғанлиқтин, зиян тартқан адәм қайси йол билән болмисун, утувалған адәмгә яманлиқ қилиш койида болиду вә аридики достлуқ бузулиду.

(5) Уттурғучи зиянни қайтурувелиш, утқучи йәнә көпирәк утуш тилиги билән болуп қимардин баш алалмайду. Қимарвазлар ахирида һәммә нәрсисидин айрилип муһтаҗлиқта қалиду.

Бундин башқа қимар вақитни вә күчни исрап қилидиған оюн

болғанликтин, җәмийәтниң тәрәккиятиға, кишиләрниң ишләп бай болушиға тосқунлуқ қилиду. Қимарға бағлинип қалған адәмниң динини, номусини, виҗданини, миллитини вә һәр нәрсисини сетиветиши еһтималдин жирақ әмәс. Шуңа қимарниң пүтүн түрлири һарам қилинған. Қимар ойниған киши Алла һарам қилған ишни садир қилғанлиғи үчүн еғир гунакар болиду.

183. Соал: Лоторея оюнлириму қимар һесаплинамду?

Җавап: Һәр хил түрдики лоторея оюнлири қимарниң түрлиридин болуп, қандақла аталғу билән атилишидин қәтъий нәзәр утуш вә уттурушни асас қилған һәр қандақ оюн қимардур. Чүнки лоторея билетини сетивалған адәм утувалған тәғдирдә, у өзи билетқа төлигинидин нәччә һәссә артуқ пулни һеч бир меһнәтсиз қолға чүшәргән болиду. Бу бир һарам. Лоторея билетини сетивелип уталмиған кишиниң һәққини бәдәлсиз алғанлиғи йәнә бир һарам.

ЗИНА ВӘ УНИҢ ЗИЙИНИ ҺӘМ ЯМАН АҚИВИТИ

184. Соал: Зина дегән немә?

Җавап: Зина – өзиниң җориси болмиған бирси билән җинсий алақә қилиш дегәнлик болуп, Алла һарам қилған әң чоң гуналарниң биридур. Алла таала мусулманларни зинадин қәтъийлик билән тосап, Қуръан Кәримдә мундақ дегән: **“Зинаға йеқинлашмаңлар, чүнки у қәбиһ иштур, яман йолдур”** *(Исра сүриси 32-айәт).*

Пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән: “Зина қилғучи мөмүнлик һалитидә зина қилмайду, оғрилиқ қилғучи мөмүнлик һалитидә оғрилиқ қилмайду. Һарақ ичкүчи мөмүнлик һалитидә һарақ ичмәйду” **[Бухарий ривайити].**

Пәйғәмбәр әләйһиссалам йәнә бир һәдистә мундақ дәйду: *“Киши зина қилған чеғида, униңдин иман чеқип кетип униң бешида күнлүккә охшаш туриду. У киши гунасиға тәвбә қилғандин кейин имани униңға қайтиду”* **[Бухарий вә Муслим ривайити].**

185. Соал: Зинаниң иҗтимаий турмушта қандақ яман ақивәтлири бар?

Җавап: Зина – инақ аилиләрни парчилайдиған, абройлуқ кишиләрни йәргә қаритидиған, гунасиз наресидә балиларни жи-

тим қилидиған, от жүрәк әрләрни қорқанчақ қилип қойидиған бир хил рәзил қилмиштур.

Зина шундақ қәбиһ вә рәзил иш болғанлиқтин, Алла таала униң җазасини төвәндикичә бәкиткән:

Зина қилғучи өйләнгән яки турмушқа чиққан бирси болса, уни таш кесәк қилип өлтүрүш. Әгәр өйләнмигән яки ятлиқ болмиғанлардин болса, уни хәлқи аләм алдида, йүз қамча уруш. Әр-аял, бай-гадай, қери-яш бу һөкүмдә охшаштур. Булар зинаниң бу дунийдики җазаси. Амма униң ахирәттики җазаси адәмни дәһшәткә салидиған, әқилни чөчитидиған бир иштур. Бу һәқтә Пәйғәмбәр әләйһиссаламниң: “Бир қетимлиқ зина улуқ кишиләрниң 60 жиллиқ ибадитини бекар қиливетиду” дегән һәдисни яд етиш йетәрликтур.

60 жил ибадәт биләнла мәшғул болуп өткән улуқ кишиләрниң бир қетимлиқ зина билән дозақ әһлидин болуп кетиши турған йәрдә, ибадәтләрниму җайида, камил орунлалмайдиған адәттики кишиләрниң, әң ечинарлиғи өз бәдәнлирини сетиш билән күн кәчүридиған, номуссиз аялларниң вә зинадин баш алалмайдиған әрләрниң һали немә боларкин?! Алла униңдин панаһ бәрсун.

186. Соал: Зинаниң дәриҗилири бир хил боламду?

Җавап: Зинаниң дәриҗилири еғирлиқ җәһәттин һәр түрлүк болиду. Мәсилән: өзигә дүшмәнлик көрситиватқан башқа диндики аял билән зина қилиштин, мусулман аял билән зина қилишниң гунаси еғир. Натонуш мусулманниң аяли билән зина қилиштин, хошнисиниң аяли билән зина қилишниң гунаси еғир. Жирақ хошнисиниң аяли билән зина қилиштин, йеқин хошнисиниң аяли билән зина қилишниң гунаси еғир. Йеқин хошнисиниң аяли билән зина қилиштин муҗаһид (Алла йолида җәңгә чиқип кәткән кишиниң) аяли билән зина қилишниң гунаси еғир, әлвәттә. Ери йоқ аял билән зина қилиштин, ери бар аял билән зина қилишниң гунаси еғир болиду.

Пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән: *“Бирәвниң хошнисиниң аяли билән зина қилғининиң гунаси башқа ят аяллардин 10 аял билән зина қилғинидин еғирдур”* **[Әһмәд ривайити]**.

Буниңдин башқа диндики яки ят аяллар билән зина қилса, униң гунаси йенигирәк болидиған охшайду, дәп чүшинип қелиш

интайин хатадур. Чүнки һәдисләрдә баян қилинғанлар мутлақ зинаниң җазаси болуп, бу мутлақлик адәттә зина дәриҗилириниң әң йеник болғинини көрситиду.

Пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән:

"Мужаһидларниң аяллириниң башқиларға һарамлиғи, худди бу аялларниң өз атилириға һарам болғиниға охшаштур. Қандақла бир киши мужаһидлардин айрилип қелип, бирәр мужаһидниң аялиға келидекән вә униңға хиянәт қилидекән, қиямәт күнидә, бу мужаһид үчүн униң хиянәт қилғучисидин интиқам елип бериливу, әгәр униң соваплири болса, мәзкүр мужаһид униң соваплиридин халиғанчә алиду" **[Муслим ривайити].**

Жуқуридики, зинаниң адәмни дәһшәткә салидиған гунасини аңлиғандин кейин, бурун зина ишларни қилғанларниң Алланиң кәчүрүм қилишидин үмүтсизлиниши тоғра әмәс. Чүнки Алла таала адәттики кичик гуналарни әмәл-ибадәтләрниң йүзисидин тәвбисизму кәчүриду, амма чоң гуналарни һәқиқий тәвбә арқилиқ кәчүриду.

Зинаниң инақ аилиләрни қандақ парчилиғанлиғи, әр - аял иккисиниң муһәббитини нәпрәткә айландуруш арқилиқ, қанчилигән гунасиз балиларни житим қилғанлиғи һәммигә аян болған, тәҗрибиләрму уни йәкүнлигән бир балаю-апәт екәнлиги очуқ бир реалликтур. Шуңа зина аилиләрниң бузулушиниң әң чоң амили дейилиду.

Мундин башқа, зина милләтниң чөкүшигә сәвәп болиду. Бир Һәдистә: *"Қандақла бир милләттә зина яки җазанихорлуқ ортақлишидекән, улар өзлирини Алла тааланиң азавиға тутқан болиду"* **[Һаким ривайити]**.

Алла таала шуңа зинани "яман йол" дәп тәриплигән.

ЗИНАДИН ЧОҢ ИККИ ЗИНА ЛӘВАТ ВӘ СИҺАҚ

187. Соал: Зинадин чоң зина қайси?

Җавап: Мусулман әмәс милләтләрдә көпирәк көрүлидиған, зинадинму чоң икки зина болуп, бири лут әләйһиссаламниң қәвминиң адити болған "әр билән әрниң җинсий мунасивәт қилиши", йәнә бири "аялниң аял билән җинсий ләззәт елиши-

дур”. Алдинқиси “ләват яки бәччивазлиқ” дәп атилиду, кейинкиси “сиһақ - lesbianism” дәп атилиду.

188. Соал: Ләватниң җазаси немә?

Җавап: Ләват яки бәччивазлиқ қилиш инсан тәбиитини жиркәндүридиған, әң паскина, әң яман қилиқ болуп, аялларниң һәққигә ишләнгән еғир җинайәттур. Бу қилиқ һәр қандақ бир милләтни, һәр қандақ бир җәмийәтни набут қилип йоқ қиливетишқа йетәрликтур. Өз вақтида лут әләйһиссаламниң қовми мошу қилиқни қилғанлиғи сәвәплик Алла уларни йәрни үстигә дүм көмтириш билән җазалиған. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бир һәдистә: “Ләват қилғанларни тутувалсаңлар, қилғучи вә қилинғучи һәр иккисини өлтүрүңлар” дәп көрсәткән [**Тирмизи ривайәт қилған**].

Ислам қануншунаслири Қуръан Кәримниң лут әләйһиссаламниң қовмини җазалиғанлиғи тоғрисидики айәтниң роһиға вә Пәйғәмбәр әләйһиссаламниң жуқуридики һәдисигә асасән, ләват қилған адәм инсанлиқни, җәмийәтни кирләткәнлиги сәвәплик, ундақларни өлтүрүшкә иттипақлашқан болсиму, уни таш-кесәк қилип өлтүрүш, яки от қоюп өлтүрүш, яки қилич билән өлтүрүш тоғрилиқ ихтилаплашқан. Амма униң ахирәттики җазаси наһайити ениқ болуп, у болсиму дозақтур!

189. Соал: Сиһақниң җазаси немә?

Җавап: Сиһақ яки lesbianism инсанлиқ шәнигә ярашмайдиған, паскина қилиқтур. У зинаниң йәнә бир түри болуп, гунаси зинаниң гунасидин, әлвәттә, чоңдур. Пәйғәмбәр әләйһиссалам: *“Аялниң аялға җинсий тәрәптин келиши зинадур”* дегән **[Тәбәраний ривайити].**

Пәйғәмбәр әләйһиссалам бу қилиқни мәнъий қилип мундақ дегән: *“Әр әрниң әвритигә қаримисун, аялму аялниң әвритигә қаримисун, әр билән әр, аял билән аял бир йотқанда ятмисун”* дәп көрсәткән [**Муслим ривайити**].

Пүтүн ислам өлүмалири қәдимдин һазирғичә бу қилиқниң һарам екәнлигигә вә зинаниң бир түри екәнлигигә иттипақлашқан.

Сиһақниң ахирәттики җазаси зинаниң җазасидин еғирирақ болидиғанлиғи ениқтур. Амма униң бу дунниядики җазаси тоғрилиқ Қуръан Кәрим яки һәдистә бир нәрсә кәлмигәнлиги

үчүн иш үстидикиләрниң шараитқа қарап қамча урушқа охшаш жазаларни қоллиниши керәк, дәйдиған көз қарашлар бар.

АЛДАМЧИЛИҚ ВӘ УНИҢ ТҮРЛИРИ

190. Соал: Алдамчилиқ дегән немә?

Жавап: Алдамчилиқ – һейлә-микирләр билән кишиләрни қандуруш, қайил қилиш, ишәндүрүш дегәнликтур. Алдамчилиқ инсан тәбиитигә ят вә уларниң шәнигә ярашмайдиған бир начар һадисидур. Алдамчилар пүтүн инсанийәтниң луғитидә сөкүлмәктә. Инсанлар яритилғандин бу ян кәлгән пүтүн дин, пәлсәпә вә йәрлик қанунларму алдамчилиқни мәнъий қилиду вә алдамчиларни сөкиду.

Ислам пәйғәмбири һәзрити Муһәммәд әләйһиссалам алдамчилиқни сөкүп: *“Кимки алдамчилиқ қилидекән, у биздин әмәс” дәп агаһландурған.* **[имам Муслим ривайити]**.

Бу һәдис алдамчиларниң гәрчә намаз оқуп, роза тутуп, закат берип вә һажи болуп, көрүнүштә өзлирини мөмүн мусулманлар қатаридин көрсәтсиму, әмәлиятта ундақларниң мусулманлардин саналмайдиғанлиғини ипадиләйду, чүнки “дин — муамиләдур”. Дуниядики пүтүн динларниң асаслиқ мәхсити инсанларни бәхитлик яшитиштур. Алдамчилиқ болса инсанларни зиян-зәхмәтләргә учритидиған еғир жинайәт.

СОДА-СЕТИҚ ИШЛИРИДИКИ АЛДАМЧИЛИҚ ТҮРЛИРИ

191. Соал: Сода-сетиқ ишлиридики алдамчилиқ түрлири қайсилар?

Жавап: Һазирқи заманда алдамчилиқ түрлири әң көп умумлашқан жай базарлар болуп, сода-сетиқ ишлиридики алдамчилиқ түрлири интайин көптур. Уларниң бәзилири төвәндикичә:

(1) Сатмақчи болған малниң әйивини йошуруш арқилиқ, херидар-ларниң көзини бояшқа тиришиш. Мәсилән: мевә-чевә яки һәр қандақ нәрсиниң яхшилирини үстигә, начарлирини астиға тизиш арқилиқ херидарларни алдап сатқанға охшаш.

(2) Сатмақчи болған маллириға башқиларниң маркилирини оғриликчә чаплап сетиш арқилиқ херидарларни алдаш. Мәсилән: сүпәтсиз малларға даңлиқ маркиларни яки йәрлик малларға чәт әлниң маркилирини оғриликчә чаплап сатқанға охшаш. Мундақ қилиш инсанларни икки тәрәптин зиянға учратқанлиқ болуп, херидарларни алдап уларни зиянға учратқанниң сиртида, ялғандин чаплавалған маркиниң егиси болған ширкәтни зиянға учритиду. Униң билән һәр икки тәрәпниң пулини алдап еливелиш арқилиқ һарамни йегән болиду.

(3) Таразида яки өлчәмдә кам бериш. Бу содидики алдамчилиқ түрлириниң әң ямини болуп, Алла таала мундақ қилғучиларни ахирәттики һесап беришкә ишәнмәйдиғанлар қатаридин (йәни капирларниң қатаридин) саниған. (Бу мавзу “сода-сетиқ ишлиридики ислам принципи” дегән мавзуда тәпсилий ейтилди).

(4) Херидар әмәс бирини херидар орнида көрситип уни жуқури баһада тәләп қилдуруш арқилиқ растинла алидиған херидарларни алдап сетивелиш. Буни Пәйғәмбәр әләйһиссалам “ғирар” дәп атиған вә қаттиқ тәләппуз билән мәнъий қилған.

(5) Чарва малларни сатидиғанларниң бу малларни сетишқа елип чиқиштин илгири мәхсус дорилар билән ялғандин сәмиртип, херидарларниң көзини бойиши. Мундақ алдамчилиқ билән тапқан пул һарам болиду.

ИЖТИМАИЙ ҺАЯТТИКИ АЛДАМЧИЛИҚ ТҮРЛИРИ

192. Соал: Ижтимаий һаяттики алдамчилиқ түрлири қайсилар?

Жавап: Ижтимаий һаяттики алдамчилиқ түрлири наһайити көп, улардин бәзилири төвәндикичә:

(1) Өйләнмәкчи болған қиз-жигитниң өзидә болмиған артуқчи-лиқлар билән яки камчилиқлирини йошуруш билән қарши тәрәпни алдиши болуп, бу хил алдамчилиқ бәхитлик аилә қурушқа тосалғу болидиған яман иштур.

(2) Оқуғучиларниң емтиһанда көчириши. бу муәллимни алдаштин авал өзини алдиғанлиқ вә өзини зиянға учратқанлиқтур. Емтиһанни көчирип яки қандақту-бир һейлә билән тапшуруш

арқилиқ диплом алғанларниң, дипломни оқуп, емтиһан тапшуруп алмастин сетивалғанларниң бу дипломни ишлитип тапқан пули шәксиз һарамдур. Чүнки мундақ киши у дипломға вә дипломдики кәсипни қилишқа лаяқәтлик әмәс. Бирәр кәсипкә лаяқәтсиз кишиләр униңға лаяқәт болғанларниң орнида иш қилғанда, өзиниң билимсизлиги сәвәплик инсанларни түрлүк зиян-зәхмәтләргә учритиду.

(3) Достларниң, хизмәтдашларниң, савақдашларниң, хошни-ларниң, туққанларниң, әр-аялларниң, қериндашларниң бир-биридә көрүлгән йетәрсизликләрни, хаталиқларни яки әйипләрни түзитиш үчүн несиһәт қилишниң орниға, йошуруш яки көрмәсликкә селиш, һәтта махташму бир хил алдамчилиқ болуп, өзиниң йеқин кишилирини вақитлиқ алдап, уларни зиянға учратқандин ташқири, Алла тааланиң вәз-несиһәт қилиштин ибарәт әмригә хилаплиқ қилғанлиқтур. Пәйғәмбәр әләйһиссалам “дин — несиһәттур” дәп көрситиш арқилиқ “мусулман — мусулманниң әйниги” болуши лазимлиғини җекилигән.

193. Соал: Алдамчилиқниң қандақ зиянлири бар?

Җавап: Алдамчилиқниң зийини интайин көп. Униң әң хәтәрлик зийини чин мәнада мусулман болалмаслиқтур. Чүнки Пәйғәмбәр әләйһиссаламниң “кимки бизни алдайдекән, у биздин әмәс” дегән мәшһур һәдиси алдамчиниң һәқиқий мусулманлар қатаридин саналмайдиғанлиғини ипадиләйду. Һәдистики “биз” дегән сөз ислам үммитигә мәнсүп болған җими мусулманларни, “биздин әмәс” дегән сөз алдамчиларниң һәқиқий мусулманлардин әмәслигини көрситиду. Алдамчилиқниң буниңдин башқа зийининиң бәзилири төвәндикичә:

(1) Алдамчилиқ дозаққа киришниң йолидур.

(2) Алдамчилиқ уни қилғучиларниң тәбиитиниң пәслигигә, әхла-қиниң рәзиллигигә, иманиниң йоқлуғиға дәлилдур.

(3) Алдамчилар Алланиң рәһмитидин, бәрикитидин вә мәхпиритидин һемишәм мәһрум қалғучилардур.

(4) Алдамчиларниң дуаси иҗавәт болмайду. Ибадәтлириниң қобул болушида шәк бар. Чүнки алдамчилиқтин тапқан пул һарам, һарам йегән адәмниң дуасиниң иҗавәт болмайдиғанлиғида шәк йоқ.

(5) Өлүмалар залимларниң вә куффарларниң мусулманларниң үстигә мусәлләт болувелиши мусулманларниң өз арисидики алдамчилиқтин болидиғанлиғини сөзләйду. Чүнки алдамчилиқ бар йәрдә ишәнчә болмайду, ишәнчә болмиған йәрдә, бирлик, инақлиқ болмайду, бирлик вә инақлиқ болмиған йәрдә күч-қувәт болмайду, күч-қувәт болмиған йәрдә езилиш, бозәк қилиниш, мустәмликә қилиниш болиду.

СЕХИР ҚИЛИШ ВӘ ҚИЛДУРУШНИҢ ГУНАСИ

194. Соал: Сехир дегән немә?

Җавап: Сехир Алланиң изни билән тәсир қилидиған, җинларни ишқа селиш билән елип берилидиған йошурун иш дегәнликтур. Сехир әр-аялларни бир-биригә өч яки амрақ қилиш, кишиләргә зиян-зәхмәт йәткүзүш вә қәстләш ролини ойнайду.

195. Соал: Сехирниң тәсир қилидиғанлиғи растму?

Җавап: Сехирниң тәсир қилидиғанлиғи вә кишиләрни түрлүк дәрт-әләмләргә вә кесәлликләргә учритидиғанлиғи, һәтта өлүмигиму сәвәп болалайдиғанлиғи бир һәқиқәттур.

196. Соал: Сехиргәрлик қилишниң гунаси қандақ?

Җавап: Сехиргәрләр вә кишиләргә сехир үгәткүчиләр шәксиз капирлардур. Пүтүн тәпсиршунас алимлар Қуръан Кәримдики "Сулайман (сехиргәр болғини вә сехир үгиниш билән) капир болғини йоқ, лекин шәйтанлар кишиләргә сехир үгитип капир болди" дегән айәтниң тәпсиридә, сехир қилғучи вә уни үгәткүчиләрниң чоқум капир болидиғанлиғини тәкитлимәктә. Пәйғәмбәр әләйһиссалам сехиргәрликни һалак қилғучи йәттә чоң гуна қатаридин саниған.

СЕХИРДИН САҚЛИНИШ ВӘ УНИҢДИН ШИПА ТЕПИШ УСУЛИ

197. Соал: Сехирдин сақлиниш үчүн немә қилиш керәк?

Җавап: Сехирдин сақлиниш үчүн төвәндикиләргә риайә қилиш лазим:

(1) Һәр хил апәтләр, ағриқ-силақ вә хейим-хәтәрләрдин сақлиниш үчүн оқулидиған айәт вә дуаларни, хусусән,

“Фатиһә” сүрисини, Айәтул курсини, “Ихлас”, “Фәләқ” вә “Нас” сүрилирини, “Бәқәрә” сүрисиниң ахирқи икки айитини, Пәйғәмбәр әләйһиссалам күндилик турмушидики түрлүк мунасивәтләр, һаллар вә җайларда оқушни өзигә вәзипә қилған дуаларни, көздин сақлиниш үчүн оқулидиған дуа вә зикирләрни көп оқушқа адәтлиниш. (Пәйғәмбәр әләйһиссаламниң шундақ қилғанлиғини улуқ алим ибни Қәйюм Җәвзи “Задулмәад” намлиқ әсәриниң 4-җилд 126-бетидә баян қилған).

(2) Исламда буйрулған әмәл-ибадәтләрни толуқ орундаш билән биллә, өзини пакиз тутуш вә гуна, һарам ишлардин жирақ болуш.

(3) Қуран тилавити билән көпирәк мәшғул болуш.

198. Соал: Сехиргә муптила болғандин кейин, униңдин шипа тепишниң чарилири қайсилар?

Җавап: Сехиргә муптила болғандин кейин, униңдин шипа тепишниң чарилири төвәндикичә:

(1) Сехир қилинған орун билинсә, уни шәриәткә хилап кәлмәйдиған йоллар арқилиқ чиқирип ташлаш. Бу әң үнүмлүк чаридур. (Пәйғәмбәр әләйһиссаламниң шундақ қилишқа буйриғанлиғини Бухарий ривайәт қилған).

(2) “Фатиһә”, “Ихлас”, “Фәләқ”, “Нас” сүрилирини, “Айәтул” курсини, “Бәқәрә” сүрисиниң әң ахирқи икки айитини (“амәнәррәсулудин” “кафирийнғичә”) үч қетимдин яки униңдин көп оқуп бемарға сүфләп жүрүш. (Пәйғәмбәр әләйһиссаламниң шундақ қилишқа буйриғанлиғини имам Бухарий ривайәт қилған).

(3) Бемарниң ағриған йеригә қолни қоюп туруп, мону дуаларни оқуш:

– *“ Ей инсанларниң пәрвәрдигари Алла! Дәрткә дава, рәнҗимизгә шипалиқ бәргин, һәқиқәтән сән һәр қандақ ағриқларға шипалиқ бәргүчисән. Сениңдин бөләк шипалиқ бәргүчи йоқ, сениң шипайиң билән кесәллик қалмайду”* **[Бухарий ривайити]**.

– *“Алланиң улуқ кәлимилиригә сиғинип һәр қандақ шәйтандин, хәтәрлик мәхлуқлардин вә һәр қандақ яман көздин панаһ тиләймән”* **[Бухарий ривайити].**

– *“Алланиң улуқ кәлимилиригә сиғинип, мәхлуқатниң шәрридин панаһ тиләймән”* **[Муслим ривайити]**.

КӨЗДИН САҚЛИНИШ ВӘ УНИҢДИН ШИПА ТЕПИШ УСУЛИ

199. Соал: Қуръан айәтлири һәр қандақ дәрткә дава боламду?

Җавап: Қуръан Кәрим айәтлириниң мусулманларниң һәр қандақ дәрдигә дава вә кесәллиригә шипа екәнлигидә қилчә шәк йоқ. Алла таала Қуръан Кәримдә мундақ дегән: “Ей инсанлар! Силәргә пәрвәрдигариңлар тәрипидин несиһәт болған, диллардики дәрткә (йәни шәк вә наданлиққа) шипа болған, мөмүнләргә һидайәт вә рәһмәт болған (қуръан) кәлди”.

“Биз мөминләргә шипа вә рәһмәт болидиған қуръан айәтлирини назил қилимиз”.

200. Соал: Қуръан Кәрим айәтлири вә дуа билән шипа тепишниң шәрти немә?

Җавап: Көз, сехир, ағриқ-силақ вә башқиму балаю-апәтләрдин сақлиниш һәмдә уларға гириптар болғандин кейин шипа тепиш үчүн Қуръан Кәрим айәтлири вә Аллаға қилинған сәмимий дуалар әң яхши қалқан вә үнүмлүк шипадур. Лекин, Қуръан Кәрим айәтлириниң шипасидин бәһримән болушниң шәрти шуки, қуръан айәтлири билән дава қилғучи вә даваланғучи һәр иккисиниң чин мусулман болуши, Қуръан Кәримниң Алла сөзи екәнлигигә вә униң айәтлириниң мөмүнләр үчүн маддий вә мәнивий һәр икки тәрәптин чоқум шипалиқ екәнлигигә, худди аспириинниң баш ағриғиға пайда қилидиғанлиғиға ишәнгәндәк, чин ишинип жүриги билән тәстиқ қилидиған болушидин ибарәттур. Мәлумки, дохтурниң дориси мусулман – куффар һәр қандақ адәмгә охшашла шипалиқ болиду. Амма Қуръан Кәрим айәтлириниң шипаси мөмүнләргила хастур.

201. Соал: қуран айәтлири вә исламий дуалар билән шипалиқ издәш сәвәп қилишқа зит келәмду?

Җавап: Қуръан айәтлири вә исламий дуалар билән шипалиқ издәш сәвәп қилишқа зит кәлмәйду. Кесәлгә гириптар болған адәм Аллаға йөнилиш билән бир вақитта дәрһал дохтурға көрүнүши вә қолидин келишичә маддий сәвәпләрни орунлиши лазим, чүнки

Алла қандақла бир ағриқни яратқан болса, чоқум униң шипасиниму яратқан. Алла дуния ишлириниң һәммисини сәвәпләргә бағлиған. Шуңа мусулманлар һәр иштa сәвәп қилиш билән Аллаға йөлиништин ибарәт икки ишни қолдин бәрмәсликкә буйрулған. Аллаға йөлиниш билән сәвәп иккиси бир-биридин қәтъий айрилмаслиғи лазим.

202. Соал: Көз тегиш дегән растму?

Җавап: Көз тегишниң растлиғи вә яман көзләрниң кишиләргә зиян йәткүзидиғанлиғи бир һәқиқәт. Бу инсанларниң узун жиллиқ тарихида испатлинип кәлгән бир иш. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бир һәдистә: *"Көзниң тегидиғанлиғи расттур, әгәр қәдәрниң алдиға өтидиған бир нәрсә болса еди, у чоқум көз болатти" дәп көрсәткән* **[Әһмәд ривайити].**

203. Соал: Көз тегиштин сақлинишниң чарилири қайсилар?

Җавап: Көз тегиштин сақлинишниң чарилири төвәндикичә:

(1) Шәриәт әһкамлирини толуқ орунлаш, мәнъий қилинған ишларни тәрк етиш вә чоң-кичик барлиқ гуналарға тәвбә қилиш.

(2) Қуръан Кәрим тилавити билән көпирәк мәшғул болуш.

(3) Шәриәттә күндилик оқушқа буйрулған дуаларни оқушни өзигә вәзипә қилиш.

(4) Өзидин яки пул-мелидин яки аилисидикиләрниң бирәрсидин хушланған вақтида, Алла таалидин бәрикәт тиләп "МашаАлла" яки "мубарәк болсун" дейиш.

Пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дәп көрсәткән: "Силәрниң бириңлар өзидә яки мал-дуниясида яки диний бурадәрлириниң бирәсидә хошаллиқ бир нәрсини көрсә, "МашаАлла" дәп уни мубарәклисун, чүнки көзниң тегидиғанлиғи расттур".

(5) Көз тегиштин қорқидиғанларни кишиләрниң көзидин йошу-рушқа тиришиш.

204. Соал: Көз тәккәндин кейин уни қандақ қайтуруш керәк?

Җавап: Көз тәккәндин кейин уни қайтуруш чарилири төвәндикичә:

(1) "Фатиһә", "Ихлас", "Фәләқ", "Нас" сүрилирини, "Айәтул курсини", "Бәқәрә" сүрисиниң әң ахирқи икки айитини ("амәнәррәсулудин" "кафирийнғичә") көз вә тилдин сақлиништа

оқулидиған зикир вә дуаларни үч қетимдин яки униңдин көп оқуп көз тәккән кишигә, хусусән униң ағриған йеригә сүфләп оң қол билән сийпаш.

Көз тәккән киши әгәр қуръан савати бар киши болса, жуқуридикиләрни өзи оқуғини яхши.

(2) Жуқуридики айәт вә дуаларни суға оқуп көз тәккүчигә ичкүзүш вә ашқинини униңға чечиш.

ТӘВБӘ-ИСТИҒФАР ҺӘҚҚИДӘ

205. Соал: Һарам нәрсиләрни истимал қилған яки чәкләнгән ишларни қилған адәм немә қилиши керәк?

Җавап: Аллаға сиғинип гуналири үчүн кәчүрүм сориши вә чин жүригидин тәвбә қилиши лазим.

206. Соал: Тәвбә дегән немә?

Җавап: Тәвбә – садир қилинған гунаһларға пушайман қилип, қайта гуна қилмаслиққа бәл бағлап, тоғрилиққа қайтиш демәктур.

207. Соал: Истиғфар дегән немә?

Җавап: Истиғфар — Алла тааладин гуналарниң кәчүрүм қилишини сораш дегәнлик.

208. Соал: Гуналарниң кәчүрүм қилинишидин үмүтсизлинишкә боламду?

Җавап: Үмүтсизлик куприниң җорисидур. Шуңа Алла таала Қуръан Кәримдә: “Алланиң рәһмитидин пәқәт капир қәвмла үмүтсизлиниду” дегән.

Һәр қандақ гуна үчүн тәвбә қилиш пәриздур. Алла таалаға әң йеқимлиқ келидиған иш бәндиниң тәвбә қилиши вә Алланиң униң тәвбисини қобул қилип гуналирини мәғпирәт қилишидур. Алла таала Қуръан Кәримдә: “Ей Муһәммәд! мениң тилимдин ейтқинки, (гуналарни қиливерип) өзлиригә җинайәт қилған бәндилирим! Алланиң рәһмитидин үмүтсизләнмәңлар. Алла һәқиқәтән җими гуналарни мәғпирәт қилиду, шүбһисизки, Алла наһайити мәғпирәт қилғучидур, наһайити меһрибандур”.

209. Соал: Гуна – мәсийәт вә җинайәтләр қаритилған тәрәп етивари билән нәччә түрлүк болиду?

Җавап: Гуна – мәсийәтләр вә җинайәтләр Алланиң һәққигә қарши ишләнгән гуна – мәсийәтләр вә мәхлуқатқа қарши ишләнгән қилмишлар, дәп иккигә бөлүниду.

210. Соал: Алланиң һәққигә қарши ишләнгән гуна – мәсийәтләр қайсилар?

Җавап: Алланиң һәққигә қарши ишләнгән гуна – мәсийәтләр Алланиң Қуръан Кәрим яки Муһәммәд әләйһиссаламниң тили арқилиқ инсанларға билдүргән “қил” вә “қилма” дегән әмир-пәрманлириға хилап келидиған һәр қандақ гуна – мәсийәтләрни көрситиду. Чүнки Алла инсанни шунчә гөзәл шәкилдә яритип, униңға йәр йүзиниң хоҗайинлиғини бәргәнниң сиртида, уни һөрмәтләп мәхлуқатниң әң һөрмәтлиги қилди, уни түрлүк есил немәтләр билән ризиқландурди. Бу сәвәптинму, Алланиң инсанлар үстидики һәққи, әлвәттә, чоңдур. Алланиң инсанлар үстидики һәққи инсанларниң Алланиң әмир-пәрманлирини орунлаш арқилиқ униңға ибадәт қилишидин ибарәттур. Алланиң әмир-пәрманлириға қарши һәр қандақ итаәтсизлик униң һәққигә қарши гуна – мәсийәт ишлигәнликтур.

211. Соал: Мәхлуқатқа қарши ишләнгән қилмишлар қайсилар?

Җавап: Мәхлуқатқа қарши ишләнгән қилмишлар дегинимиз: инсанларни зиян-зәхмәткә учритиш, зулум қилиш, һәқлирини йәвелиш, һоқуқлирини дәпсәндә қилиш, абройлирини төкүш, һайванларни азаплаш, қийнаш қатарлиқ яманлиқларни вә җинайәтләрни көрситиду. Чүнки мундақ қилиш инсанларниң башқилар тәрипидин зиян-зәхмәткә учримастин һөзүр ичидә яшаштин ибарәт тәбиий һәққигә тәҗавуз қилғанлиқ болиду. Шундақла, һайванларни азаплаш, қийнаш вә уларға қарши ишләнгән қандақла бир йолсизлиқ уларға зулум қилғанлиқ вә һайванлардин йоллуқ пайдилиниш, уларға шәпқәтлик муамилә қилиштин ибарәт ислам принципиға хилаплиқ қилғанлиқ болиду.

212. Соал: Аллаға қандақ қилинған тәвбә қобул болиду?

Җавап: Алла тааланиң һәққигә қарши ишләнгән гуна – мәсийәтләрниң тәвбиси төвәндики үч шәрт билән қобул қилиниду. Улар:

(1) Бурун қилған гуна, яман ишлириға пушайман қилиш.

(2) Гуна, яман ишлардин қәтъий қол үзүш.

(3) Бурун қилған гуна, яман ишларни қайта қилмаслиққа чин ирадә бағлаш.

213. Соал: Инсанларға қарши ишләнгән яманлиқ вә җинайәтләрниң тәвбәси қандақ болиду?

Җавап: Инсанларниң һәққигә қарши ишләнгән қилмишлар вә яманлиқларниң тәвбәсиниң қобул болуши үчүн жуқуридики үч шәрт билән биллә, һәқ егисини рази қилиш шәрт қилиниду. Чүнки бу хилдики һәқ Алла тааланиң һәққи болмастин, инсанларниң өз һәқлири болғанлиғи үчүн, улар қилмишкарлирини өзлири кәчүрмигичә Алла таала кәчүрмәйду вә тәвбәлирини қобул қилмайду. Мана бу, Алла тааланиң адалитидур.

214. Соал: Тәвбә – истиғфарниң қандақ пайдиси бар?

Җавап: Тәвбә-истиғфарниң пайдиси гуналарниң әпу қилинишидин башқа Алланиң рәһмитигә еришиш, җәннәткә кириш, қийинчилиқларни йеңиш қатарлиқ нурғун пайдилири бар.

Қуръан Кәрим бизгә тәлим берип мундақ дәйду: “Әй мөмүнләр! Аллаға сәмимий тәвбә қилиңлар, үмүтки, пәрвәрдигариңлар силәрниң гунайиңларни йоққа чиқириду, силәрни астидин өстәңләр еқип туридиған җәннәтләргә киргүзиду”.

Пәйғәмбәр әләйһиссалам истиғфарниң пәзилитини баян қилип мундақ дегән: *“Истиғфар ейтишни өзигә вәзипә қилған адәм үчүн Алла таала һәр қандақ қийинчилиқтин чиқиш йоли вә һәр қандақ гәм-қайғудин хошаллиқ яритип бериду, униңға күтүлмигән йәрдин рисқ бериду”* **[Әбу Давуд ривайити].**

Пәйғәмбәр әләйһиссалам тәвбәниң зөрүрлүгини тәкитләп мундақ дегән: *“Ей инсанлар! Алла таалаға тәвбә қилиңлар, мән һәр күни Алла таалаға 70 қетимдин көпирәк истиғфар ейтимән вә камчиликлиримға тәвбә қилимән”* **[Бухарий ривайити].**

Пәйғәмбәр әләйһиссалам тәвбәниң пәзилити тоғрилиқ мундақ дегән: *“Алла таала кечидә күндүзлири гуна садир қилғанларниң тәвбәлирини қобул қилиш үчүн қолини созуп туриду, күндүздә кечилири гуна ишлигәнләрниң тәвбәлирини қобул қилиш үчүн қолини созуп туриду, Алла таала та қиямәткичә шундақ қилиду”* **[Муслим ривайити]**.

МУНДӘРИЖӘ

Тәклимакан уйғур нәшрияти...3
Һалал-һарам вә уларға мунасивәтлик мәсилиләр.....................................6
Йемәк-ичмәкләрдин йейиш һарам болидиғанлири.............................11
Һайван вә қушлардин һалал вә һарамларниң баяни..........................16
О олашқа мунасивәтлик мәсилиләр..18
Етиқат мәсилилиридә чәкләнгән ишлар...19
Аилә һаятида чәкләнгән ишлар...24
Нәсәбни қоғдашниң зөрүрлүги...30
Умумий һаятта чәкләнгән һарам ишлар...33
Кийиниш вә ясиништа чәкләнгән ишлар..34
Алланиң яратқинини өзгәртишниң гунаси...35
Әр-аял икки жинис оттурисида чәкләнгән ишлар.............................36
Өзини мусулман әмәс қәвмләргә охшитивелиш түрлири.................39
Ихтисадий мәсилиләрдә чәкләнгән ишлар.......................................42
Кишиләргә қилинидиған муамилидә чәкләнгән ишлар...................44
Һайванларға муамилә қилишта чәкләнгән ишлар............................46
Елиш-сетиш муамилилири..48
Елиш-сетиш ишлиридики ислам принципи.....................................49
Парихорлуқ вә униң гунаси...53
Ижтимаий мунасивәттә чәкләнгән ишлар..55
Зийини әң чоң болған һалакәтлик гуналар......................................75
Тамака вә униң зийини...75
Тамакиниң нәпәс елиш йоллириға болған зийини...........................78
Тамакиниң өпкигә болған зийини...78
Тамакиниң ашқазанға болған зийини...79
Һарақ вә униң зийини..86
Зәһәрлик чекимликләрниң зийини...89
Қимар вә униңға мунасивәтлик мәсилиләр.......................................91
Зина вә униң зийини һәм яман ақивити...93
Зинадин чоң икки зина ләват вә сиһақ...95
Алдамчилиқ вә униң түрлири...97
Сода-сетиқ ишлиридики алдамчилиқ түрлири.................................97
Ижтимаий һаяттики алдамчилиқ түрлири...98
Сехир қилиш вә қилдурушниң гунаси..100
Сехирдин сақлиниш вә униңдин шипа тепиш усули.......................100
Көздин сақлиниш вә униңдин шипа тепиш усули...........................102
Тәвбә – истиғфар һәққидә..104

МУҺӘММӘД ЙҮСҮП

ҺАЛАЛ – ҺАРАМ

ИСЛАМ ДИНИДИКИ ЧӘКЛӘНГӘН ИШЛАР

Муһәррир:	*Алишер ХАЛИЛОВ*
Корректор:	*Юлтузай СЕМӘТОВА*
Техникилиқ муһәррир:	*Шахниза МЕРАЕВА*
Дизайн:	*Зульфия СУЛТАНОВА*

Формат $60/90^1/_{16.}$ Офсетлиқ қәғәз.
Һәрип түри “Times New Roman”
Һәҗими 6,75 б.т.
Тиражи 1000 данә.

“МИР” нәшрияти.
Алмута шәһири, Жибек-Жолы, 64, офис 803.
Тел. (+7 727) 273-39-89, 328-12-66